

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

ateneu

www.revista-ateneu.ro
ateneubc@gmail.com

Revistă
de cultură
Nr. 661

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • anul 61 (serie nouă) • septembrie 2024 • 5,00 lei •

Colocviile și Premiile Revistei ATENEU - 2024

paginile 12-13

Carmen MIHALACHE

Un nou
și binevenit
festival
de teatru,
cel al
regizoarelor

pagina 10

Dan PERȘA

*Bac-Fest - un
brand cultural*

pagina 11

Marius MANTA

*Blues
in the Garden
Festival 2024*

pagina 15

• sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar •

• Premiile Festivalului-Concurs „Avangarda XXII” (p. 2) • **Adrian JICU** – Poetul ca și... canibalul (p. 3) • **Lina CODREANU** – Ceasornicul elvețian (p. 4) • **Daniela JEDER** – Despre curriculumul zero (p. 5) • Interviu cu poeta **Yiannoula ADONI (Cipru)**: „Scriitorul poate fi pluta de salvare” (p. 6) • **Dan PERȘA** – Iată o carte! (p. 6) • **Marius MANTA** – Petre Isachi, catre Bibliopolis (p. 7) • **Adrian JICU** – La gura sobei cu niște amici de-ai lui Shakespeare (p. 8) • Poezii de **Simona-Grazia DIMA** și **Ștefania MIHALACHE** (pp. 8-9) • **Elena CIOBANU** – Cum să explici picturi unui iepure mort (p. 9) • **Gheorghe IORGA** – Conjuncturi, prejudecăți, inerții (p. 14) • **Cornel Simion GALBEN** – In memoriam Constantin Călin (p. 16) • **Daniel-Ștefan POCOVNICU** – Infraumanul (p. 17) • **Liviu FRANGA** – Variațiuni pe teme japoneze (p. 17) • **Vasile SPIRIDON** – Îmbrâncirea în paradisul nevrotic (p. 18) • **Petre ISACHI** – Valentin Busuioc sau modestia tragică a poetului autentic (p. 19) • **Ion Tudor IOVIAN** – Ieșirea mea „în lume” (pp. 20-21) • Poeme de **Ioan POPOIU** (p. 21) • **Ion FERCU** – Eminescu și Nietzsche, sihaștrii din noi (p. 22) • **Leo BUTNARU** – Corigenți la lecția de scepticism (p. 22) • **Ionel SAVITESCU** – Explorări în cultura rusă sub comunism (p. 23) • Poeme de **Yiannoula ADONI**, traduse din limba engleză de **Radu ANDRIESCU** (p. 24) •

Fragmentarium

CENTENARELE LUNII. Istoricul literar Ion Rotaru (11 sept. 1924, Valea lui Ion, com. Blăgești, jud. Bacău – 18 dec. 2006, București) va fi celebrat în satul natal în luna noiembrie, iar folcloristul Marin Buga (17 sept. 1924, Cireșu, jud. Argeș – dec. 2003, București), la Facultatea de Litere a Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău, unde a predat în anii '70 folcloristica.

SUPERLATIV MOTIVAT. Programul Centrului de Cultură „George Apostu” Bacău este „un exercițiu de excepționalitate” (Cleopatra Lorințiu).

ECOURI. Am recepționat câteva mesaje scurte prilejuate de aniversarea Revistei: „Recunoștință infinită pentru publicarea articolului fiului meu, Yin Yuguo, în anul 2019!” (Cai Qing, China); „Vivat, crescat, floreat în aeternitate!” (Liviu Franga); „M-am bucurat mult să văd în poze o parte dintre cunoscuții mei. Viață lungă revistei!” (Dumitru Velea); „Multe realizări pentru membrii redacției, în continuare!” (Nicoleta Popa Blanariu); „Ateneu – o lectură agreabilă și emoționantă” (Simona Lazăr); „Ateneu e nu numai vecina mea (locuim împreună pe Strada Caișilor), ci și prietena mea de lectură” (Victor Blănuță).

O ORĂ ATENIANĂ. Ediția din 25 sept. a emisiunii „Acolade” de la Radio-România Cultural a fost dedicată integral *Bac-Fest*-ului și Colocviilor Revistei „Ateneu”, ediția 2024. I-am ascultat pe Adrian Jicu, pe VEM, pe redactorii publicației sărbătorite (minus Ioan Dănilă, plecat în delegație la olteni, pe urmele Banului Mărăcine), dar și pe premianții Revistei. Redactoarea Oana-Georgiana Enăchescu ne anunță că emisiunea poate fi reascultată accesând arhiva RRC.

CANONIZĂRI. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a aprobat canonizarea a 16 sfinți români: Alexandru Baltaga, Calistrat Bobu, Arsenie Boca, Sofian Boghiu, Ilie Cleopa, Ilarion Felea, Iraclic Flocea, Gherasim Iscu, Liviu Galaction Munteanu, Ilie Lăcătușu, Dometie Manolache, Paisie Olaru, Serafim Popescu, Constantin Sârbu, Dumitru Stăniloae, Visarion Toia.

RECUNOAȘTERE. Pr. dr. și poetul Dumitru Ichim a primit *Diploma de vrednicie* din mâna pr. Ioan Casian, episcopul ortodox român al Canadei, cu prilejul împlinirii a 80 de ani de viață plină de jertfelnicie.

ATENEU-L TEATRAL. Radio România Cultural a programat, prin Teatrul Național Radiofonic, sâmbătă, 31 august a.c., de la ora 22.00, spectacolul „Ava și Don (Pe valurile vieții)”, de George Genoiu.

FERICITĂ COMPLETARE. Medalionul dedicat semimileniului Pierre de Ronsard trebuie corelat cu romanul „Templierul din Carpați”, de Constantin Lupeanu (2022). Eroina Clael, soția Banului Mărăcine, prevestește că soțul ei va pleca în Franța și că strănepotul acestuia va fi poetul Pierre de Ronsard.

AD MULTOS ANNOS! Pentru Ștefan Dincescu, Coca Dimidof (70), Dumitru Ichim, Mitică Pricopie (80), Al. Zub, Georgeta Simion-Potângă (90).

IN MEMORIAM. Constantin Călin, scriitor și gazetar; Ștefan Olteanu, jurnalist și teoretician al presei; Ioan-Lucian Popa, anglist și lexicograf; Adriana Costăchel, medic și colecționar de artă

AI. IOANID

Premiile Festivalului-Concurs „Avangarda XXII”

Cea de-a XXI-a ediție a Festivalului „Avangarda XXII” s-a desfășurat în municipiul Bacău și localitatea Siret (jud. Bacău), în perioada 19-21 septembrie 2024. „Avangarda XXII” este un proiect cultural organizat de Fundația Culturală „Georgeta și Mircea Cancicov”, având ca parteneri Consiliul Județean Bacău, Asociația Culturală „Familia Lecca”, Asociația Națională *Cultul Eroilor* „Regina Maria” – filiala „Col. Corneliu Chirieș” Bacău, Centrul de Cultură „George Apostu”, Parohia „Precista”, Uniunea Scriitorilor din România – filiala Bacău, filiala Roman a UZPR. Proiectul cultural este coordonat de scriitorul Victor Munteanu – președintele Fundației Culturale „Georgeta și Mircea Cancicov”.

Juriul celei de-a XXI-a ediții a Festivalului-Concurs de Creație Literară „Avangarda XXII”, alcătuit din scriitorii Adrian-Dinu Rachieru, Nichita Danilov și Victor Munteanu, a acordat următoarele premii:

Premii pentru manageri care promovează literatura română

Christian Schenk – *Premiul pentru promovarea literaturii române în limba germană prin cartea Rumänische Lyrik-anthologie: Von den Anfängen bis heute/ Antologie de lirică română de la începuturi și până astăzi* (vol. VII)

Vasile Barbu – *Premiul pentru promovarea literaturii române la Festivalul Internațional de Poezie Drumuri de spice*, Uzdin, Voievodina

Premii pentru cărți publicate de scriitori consacrați

Premiul pentru cartea de critică literară: Simona-Grazia Dima – *Fulguriator*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2024

Premii pentru autori care nu au depășit vârsta de 47 de ani și nu au debutat editorial

Poezie: Paul-Mark Precup (Bistrița) – *Premiul I*; Amelia-Elisabeta Levey (Bistrița) – *Premiul al II-lea*; *Proză:* Patricia Bozbici (Bistrița) – *Premiul al III-lea*

Premiile Fundației Culturale „Georgeta și Mircea Cancicov”

Juriul Fundației Culturale „Georgeta și Mircea Cancicov”, alcătuit din scriitorii Victor Munteanu, Dumitru Brăneanu și Cornel Paiu, a acordat următoarele premii:

Premiul pentru volumul de publicistică al anului 2023: Daniel Nicolescu – *De la psalmistul David, la psalmistii români moderni și postmoderni*, Bacău, Ed. Egal, 2023

Au mai fost acordate premii speciale scriitorilor: Tinca

Tamaș, pentru volumul de poezie *Simfonii policromatice*, Dan-Gabriel Arvătescu, pentru volumul *Eu, chirurgul. Monologuri dialogate* (ediția a II-a, revăzută și adăugită), Dumitru Lecca, pentru cartea de memorii *Vis împlinit*.

Premiul filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România i-a revenit poetei Mara Paraschiv, pentru volumul *Zbor de năluca*

Premiile Asociației Culturale „Familia Lecca”

Cartea de eseu a anului 2023: Gheorghe Iorga – *Sfidarea secundarului*, București, Ed. Tracus Arte, 2023

Cartea de poezie a anului 2023: Val Mănescu – *Totul e bine și nimic nu m-a durut*, Bacău, Ed. Babel, 2023

Premiile Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria” – Filiala „Col. Chirieș” Bacău

Cartea de poezie a anului 2023: Valentin Talpalaru – *Scara lui Rodion*, Iași, Ed. Junimea, 2024

Premiul pentru cartea de poezie: Balázs F. Attila – *Minimal*, Iași, Ed. Tipo Moldova, 2024

Premiul pentru contribuția la promovarea literaturii române la Festivalul Internațional de Literatură Freamăt de codru și ape, Slănic-Moldova, 2023: Ionica Bandrabur

d'ale lui Ciosu

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Marius MANTA, Dan PERȘA, Violeta SAVU, Ștefan RADU (secretar general de redacție)

Redactori asociați: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU

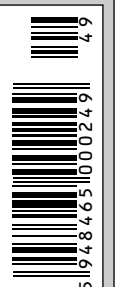
• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Citorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

Sub un titlu provocator, *Nu-i mai așteptăm pe barbari* (București, Ed. Tracus Arte, 2024), Adrian Alui Gheorghe ne propune un nou volum de versuri, caracteristic pentru înțelegerea modului cum au evoluat, de la debutul din 1985 și până astăzi, atât poezia, cât și concepția sa despre poezie. Pentru că, s-o spunem din start, această carte are o pronunțată miză teoretică, glosând, lirico-eseistic, asupra mutațiilor produse în ultimele decenii, într-o lume în permanentă schimbare, tot mai înstrăinată de ceea ce o definea odinioară: „Lumea care trăia de ceva vreme în globozitate a reacționat imediat, violent chiar, și a cerut eliminarea poeziei din viața cotidiană. Poezia a fost eliminată din manuale, din biblioteci, a fost dusă în derizoriu în discuțiile cotidiene. Fenomenul a devenit planetar și foarte rapid. Războaiele, văzute și nevăzute, au contribuit și ele la sacrificarea poeziei. Unde să mai încapă poezia când vorbeau foarte concret armele, banii și interesele?”

Construit din patru cicluri și un eseu poemat în loc de postfață, volumul echivalează cu un testament dramatico-nostalgic. În fond, de aici trebuie început, de la *Povestea ultimului cititor de poezie*, confesiune dureroasă și autoportret al artistului la maturitate: „Oricum, eu, ca un ultim cititor de poezie recunoscut, am ceva din tristețea infinită a canibalului care în lipsa altui om pentru hrană ajunge să se hrănească cu sine însuși, cu propriul trup, pe care îl sfășie cu gesturi lente, ca și cum ar vrea să simtă gustul cărnii proprii”. E un text definitoriu pentru înțelegerea concepției lui Adrian Alui Gheorghe despre scris, concepție care amintește de pasiunea sacrificială a lui Ion Barbu, cu al său „trup sfânt și hrană sieși”, și de aparenta inutilitate a scrisului din *Maeștrii unei arte muribunde*, de Claudiu Komartin. Insolită, imaginea poetului-canibal, autodevorându-se, are ceva stănescian, subliniind trăirea totală întru poezie. De aici amărăciunea care străbate versurile acestei cărți, versuri infuzate de o nostalgie bine strunită, fiindcă autorul nu este un paseist care să deplângă zilele de aur

a scripturilor române și nici nu-și pune poalele în cap, deplângând emfatic degradarea poziției pe care scriitorul o ocupă în societate. I se potrivește mai degrabă ipostaza unui reflexiv, preocupat de înțelegerea a ceea ce se întâmplă.

Adrian Alui Gheorghe percepe aceste modificări cu disperarea celui care (între)vede dezastrul și care nu poate face aproape nimic pentru a-l opri. De aici dramatismul multora dintre poeme, care atrag atenția, în registre diferite, asupra fundăturii în care s-a ajuns, autorul constatând, uluit, veselia sinucigașă a omenirii, care pare a nu conștientiza ce se întâmplă. Așa se explică de ce prima secțiune se intitulează, tezig, *Îngroparea cărții*, un strigăt disperat, *vox clamantis in deserto*, câtă vreme „comunitatea virtuală

Poetul ca și... canibalul

Adrian JICU
jicoadrian@yahoo.com

universală“ sufocă realitatea. Uneori, el cade pradă propriei teze, ceea ce face din acest ciclu un amestec de poezie autentică și locuri comune. Avem de-a face cu un scenariu apocaliptic, cu o distopie menită să ne avertizeze în legătură cu dezumanizarea. Ironia răsturnată, cu efect de psihologie inversă, ascunde încrederea nesmintită în capacitatea literaturii de a salva specia de la regresie/dispariție. Aici este, de fapt, cheia acestei cărți, o carte paradoxală, apăsătoare și tonică, în egală măsură.

Adrian Alui Gheorghe convertește simptome ale contemporaneității în poezie, avertizând asupra efectelor (văzute și nevăzute) ale globalizării și corectitudinii politice. E un semnal de alarmă referitor la pericolul rescrierii istoriei din unghiul unor ideologii care clamează binele general: „Karl Marx este din nou la modă. / Stalin nu a fost un tată chiar așa de rău. / Engels a iubit la nebunie pisicile. / Lenin purta un crucifix cusut în căptușeala vestonului. / Pol Pot dormea cu fotografia mamei sub pernă. / Kim Ir-sen a pansat lăbuța unei maimuțe rănite. / Ceaușescu iubea câinii maidanezi. / Fidel Castro lăcrima când își amintea de bunicul matern. / Mao a fost toată viața un copil mare”. Inevitabil, volumul atinge relația sensibilă prezent – trecut și problema memoriei, cu corolarul uitării, insistând asupra necesității cunoașterii istoriei și asupra importanței literaturii. Sunt lucruri cunoscute, pe care simte nevoie să le reia, în condițiile unor transformări care nu prevestesc nimic bun: „Prezentul flămând se aruncă asupra trecutului / ca pe o pradă, curge memorie prin toate rănile, / iar faptul că sun-

tem în viață / în aceste istorice momente / ale lumii contemporane / ne conferă statutul de învingători absoluți / în toate războaiele care au ținut omenirea în priză / vreme de câteva mii de ani / de asta e bine, profilactic, / să ne spălăm mâinile / să ne spălăm sângele / să ne spălăm creierele / să spălăm apa”.

Experiența americană a autorului e și ea metabolizată poetic, întâlnirea cu realitățile transatlantice prilejuindu-i o coborâre în timp, dar și în sine, prin oamenii și poveștile întâlnite peste ocean. Ciclul intitulat chiar *Poeme americane* stă sub semnul dezvrăjirii, propunând cititorului o viziune nefardată a unei societăți mercantilizate, ale cărei repere sunt profitul, taskurile, meetingurile, perfecțiunea gazonului etc. Pământul făgăduinței a devenit pământul obișnuitei, cu oameni rutinați, a căror existență e golită de sens: „Păcat că nu ne mai scriem scrisori, / păcat că nu ne mai telefonăm cu taxă inversă, / păcat că ne topim instantaneu / unul în celălalt fără să mai avem timp / să regretăm că timpul se scurge pe perete / ca untul întins pe pâinea scoasă din prăjitor”. Cu oameni care nu se mai uită la filme, nu mai ascultă muzică bună, nu mai citesc sau, pur și simplu, nu mai știu să se bucure. O societate abrutizată, redusă la automatisme, în care indivizii nu se regăsesc, simțindu-se simple roțițe ale unui mecanism uriaș, strivitor prin anularea individualității, așa cum este ea descrisă în poemul „Câmp obligatoriu”, unul dintre cele mai frumoase din întregul volum, prin ironia tăioasă la care recurge pentru a ilustra procustianismul societății în care trăim. Nu-i de mirare deci reacția doamnei Ortansa, fugită de ipocrizia și de minciuna din România, pentru a constata după ani că, în ciuda avantajelor materiale, tânjește după viața de dinainte: „mă prefăceam că sunt patriot, / mă prefăceam că iubesc pe cel de aproape / indiferent de natura lui, / mă prefăceam că sunt credincios, / mă prefăceam că înțeleg rostul lumii mele, / mă prefăceam că muncesc / și că aveam pentru ce să o fac, / mă prefăceam că mor de dor după / o istorie idealizată până la caricaturizare; // acum sunt undeva în New Jersey, / cetățean american cu drepturi legitime, / nu mă mai prefac, / deși tare așa vrea”.

Optzecist prin formație și debut, Adrian Alui Gheorghe nu a rămas încremenit într-o anumită formulă poetică, dovedind elasticitate ideatică și stilistică. Dacă adăugăm acestei mobilități intelectuale luciditatea și (auto)ironia, avem deja datele fundamentale pentru un profil poetic distinct și puternic. Care se rotunjește prin acest volum cu o tușă esențială: încrederea disperată că poezia contează. Că ea reprezintă alternativa salvatoare, antidotul pentru anomaliile vremurilor pe care le trăim.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Se întâmplă adesea ca numerele de vară ale revistelor de cultură să fie mai prietenoase cu cititorii ei, când se publică mai multă beletristică decât de obicei. Este și cazul numărului pe iulie-august al Revistei *Vatra*, unde am găsit un substanțial dosar al scriitorilor din diaspora (80

de pagini!), îngrijit de Călin Crăciun, care „cuprinde răspunsuri ale scriitorilor la câteva teme de reflecție, creații, precum și informații biografice și bibliografice”, între argumente fiind: „Printre emigranții români – despre care nici măcar nu se știe câți sunt cu exactitate, autoritățile vorbind ba de peste 5,7 milioane, ba de cel puțin 8 milioane! – există, desigur, și mulți creatori de literatură, astfel că odată cu prezența lor în afara granițelor s-au produs transformări și la nivelul creației literare românești din străinătate”. Dintre aceștia, Călin Crăciun i-a cuprins în „dosarul” său pe Alina Birsan, Elena Buică, Șerban Cănelariu, Theodor Damian, Iris Dan, Sebastian Doreanu, Elsa Dorval-Tofan, Rodica Draghinescu, Marin Dumitrescu, Adrian Grauenfels, Angela Nache-Mamier, Daniel D. Marin, Gabi Nan, Felix Nicolau, Carmen-Cristina Oltean, Veronica Pavel-Lerner, Dragoș-Cosmin Popa, Alexandru Popescu, Eugen D. Popin, Alfred-Rennert Poplingher, Ofelia Prodan, Ara-Alexandru Șişmanian, Valentina Teclici, Cristina Vremeș. Și pentru că e născut în orașul Bacău – primii ani de viață a locuit în diferite orașe ale țării (Roman, București, Arad), în urmă cu

șapte ani a plecat din țară (mai întâi s-a mutat în Suedia, iar din 2021 trăiește în Spania) –, ne oprim la Felix Nicolau și la poemul său *Onirica*: „Treptat memoria se umple de negi și putrezește / Nu te teme dragostea mea / vidul adoră uniforme documentele / Nu te teme dragostea mea ei / te vor tigrul bengal cu fundă pisoii îndopat / cu boabe vaccinuri pupici / Nu te teme dragostea mea / iubește-ți călăul ca pe fratele tău dacă / nu ai frate ca pe craniul tău inflammat / pe Instagram / Nu te teme dragostea mea / mâine dacă nu miercuri va apărea / în explozii nucleare pe tavanul din bucătărie influencerul / mesia mai / filantrop și curios ca niciodată / Nu te teme dragostea mea / Fa la pian devine La la trompetă”.

Ediția din iulie-august este întregită de proză (Petru Cimpoeșu, Dumitru Păcuraru), pagini de jurnal (Gabriela Adameșteanu, Magda Cârnelci), cronici de carte (semnează Al. Cistelean, Oana Paler, Senida Poenariu, Andreea Pop, Alex Goldis), interviu (cu criticul de artă Ioana Vlasiu), un „portret în posteritate” (Iulian Boldea îl caracterizează pe plasticianul Ion Vlasiu), studii de istorie literară și studii filozofice (absolut necesare cele semnate de Florina Ilis – *Cuvânt despre Eminescu*, Ruxandra Cesereanu – *Fondane vagabondul și Ulise în vagabondaj persuasiv*, *Fondane, Pound, Joyce* (XI), Ioan Aurel Pop – *Incluziunea*). (V. SAVU)

„Când voi fi liniștit, voi scrie un vers“ – zice undeva Bacovia, și versul acesta (mi) se potrivește de minune, acum, când încerc să scriu câteva rânduri despre Constantin Călin. Oricum aș întoarce-o, nu pot. Orice aș schița, mintea refuză să accepte. Gândul că Profesorul nu mai e printre noi mi se pare de neconceput. Și orice aș așterne pe hârtie sună sec, e lovit de retorica goală a condoleanțelor...

Însă gândul datoriei se dovedește mai puternic. Fiindcă una dintre lecțiile esențiale învățate de la Profesorul Călin este lecția datoriei. Și, ca un corolar, aceea a demnității. Le-a avut și le-a predat pe ambele, trăind sub semnul lor. Ca profesor, jurnalist și istoric literar, și-a desfășurat activitatea între aceste acolade, care i-au fost repere. Ele i-au adus admirația și respectul numeroaselor generații de studenți care l-au avut la catedră și care vor duce mai departe acest mesaj. Într-o școală „centrată pe elev“, care pune accent pe informație și memorizare, Constantin Călin a reprezentat un model, prin principiile și valorile pe care le-a ilustrat. La fel în tot ceea ce a scris. Miile de articole, sutele de eseuri și studii și zecile de cărți și ediții îngrijite i-au adus recunoașterea confrăților, care au prețuit erudiția și acuratețea verdictelor sale critice, acribia și spiritul polemic.

Boier al minții, Constantin Călin lasă, prin plecarea sa, un gol iremediabil. Un gol istoric, cum zice același Bacovia...

Adrian JICU

Extrem de meticolos față de ceea ce conțin scrierile sale, Constantin Călin rămâne un critic și istoric literar și un jurnalist profesionist. Grafia, așadar, era ordonată, uniformă, lizibilă, verticală, cu rotunjimi în partea superioară de parcă ar fi acoperită de un strat de zăpadă. În bogata-i corespondență către Theodor Codreanu, nu cred să se fi strecurat vreo tăietură, vreo modificare de cuvânt ori vreo greșală scriptoricească.

Părea că nu are prolificitate creativă; scria doar ce era oportun, aproape cu zgârcenie, după o cântărire obiectivă a surselor cercetării. Bacovian prin excelență, cu un „dosar“ al existenței și creației poetului din care pare să nu-i fi scăpat nimic, atât de meticolos și în spiritul documentelor, de parcă ar fi al dumnealui personal, Constantin Călin merita de multă vreme să fie ales în Academia Română. Toți cercetătorii au certitudinea că afirmațiile și logica scripturii băcăuanului sunt de neînturnat. Prin cultură și educație, a asimilat o distinsă formație de cărturar.

Despre mișcarea culturală contemporană discuta din postura unui analist extrem de obiectiv, egal în aprecieri ca și în atitudine critică. În principiu, era un „om de caracter“, așa cum nu le prea place condeierilor de azi.

Protocolar și educat, Constantin Călin nu omitea niciun prilej aniversar, evenimential și nicio reușită

Lina CODREANU

Ceasornicul elvețian

• Ioan Dănilă, Constantin Călin, Adrian Jicu

literară în a onora prietenii cu urarea cuvenită. Nu era un potrivnic al modernizării electronice, dar se ținea departe de convulsiunile internetului. Folosea doar telefon fix, la care, ziua, răspundea între orele nouă și cinci, arareori, mai spre seară. O ritmicitate greu de bulversat. N-a ieșit nicodată la pensie, în sensul că avea un serviciu constant, profilat pe cercetarea pulsului ziaristic și documentaristica bacoviană. Foarte bine informat în ceea ce privește presa, fapt rele-

vabil și în cursul de ziaristică susținut la Universitatea băcăuană „Vasile Alecsandri“, a urmat didactic pașii necesari înțelegerii fenomenului jurnalist: pornirea de la text, sensul denumirii, istoricul publicației, figuri reprezentative...

Cercetătorul avea stabilite ore exacte de studiu în Biblioteca Județeană, cu loc statornicit, rezervat, unde citea presa cu interes de publicist, încât era la curent cu știrile din toate domeniile. Arhiva băcăuană a avut norocul de a fi fost cercetată meticolos de universitarul înzestrat cu o răbdare mirătoare pentru contemporanii grăbiți.

Preferând liniștea bibliotecii, era surprinzător că, acasă, Constantin Călin urmărea meciurile „mari“ televizate și, telefonic, le comenta malițios și cu

savoare împreună cu prietenul de-o viață, Constantin Trandafir, din Câmpina. Acasă beneficia de tihna necesară și de un devotament de invidiat al Doamnei Anișoara, persoană sensibilă, delicată și de o blândețe care te invita să-i răscolești tainele sufletului, ca și cum „ceva“ s-a întâmplat înlăuntru și i-a trasat conduita atipică în lumea asta așa de impasibilă. Împreună, ascultau și comentau muzică clasică, de jazz, teatru radiofonic ori dezbateri culturale.

La vizitele noastre, cu eleganță gazdele ne întâmpinau neapărat cu o masă „de salon“. Doamna, discretă și mimozică, aducea antreuri exotice cu preparate neobișnuite: sortimente pescărești oceanice rare, icre negre și roșii, pâine felurită, ciorbă cu miros de grădină românească, sarmale, mixuri de carne gătită, prăjituri cu semințe de pin, tort de fructe, vinuri rare... Totul crea o atmosferă specială încărcată de noblețea familială a caselor boierești de altădată. Părea de neiertat să refuzi vreo invitație la domiciliul profesorului, la o oră stabilită dinainte, unde se ajungea cu... și pe acolo... În apartament, toate erau organizate nemțește, începând de la dominanta verde cu paloare autumnală din sufragerie până la așezarea cărților peste tot, dar într-o ordine știută de cărturar. Și nu e un secret că aveau un număr imens de cărți într-o bibliotecă „de nestăpănit“ la un moment dat.

Corectitudinea distinsului profesor Constantin Călin amintește de exactitatea legendarului ceasornic elvețian, rămânând simbolul vieții rafinate și ordonate a cărturarului. El însuși intrat în acest sep-tembrie în legendă...

Litere și cifre băcăuane

• A-ul (n. 1818)... ... și B-ul (n. 1881) •

Constantin Călin (1940-2024) a ținut să-și lanseze cartea „Întoarceri la Alecsandri“ (Bacău, Ed. Babel, 2023) la 14 (15) iunie, luna din mărturia de mitrică a bardului de la Mircești. Autorul este cel mai cunoscut și apreciat bacovianolog de la noi. (I. DĂNILĂ)

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Din frumosul număr de toamnă al revistei ieșene *Scriptor* (nr. 9-10/2024) ne-am oprit la grupajul *IN HONOREM*, dedicat academicianului Alexandru Zub la împlinirea venerabilei vârste de 90 de ani. Cităm din cele scrise de Ioan-Aurel Pop: „Acum, la aniversare, îmi dau seama că te putea scrie despre academicianul Alexandru Zub. Aș tot scrie și nu aș termina. De când l-am văzut prima oară, slab, aproape emaciat, situat într-un spațiu auster dominat de cărți, l-am asemuit cu un călugăr dintre aceia care-și luau drept canon aflarea tainelor lumii. Pentru mine, azi, când luminează biserica și chilia de la Văratec, a rămas același monah sever cu sine și generos cu oamenii. Cu toate că acest cadru actual se potrivește stilului de viață al profesorului, odinioară Domnia Sa a fost și om al Cetății, preocupat de binele public, de tinerii cercetători, de studenți. Academicianul și profesorul

Alexandru Zub a devenit, de decenii bune, un simbol al istoriei historiografiei românești, un istoric al ideilor și al culturii, un investigator al marilor curente literare și culturale, un biograf al istoricilor de marcă, un intelectual de anvergură europeană, atent în mod constant la starea scrisului istoric și la raportarea istoricilor față de pulsul Cetății“.

Ne-a plăcut și portretul „sihastrului cărturar“ schițat de Simona Modreanu: „Rareori întâlnești la o singură ființă o asemenea congruență între chip, vorbire și stilul scrierilor. La sediul editurii, la Institutul de Istorie sau pe stradă (mereu cumpănindu-se între

două sacoșe cu cărți), Alexandru Zub degaja un aer de seninătate olimpiană, de bunăvoință luminoasă și exigentă totodată, specifică sihaștrilor și cărturarilor. Sau sihaștrilor cărturari. O privire limpede, un zâmbet cald dar, când învățai să-l cunoști, observai și foarte fina încrețitură ușor ironică din colțul gurii, ecou subtil al ridurilor de pe fruntea veșnic vălurită, adăpostind neostoite gânduri, frământări, proiecte... Îngăduința umană și curiozitatea intelectuală erau aproape fără margini, dar la fel era și intoleranța față de nerozie, banalitate, ușurătate sau micime morală a celui care își închinase viața cărții, a celui pentru care funcția formatoare, chiar soteriologică a culturii precumpănea, a celui pentru care lectura, reflecția, interpretarea istoriei în largul context al circulației ideilor nu a fost nicicând o simplă delectare, ci o aspră și albă cămașă pentru cuget și simțire“. (A.)

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (LXIV)

Conferențiar universitar doctor la Facultatea de Științe ale Educației a Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, Daniela Jeder este unul dintre cei mai activi profesori de pedagogie din țară, dovadă fiind bogatul CV pe care îl deține: director al Programului de formare continuă pentru personalul didactic din învățământul preuniversitar *Magister XXI*, formator național și

expert în programe educaționale, fondator al Centrului de etică aplicată, autoare de studii și cărți. Ca normalistă (între 1985 și 1989 a urmat cursurile Liceului Pedagogic „Ștefan cel Mare” din Bacău) și învățătoare (la Școala Gimnazială Nr. 3 Roman), accentul l-a pus mereu pe primele trepte ale învățământului. Pledoaria care urmează este elocventă în acest sens.

Despre curriculumul zero

Simțim din ce în ce mai mult un dezinteres cu privire la modul în care se vorbește, se scrie sau sunt exprimate ideile; acest lucru se întâmplă chiar în locurile unde ar trebui să găsim modele publice de comunicare orală și scrisă, adică în emisiunile TV și radio, în presa scrisă și, din păcate, uneori chiar în școli.

Această lipsă de rigoare cu privire la folosirea corectă a limbii române transmite parcă, în mod subtil, ideea că de fapt nu este un aspect important, semnificativ, de luat în calcul. Lipsa gramaticii din planul de învățământ al liceelor pedagogice ne duce cu gândul la ceea ce literatura de specialitate numește curriculumul, numit și curriculum

zero; acesta exprimă de fapt ceea ce nu se predă, ceea ce este ignorat ca fiind neimportant, lipsit de semnificație, chiar dacă ar putea cuprinde aspecte relevante pentru educația elevilor. În cazul de față, aș spune că privează elevii nu doar de contactul cu un mijloc de comunicare corectă, ci cu o expresie a culturii și identității naționale. În acest context, afirmația lui Nichita Stănescu este, cred, revelatoare: „Limba română este patria mea”. Pe de altă

parte, consider că este moral să vorbești corect propria limbă; este un act de respect, apreciere și demnitate; mai mult, „vom rămâne români atât timp cât vom vorbi, scrie și citi corect în românește, în spiritul limbii române ca un fagure de miere”, după cum afirmă academicianul Ioan-Aurel Pop. Iată de ce cred că trebuie să se pună accent pe gramatica limbii române în formarea elevilor în general și a profesorilor în mod special.

Dacă este să extind argumentele (deși nu cred că este neapărat nevoie de argumente), m-aș opri mai întâi la faptul că o cunoaștere adecvată a gramaticii limbii române este – sau ar trebui să fie – obligatorie pentru toți cei care lucrează în învățământ, de la nivelul educației timpurii până la nivelul universitar, pentru că profesorii sunt modele pentru copii și tineri, și nu doar pentru ei. Dacă nici aici lucrurile nu stau bine, trebuie să se intervină cu programe speciale, intensive de învățare a gramaticii. Se vorbește astăzi despre o „criză globală a ortografiei” și că sunt țări care au intervenit prompt în formarea profesorilor tocmai pentru a diminua acest fenomen. Ar trebui să le urmăm exemplul.

Dacă facem trimitere la profilul de formare al absolventului (2023), care este gândit acum pentru toate treptele de școlaritate (și care arată ce trebuie să știe și să facă elevii/copiii la finalul fiecărui nivel), vom vedea că exprimarea corectă este o prioritate. De exemplu, la nivelul învățământului preșcolar, profesorii se vor concentra asupra formării capacității copiilor de „formulare de mesaje simple în comunicarea cu ceilalți, cu respectarea unor reguli de bază de exprimare corectă”. În învățământul primar, în formarea competenței de comunicare în limba maternă, accentul va fi pus pe „exprimarea unor gânduri, păreri, emoții în

cadru unor mesaje simple în contexte familiare de comunicare; apoi, pe participarea la interacțiuni verbale în contexte familiare, pentru rezolvarea unor probleme de școală sau de viață”. În acest context, ne punem întrebarea: cum ar putea un profesor pentru educație timpurie sau învățământ primar să formeze aceste competențe dacă el însuși nu le deține? Iată de ce este nevoie de introducerea studierii gramaticii în liceele pedagogice. Bineînțeles, la nivelul programelor de licență sunt stabilite ore de gramatică, dar trebuie să recunoaștem că sunt prea puține, în situația în care formarea inițială a unui profesor pentru învățământ primar și preșcolar este de doar trei ani, iar parcurgerea unui program de masterat nu garantează aprofundarea unor astfel de probleme.

Pe de altă parte, școlile afirmă că își învață elevii să gândească, și nu oricum: că îi învață să gândească bine. Or, se știe, nu poți gândi bine fără să vorbești bine, pentru că gândurile noastre sunt exprimate prin cuvintele noastre. Este un fapt cunoscut că modul în care vorbești este o oglindă a modului în care gândești; sau putem spune invers: mecanismele cognitive generale oglindesc, de fapt, competența lingvistică. De asemenea, cunoașterea gramaticii permite o flexibilitate cognitivă mai mare și facilitează gândirea abstractă, rezolvarea de probleme, luarea deciziilor.

Așadar, studierea limbii sprijină una dintre misiunile școlii, aceea de a dezvolta gândirea elevilor. Gândind bine, înțelegi lucrurile la un nivel superior, îți poți pune întrebări relevante, poți să-ți stabilești scopuri clare și înalte, faci alegeri potrivite, îți mărești șansele de a te îndrepta spre un consistent profit cognitiv. Și toate acestea îți măresc încrederea. Da, cunoașterea gramaticii te ajută să te simți competent, îți oferă siguranță, încredere de sine, o imagine de sine pozitivă. Cunoașterea gramaticii limbii române garantează o ținută personală și profesională care te avantajează în orice context. Sunt și alte atuuri ale introducerii limbii române în liceele pedagogice: integrarea gramaticii în context, sprijinirea transferului de cunoștințe și a învățării limbilor străine sunt doar câteva dintre ele.

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Teleşcoala „Ateneu”

Fonetica pentru definitivat (XXIV)

Silaba și silabația. O regulă nescrisă

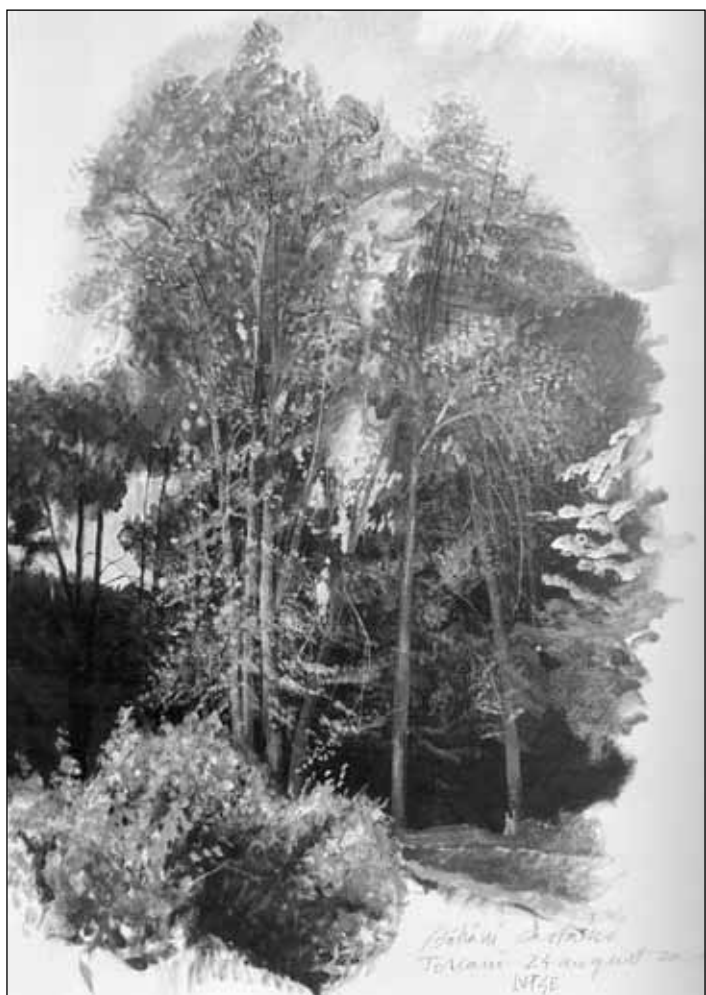
Revenim asupra subiectului prezentat la rubrica noastră în ediția din martie a.c. a Revistei „Ateneu” pentru că, din observațiile pe care le-am înregistrat în ultimii ani în mediul didactic (elevi ai liceelor pedagogice, studenți ai specializărilor filologie și pedagogia învățământului preșcolar și primar, dar și cadre didactice implicate în predarea limbii române: educatoare, învățători, profesori, logopezi), am constatat că în 95% din cazuri nu se aplică silabația logică. Concret: cerându-le să despartă în silabe un cuvânt oarecare, subiecții noștri puneau mâna sub bărbie, dar nu o dezlipeau decât după ce se epuizau silabele. Glumind, le atrăgeam atenția că gura se închide singură, nefiind nevoie de ajutorul mâinii noastre. Interesant este că aproape imediat reliau procesul silabației, depărtând mâna după fiecare silabă, pentru că aceasta este „parte a cuvântului sau un cuvânt care se rosteste printr-un singur efort expirator” (loc. cit.). Ca urmare, numărul de silabe e dat de numărul de atingeri ale bărbiei pe care le produce mâna noastră (dosul palmei). „Preabecedarul”, încă din 1994, discută cuvintele „dintr-o respirație” (monosilabice), „din două respirații” (bisilabice) etc.

Semimileniul Pierre de Ronsard

S-au împlinit, la 11 sept. 2024, cinci sute de ani de la nașterea celui mai strălucit poet al Renașterii franceze: Pierre de Ronsard (1524-1585). Stimulați de poeziile „Banul Mărăcină” și „Ronsard la Tuluza” ale lui Vasile Alecsandri, Revista „Ateneu” și Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău au întreprins în luna semimileniului cercetări în zona Olteniei, de unde a pornit spre Franța Banul Mărăcine, strămoșul lui Pierre de Ronsard.

Pagină realizată de Ioan DĂNILĂ

• Marcel Lupșe – Bătrâni castani (Tescani)

– Bine ai venit în paginile Ateneu-lui! E un pas inedit pe tărâm românesc. Cum s-ar prezenta singură Yiannoula Adoni, romancieră sau poetă?

Yiannoula Adoni: – În primul rând, aş dori să vă mulţumesc pentru oportunitatea pe care mi-aţi oferit-o de a vorbi, în special, despre preocupările mele literare. Am publicat două romane, al treilea va vedea lumina tiparului în această toamnă. Nu am neglijat însă poezia, întrucât despre mine s-ar putea spune, așa cum ne-a învățat Kostas Montis (1914-2004, considerat cel mai important poet cipriot contemporan, tradus în limba română – n.red.) în al său portret liric: „Ca om a fost poet, ca poet a fost om“. Nu am visat și nici măcar nu mi-a trecut prin minte că voi scrie cândva și voi publica propriile mele cărți. S-a întâmplat complet neașteptat, fără ca eu să urmăresc în mod special asta, dar mă bucur că s-a întâmplat. Neașteptările sunt cele mai teribile evenimente care ne întâmpină în viață. Fac diferența dintre mâine și ieri. De aici se nasc și sentimentele profunde. Poezia, de pildă, ar fi de neconceput fără ele.

– Poți să ne spui câteva cuvinte despre aparițiile tale editoriale?

Yiannoula Adoni: – Am scris și publicat, cum am spus, două romane. Primul a fost lansat în 2016, intitulat *Dragostea vorbește*. Este un roman social, cu o intrigă polițistă, fără să-i lipsească și un strop de dragoste. A doua carte, *Strigătul Lycenei*, este, de asemenea, o carte care atinge probleme sociale sensibile. Scopul meu a fost să scot în evidență avatarurile unei mame și până unde poate merge aceasta pentru copilul ei. Întâlnirea a patru mame de niveluri sociale diferite și, în general, din lumi diferite, evidențiază sacrificiul comun și lupta pe care o dă o mamă pentru propriul copil. Al treilea roman, care va apărea curând, își plasează structura narativă în Cel de-al Doilea Război Mondial. Legătura dintre toate

Yiannoula ADONI:

„Scriitorul poate fi pluta de salvare“

Literatura neolenă a Ciprului este oglinda fidelă a istoriei locului. Transformările succesive prin care a trecut insula sub stăpânire britanică (după 1878, dar anexată în 1914), lupta pentru eliberare din perioada 1955-1960, încercările de unire cu Grecia ale juntei militare EOKA și ale generalului Grivas, proclamarea independenței (în august 1960, dar sărbătorită oficial, în fiecare an, la 1 octombrie), invazia turcească din 1974, care a condus la ocuparea a 37% din teritoriu (Kibrisul de astăzi), au configurat o creație literară care se identifică, în mare măsură, cu evenimentul istoric. Din perioada interbelică și până în primii ani ai independenței, literatura cipriotă a urmat îndeaproape modelul literar oferit de patria-mamă, Grecia, supusă ea însăși unor influențe occidentale, în special din Franța. După 1960, apariția unor scriitori precum Manos Kralis (1914-1989, traducător al lui M. Eminescu) sau Nikos Vrahimis (1914-1961) a făcut posibil un orizont spiritual diferit, profund național. Ahylleas Pylitotis (1923-1998), Kypros Hrysanthis (1915-1998), mai noii poeți și prozatori Kyriakos Haralambidis, Niki Ladaki-Filippou, Klairi Anghelidou, Niki Marangou, Yannis Katsouris, cunoscuți și în limba română datorită prolificii traducătoare Elena Lazăr (cel mai avizat ghid al literaturii cipriote contemporane), au găsit calea către autenticitatea unui spațiu literar dominat încă de sentimentul profund al dezrădăcinării, al revoltei și protestului. Propunem, astăzi, cititorilor *Ateneu-lui* o scriitoare de dată recentă, Yiannoula Adoni, ale cărei romane, *Dragostea vorbește* și *Strigătul Lycenei*, au cunoscut prim planul criticii literare și atenția cititorului din insulă. Autoare a mai multor grupaje de versuri, publicate în revistele de profil din Cipru și Grecia, scriitoarea din Larnaca (n. 9 mai 1972, Agios Theodoros Karpasias, localitate aflată, astăzi, sub ocupație turcească) a avut amabilitatea să acorde primul interviu pentru presa literară din România.

cele trei cărți este punctul principal comun pe care îl poartă, care nu sunt altceva decât ființa umană și problemele cu care se confruntă în societate. Narațiunea din toate cele trei romane este realizată în așa fel încât cititorul care parcurge povestea cărții să simtă, pe cât posibil, angoasa, durerea, bucuria și toate sentimentele protagoniștilor. Îmi provoc cititorii să mediteze, să simtă emoții, chiar să și rădă, să se identifice cu protagoniștii, să găsească puncte comune în viețile lor. Să simtă protago-

niștii ca pe niște adevărați eroi ai vieții de zi cu zi și să-i păstreze în inimă.

– Muza scrisului unde și când te găsește? Vine singură sau însoțită?

Yiannoula Adoni: – Vei râde. Inspirația te poate găsi oriunde. Nu te caută. Altfel, ar fi bucuroasă să te găsească într-o bibliotecă, într-un mediu academic sau în librărie. Pe mine m-a găsit, pentru prima dată, în 2016, în bucătăria mea. Am acceptat-o acolo, am îmbrățișat-o și mă simt nesfârșit de

recunoscătoare pentru asta. De atunci fie mă vizitează, fie o caut eu în adâncul sufletului meu, unde țin toate sensibilitățile și preocupările mele. Sunt foarte mulțumită că prin scris reușesc să comunic cu oamenii. Mi se oferă șansa de a-mi împărtăși gândurile și sentimentele și de a-mi transmite mesajele. Romanele mele au fost îmbrățișate de mulți oameni și mulțumesc fiecăruia care le-a citit. În afară de scris, îmi place să ascult muzică, pe care o consider a fi psihoterapie. De asemenea, fotografia este un hobby preferat. Prin fotografie îmi „surprind“ propriul moment unic, pe care îl consider o mică binecuvântare a universului. Ador natura și animalele și cred că trebuie să fim în unitate deplină, deoarece depindem unii de alții. Toate acestea sunt declinuri ale inspirației, cele care o provoacă.

– Poezia e o altă parte a dimensiunii tale literare, una mai puțin vizibilă, deocamdată. Cum ai defini-o, în raport cu tine?

Yiannoula Adoni: – Încă din copilărie, am fost fascinată să ascult poveștile din viața oamenilor. Chiar mă uitam și încă mai fac difuzări de conținut social, care prezintă dificultățile și alte probleme ce îngrijorează societatea în general. Durerea de care suferă oamenii m-a emoționat încă de când eram copil și uneori m-am identificat cu ea. Această conștientizare m-a îndemnat în adolescență să scriu versuri pentru a-mi exprima sentimentele. Durerea a fost inspirația mea. Generația din care fac parte a cunoscut drama războiului, a refugiului, a neîntoarcerii. Cred că asta stă înfipt în ADN-ul cipriotei de rând, ca o secure. Aud, parcă, mereu versurile lui Montis: „N-aveai nimic de spus, domnule? / De ce ai deranjat cuvintele, / de ce le-ai deranjat?“ Sunt un bun motto pentru poeziile mele.

– Cum raportezi scriitorul la realitatea zilelor noastre? Mai este el necesar?

Yiannoula Adoni: – Personajele romanelor mele sunt oameni din viața de zi cu zi, așa că nu este greu să le urmăresc. Pot aparține diferitelor clase sociale, dar sunt ființe umane ca noi, care se confruntă cu propriile dificultăți și probleme și trebuie să le facă față. Probleme cum ar fi drogurile, dizabilitățile, sărăcia, războiul sunt astăzi prezente la tot pasul. Campania informativă din școli și televiziune nu a dat niciun rezultat. Oameni din toate mediile sociale și-au trădat dragostea pentru viață, incapabili să reziste flirtului persistent al morții albe sau de altă culoare. Promisiunea pentru cucerirea unui întreg paradis – unde visele lor, pe jumătate rupte, aveau să se bucure și fericirea să devină compania lor permanentă – i-a fascinat. Și „salvatorii“, corbii înfomețați, nedormiți, așteptau în colț, să le primească sufletul curat, să-i calce, să-i umilească și să-i rupă în bucăți, fără milă și, evident, fără întoarcere. Dar chiar și cei puțini care au fost suficient de curajoși și au câștigat lupta cu monstrul nesățios, care sugea tot felul de viață din interiorul lor, s-au confruntat cu atitudinea dură a societății, care nu ar uita sau ierta. Apoi a început o nouă luptă pentru ei, pentru a câștiga o a doua șansă în viață. A doua șansă este însă cu greu oferită și doar cineva care este suficient de puternic va ieși învingător din acest cerc vicios. Cu toate acestea, dragostea și prietenia sunt încă prezente în viața oamenilor, iar scriitorul poate fi pluta lor de salvare.

Dialog de
Leonard POPA

Iată o carte!

Poet, prozator, istoric literar, exeget al avangardismului, eseist și traducător, colaborator căutat și neobosit la numeroase publicații culturale românești, care se mișcă dezinvolt în două culturi și oferă limbii românești mari creații ale scriitorilor ruși, Leo Butnaru propune cititorilor săi un nou volum de „Yes-euri“, intitulat „Vămi și vremi“. Ne face plăcere să-l consemnăm încă de la apariție (Epigraf, 2024). Dacă prin tot ce face Leo Butnaru umple faliile dintre culturi pentru a facilita cititorului de limba română accesul la o mare cultură, umanismul său se manifestă și în aria legată de sine însuși ca scriitor, în legătura stabilită de creația sa poetică, prozastică și culturală cu „general valabilul“ oricărui creator. Vorbește despre sine ajutându-ne să ne înțelegem mai bine pe noi, prin veritabilele sale plonjări în adâncimile actului creației. Iau la întâmplare câteva titluri din cuprins, dar toate celelalte sunt la fel de importante și edificatoare pentru un scriitor aflat, după cum spune Krzysztof D. Szatrawski, „la interferențele culturilor și istoriei, trăitor într-o zonă a lumii ce focalizează ca o lentilă razele ideatice ale discursurilor și demersurilor din Europa

Centrală, Leo Butnaru nu se limitează la cultivarea propriei identități, ci transgresează cetezător frontierele, ridicându-se deasupra diviziunilor și eventualelor antagonisme“. „Biografie și creație“, „Debutul – nuanțe, particularități“, „Strada – unul din vectorii destinului“, „Antologia & simfonia asfaltului“, „O posibilă contiguitate româno-slavonă și rezultatele ei?“, „Minimalismul și... Ecceziastul“, „Doi poeți la Veneția: Alecsandri și Brodski“, „Avangarda, muzica, dansul, poezii“. Titluri fără îndoială incitante, care arată și faptul că Leo Butnaru nu privește într-un punct fix, ci, datorită centrului schimbător al atenției, tinde să cuprindă întreaga lume omenească. Lumea sinelui său creator ce vine din mărturisiri, lumea relațiilor interculturale, lumea politică, cât și lumea mai subtilă ce se revelează printr-o adevărată hermeneutică și scot la iveală relații între lucruri și între creatori ce altfel scapă analizei. „Vămi și vremi“ oferă cititorului nenumărate subiecte de meditație. Și nu acesta este rostul cărții? Citind, să cazi pe gânduri și în reverii. Iată o carte!

Dan PERȘA

vox humana

Marius MANTA

Petre Isachi, cătore Bibliopolis

Am stat câteva minute bune să mă gândesc la forma pe care să o dau materialului de față. Am oscilat între a încerca să fiu sec, exact, angajat într-un exercițiu de maximă obiectivitate în raport atât cu critica criticii, cât și cu docuficțiunile ori dialogurile ivite cu măiestrie de Petre Isachi, în timp ce, pe de altă parte, mi-am recunoscut dorința de a încredința hărții și câteva rânduri despre omul Petre Isachi, un spirit cu adevărat liber, ale cărui valori temeinice au știut să gliseze dinspre spațiile livrești către realitățile de aici și de acum, propunând unei lumi, în care nu și-a pierdut niciodată încrederea, soluții elegante, viabile, făcând dovada unui profesor cu viziune, prezent în cetate, atent la transformările acesteia. Chiar dacă auzisem de numele dumnealui încă de la vârsta adolescenței, când elevul Liceului Teoretic „Gh. Vrănceanu” începea să „schimbe macazul” de la o clasă de matematică-informatică spre un viitor domeniu al filologiei, aveam să-l cunosc într-adevăr câțiva ani mai târziu, revenind în calitate de profesor la liceul de unde plecasem; urma să fiu pentru ceva timp parte a unei catedre de limbă și literatură română de excepție, care îi avea în componență – socot necesar a-i aminti – pe Rodica Miron, Coca Alexandrescu, Carleta Brebu, Ioan Lazăr, Petre Isachi. Întâmpinat cu căldură și beneficiind de experiența dumnealui, am avut parcă un plus de susținere din partea lui Petre Isachi, care m-a invitat în paginile revistei „13 Plus”, deopotrivă a știut cum să dozeze câteva sfaturi pentru activitatea de la catedră, mai mult decât binevenite, demonstrând implicit și un soi de pragmatism în relația cu elevii, pe care îi considera „parteneri cu drepturi depline” într-un dialog despre destinul formelor de cultură.

Odată ajuns în acest punct, e momentul să fac cunoscut elementul central care îl definește pe profesorul și omul de cultură Petre Isachi: am în vedere ființa dialogică, așezată cumva metaforic sub imaginea aceasta a unui excurs peripatetic, cu disponibilități afective și având capacitatea de a genera parcă la nesfârșit metadiscursuri valide în raport cu o matrice existențială. Nu ar fi, cred, lipsit de importanță să amintesc că este autor al unor volume de istorie și critică literară, dar și de critică a criticii, printre care „Convorbiri imaginare cu Jorge Luis Borges”, „Despre dramaturgia lui Viorel Savin”, „Aut Cioran, aut nihil”, „Conversații în oglindă cu Mircea Eliade”, „Jocul de-a adevărul”, „Cartea-Sfinx și deriva hermetică. Alternative critice”, „Docuficțiuni critice”,

„Zburătorul – o revistă lovinesciano-optzecistă. Reper istorico-literare”, „Romanul, încotro?”, „Amanta de proximitate”, „Autoportret în oglindă”, „Anotimpurile romanului. Origini, convergențe, poetică și poietică, proteism, interpretări” – scris în colaborare cu Ioan Lazăr. Director fondator al unei reviste meritorii de cultură, „13 Plus”, Petre Isachi a colaborat deopotrivă cu reviste importante din țară (printre acestea, „Zburătorul”, „Cartea”, „Bucovina literară”, „Plumb”, „Vitrailiu”, „Contemporanul”, „Ateneu” etc.), demonstrând o anume generozitate, oferind articole de aceeași ținută/valoare, din dorința de a înțelege demersul critic ca ficțiune a ficțiunii, în care aproape fiecare element ar putea să conducă spre Bibliopolis.

Desfășurând o activitate multicompartimentată (poate ar trebui să amintesc și faptul că a fost pentru o bună perioadă redactor-șef adjunct al „Convorbirilor didactice”, consilier științific al Editurii „Psyhelp”, membru ASPRO, membru al Societății de Științe Filologice ș.a.m.d.), o analiză minuțioasă a tuturor elementelor ar presupune un volum de lucru cu rezultate ce nu pot fi prezentate aici, acum. Mă voi opri totuși asupra ultimelor două volume ieșite în 2024: „Convorbiri imaginare cu Jorge Luis Borges” (Editura Salonul Literar Odobesti) – în fapt, volum reluat, operându-i-se de această dată, în 2024, adăugiri cu nuanțări/deschideri dintre cele mai interesante – și „Dramaturgia lui Viorel Savin” (Editura Rotipo).

Jorge Luis Borges rămâne poate cel mai mare magician, bibliotecarul prin excelență, cel care desfășoară noi lumi, creditându-le existența labirintică

printre neuitare/moarte/vis. Prețuit în spațiul unor culturi diferite, universal, de-a dreptul adulat de cei care iubesc formulele sapiențiale și un anume nonconformism cu caracter vizionar („Moartea de care ne este frică până în adâncul oaselor este moartea pe care în fiecare noapte o numim vis”, „Nu contează să citești, ci să recitești”, „Viața însăși este un citat”), Borges te include în lumea lui, amintind că opera (chiar și înainte de re-interpretare) e un act de interlocuție. Petre Isachi reușește să demonstreze odată cu volumul mai sus amintit că, într-adevăr, menirea criticului nu este aceea de a scrie despre, ci de a intra în dialog, de a miza pe un act viu: lui i-a fost dat să comunice cu textul. Ni se aduce aminte că în polisul grec discipolii erau provocați la discuții dialogice prin parcurgerea a două etape: sincriza (crearea pretextului) și incitarea propriu-zisă la cuvânt. La Tzvetan Todorov principiul dialogic pre-

supune procesualitate, cunoaștere și moralitate – aspect voit dat la o parte azi. Același atrăgea atenția că analiza nu trebuie să se răsfrângă orb asupra textului literar, ci trebuie să fie interesată și să-și asume alteritățile sale. În aceeași manieră, Petre Isachi e de acord că perspectiva dialogică de interpretare implică dialogul în condițiile lumii organizate polifonice: totul comunică și se comunică, fapt pentru care cercul hermeneutic al criticii dialogice este *ad infinitum* – precum este și sensul.

Compartimentarea volumului lui Petre Isachi amintește de pătrat ori cruce („[...] avem de-a face cu o civilizație degenerată care a pierdut sau nu a mai păstrat raportarea sa la două forme geometrice în/din modelul tradițional al lumii: pătratul și crucea. Este numărul totalității și plenitudinii lumii terestre, tangibile, materiale, simbolizată prin cele patru puncte cardinale, prin patru vânturi, prin patru stâlpi pe care se sprijină universul”), cele patru dialoguri (în principal despre inspirația și forța divină, muzica misterioasă a lumii, convergența ideilor și a miturilor în orizontul unui destin plin de mister, mai ales despre imaginație) mărturisind niște crezuri adânc înrădăcinate. Luăm aminte în lungul acestei călătorii că aflându-ne într-o postură de tip Don Quijote, fiecare ar fi dator să-și aducă aminte că „trăiește și moare repetând o scenă”, literatura (poate chiar viața) fiind posibilă în forma unui limbaj de repetiție. Memoria individului nu este o sumă, ci presupune o (dez)ordine de posibilități nedefinite. Întrebările lui Pedro (alter ego al autorului) demonstrează înțelepciune, abilitate de a opera cu valori din căm-

puri diferite; ele nu descoperă adevăruri înlănțuindu-le, nu distrug misterul ființei, ci capacitează, multiplică, așa cum se „întâmplă” la Blaga. Sunt pe deplin acord cu Ion Fercu, cel care opina: „Căutător de leacuri pentru rănile pustului din noi, spectacol de gală al măștilor, fantastic al fantasticului înrudit cu sângele albastru al îndrăznelilor nietzscheene, opul isachian este povestea insului sănătos intrat în malaxorul unui spital de psihiatrie, povestea noastră, soră gemă a celei din *Zbor deasupra unui cuib de cuci*, o odisee despre noi, aventurieri supraviețuitori care sperăm mereu să ne apropiem de mitica Ithaca...”

Cel de-al doilea volum pe care l-am semnalat – „Despre dramaturgia lui Viorel Savin” – echivalează cu un exercițiu pragmatic de critică literară, exercițiu ce-și dovedește eficiența în (re)dimensionarea unei opere de primă importanță pentru dramaturgia românească contemporană. Urmărind atât succesiunea textelor dramatice tipărite de Viorel Savin, cât și reprezentările propriu-zise, dimpreună cu aprecierile critice, opul proaspăt născut va deveni, sunt convins, obligatoriu pentru oricine interesat de destinele teatrului contemporan ori punctual de biobibliografia corect desfășurată/interpretată a lui Viorel Savin. Consecvent cu principiile clasice ale analizei de text, Petre Isachi descoperă motive și teme recurente (dintre care se detașează probabil „revoluția” – „o înaintare pe loc”), decodifică simboluri și descoperă semne grăitoare pentru o ficțiune (cu resorturi în realitățile imediate) ce are capacitatea de a se lua la trântă cu istoria și de a demasca comportamente viciate. Plecate dinspre o reinterpretare a clasicilor, dar conștiente de noile „cuceriri” ale (post)modernității, pline de gravitate și ironie, pasișând ludic intervale ale devenirilor de-o clipă, în fine, textele (ce nu seamănă unul cu celălalt) lui Viorel Savin sunt mai degrabă corozive în raport cu o lume-kitsch, cosmetizată în exces. Meritoriu atât pentru autor, cât și pentru cel așezat „în lumina reflectoarelor”, volumul actualizează metaforic mitul exilatului etern și semnele-martor ale Adevărului.

Concluzionând, prin insolitul și totuși justetea ideilor exprimate, Petre Isachi se suprapune peste imaginea cărturarului aflat în continuă căutare, într-o aventură a spiritului, demonstrându-și la fiecare pas erudiția, exclamând parcă consonant cu Borges: „Privesc literatura ca pe o formă de fericire”.

La gura sobei cu niște amici de-ai lui Shakespeare

Lumea teatrală nu a fost niciodată și niciunde una prea comodă pentru „locuitorii” ei. Ne aduce aminte de asta cel mai recent volum de traduceri din seria *Contemporanii lui William Shakespeare* (George Peele, *La gura sobei*, traducere și note de Elena Ciobanu; Robert Greene, *George-a-Greene, străjerul din Wakefield*, traducere de Oana-Celia Gheorghiu și note de George Volceanov; *Fratele Bacon și fratele Bungay*, traducere și note de George Volceanov, București, Ed. Tracus Arte, 2024), rezultatul unui proiect ambițios, aflat în derulare sub egida Editurii Tracus Arte din București și condus de George Volceanov, unul dintre shakespearologii proeminenți ai scenei noastre universitare de azi. Expertiza lui Volceanov în ce privește studiul dramaturgiei elisabetane a fost, de altfel, confirmată cu asupă de măsură într-un alt proiect de anvergură anterior, dedicat retraducerii întregii opere a lui Shakespeare în limba română și materializat într-o serie de volume publicate la edituri precum Paralela 45, inițial, și apoi, într-o măsură covârșitoare, Tracus Arte. Aceste noi traduceri s-au bucurat de ecouri favorabile printre criticii de specialitate din țară și din străinătate, o parte dintre ele fiind folosite în prezent pe scenele unor teatre din România și Republica Moldova.

Principiul de bază al poeziei pe care Volceanov și echipa sa de traducători au adoptat-o în munca de retraducere este cel al performabilității, principiu care ține cont de faptul că, pe vremea celebrei Elisabeta I, textele dramatice se scriau exclusiv pentru scenă. Autorii lor erau intens preocupați de succesul la public, de a cărui generozitate depindeau veniturile lor, dar asta nu i-a împiedicat să și educe acest public, subțind-i gusturile prin experiențe cathartice rezultate din prelucrarea unei bogate tradiții clasice, adesea strâns împletită cu elemente engleze autohtone. Ca să-și atingă scopurile artistice, dramaturgii-actori ai vremii erau capabili să-și depășească rivalitățile inerente și să colaboreze într-o asemenea manieră încât chiar și astăzi paternitatea unor piese rămâne amplu subiect de dezbateri. Tragedii precum *Titus Andronicus* ori *Henric al VI-lea* au fost, de exemplu, produsul creativității shakespeariene, cât și al unor colegi ai săi, printre care George Peele și Robert Greene, autorii pieselor incluse în volumul la care ne referim aici.

Astăzi recunoscuți ca „participanți activi la configurarea canonului shakespearian” (Volceanov, p. 253), „spiritele universitare” Peele și Greene au pus umărul (împreună cu alți colegi de generație precum Christopher Marlowe, Thomas Nashe, Ben Jonson sau Thomas Kyd) la crearea unui teatru care a constituit mediul propice în care s-a putut dezvolta geniul lui Shakespeare. Multă vreme umbriți de acesta, dramaturgi precum Peele și Greene au început să fie recuperați în ultima vreme de către discursul critic nu doar ca precursori sau colegi ai marelui Will, ci și ca autori de opere cu valoare de sine stătătoare.

În România, comedii precum *La gura sobei* a lui Peele sau *Străjerul din Wakefield* a lui Robert Greene au mai fost traduse în urmă cu șase decenii, de specialiști renumiți (Dan Duțescu și Leon Levițchi), ale căror versiuni se reclamau însă de la cu totul alte principii, în mare parte concentrate pe valoarea filologică a textelor, ceea ce a dus, de multe ori, la o arhaizare și ambiguitate semantică ce astăzi ne apar excesive. Noile traduceri, de care se fac responsabili Elena Ciobanu, Oana-Celia Gheorghiu și George Volceanov (toți universitari cu competențe dovedite în domeniu), țin cont nu numai de rigorile experienței actoricești, ci și de accesibilitatea și aderența la publicul contemporan a acestor texte.

Eliberarea din chingile care i-au ținut captivi pe o parte dintre traducătorii de altădată face ca aceste noi versiuni să capete o prospețime pe care o meritau și care poate fi imediat probată prin simple comparații textuale. Clarificarea unor sensuri, devenită posibilă prin accesul la cercetările de ultimă oră din spațiul literar britanic, este facilitată și de prefetele detaliate, scrise cu nerv și intitulate sugestiv, adăugate la textele traducerilor de către traducătorii înșiși, cărora li se adaugă Miruna Drăghici, romancieră, poetă și artist plastic de talent. Volumul conține și traducerea, în premieră absolută, a unei comedii a lui Greene, *Fratele Bacon și fratele Bungay*, de care se face responsabil George Volceanov. Nu putem decât să salutăm cu entuziasm apariția acestui nou volum din seria *Contemporanii lui William Shakespeare* și să urăm echipei de traducători succes în publicarea următoarelor volume, cu care fără îndoială că ne vor delecta.

Adrian JICU

Pumnal

În august
păsări
de foarte sus
răstoarnă
cupe noroase
cu venin

A sosit ora,
nu o poți ocoli

Amețitorul înalt
și câmpul de jos,
împroșcatul,
aproape își sunt
prin dansul
jucat fără greș
la enorma distanță,
obraz la obraz

Spre toamnă deci
vezi semnul: aripile
roșu le vor înflori
zburătoarelor crude,
când dedesubt
perechea lor dansantă,
crinii străvechi, în
altceva necunoscut
se vor preface
și vor isca
mirosuri triste.
Iarba trufașă,
culcată de vânt,
în freamăt răvășită,
curând se va smeri,
bolile grele
ale-nțelepciunii
într-o clipită vor răpune
atavica nebulie a verii
de care, vai,
te-ai bucurat atât de puțin

Nerăspunsul magic

De ce-ai răspunde? Pentru asta ai sosit?
Răspunsul soarbe vloga, prisosul fericit al ființei,
câci, furiaș în inimă și prăbușit în noi,
ne fură. E repetabilul, algebră a plictisului
exasperant,
atins numai cu mintea ori cu ochii, prin jocul
mâinilor maimuțarilor,
mereu arată efemerul, în timp ce rotundul forței,
intact,

va fi întotdeauna-n spate,
sopțuoasa îndărătnicie din nerăspunsul retras
cu iscusință din fața influențelor străine.
Asemenea vinului din cupa
veșnic plină, el te menține tânăr,
auriu,
un Iar curat, zglobiu, încât concitadinii,
uitându-ți străvechimea, te cred una cu ei,
tăifăsuind despre subiectul arzător al zilei,
și nu se-nșală, dar le-aparții numai așa
cum credem

că zborul păsării e-al nostru prin simplul fapt
de-a ne străbate văzul, când el își e stăpân
și n-avem niciun drept asupra lui. Vorbind,
tu gădili lucrurile, ca să le faci s-adoarmă,
prin nerăspunsul magic să crească singure,
chiar și ciocnite, veninoase, însă în stare
să se lase la nevoie sacrificate senin. Sporești,
una cu ele, în tăcere – în spațiul menit ție,
o apă răcoroasă,
gâlgâitoare în grota de lumini. Retragerea
fără-un răspuns
îmbrățișează-n sine pădurea bucuriei neatinsă,
din ea smulgi câte-o ramură,
fără să șovăi, când ornicul anunță ora.

Oceanul ierbii

Cel văzător în întuneric pășea,
iar dedesubt,
într-o a doua lume,
codri foșneau. Înainta

Simona-Grazia
DIMA

statornic –
și se vorbea-n cărare, în zimții cremenii,
pe străzile din jos, chiar auzea
cum draperiile
se trag la geamul
caselor necunoscute,
pe lângă care trecea grăbit.
Dar nu era doar fericire-n adâncime,
din câte intuia, ci și tristețe,
cădere, abandon,
mulți se stinseseră-n
războaie ori de atâta răutate, dar iarba!
câtă iarba răsărea de-acolo unde,
în pofida atâtor visuri moarte,
se aștepta o luntre albă în întregime făcută
din lebede-mpletite într-un singur trup,
ca să le fie călăuză celor buni
și ape noi să poarte eroii-nfășurați ca pruncii
și uituci, fără-a mai ști cum stâlpii
vechii zile, putrezi, se năruie,
de-aceea, cât mai iute, ieși, dimineată,
dintre spini, peste oceanul verde al ierbi
nesfârșite, și însoțește-ne-nspre-amiază
și încă mai departe, până la ora
cu sâmbur de rubin!

Duhul timpului

Din ochii-nlăcrimați susținem de pe mal
creșterea dreaptă a lui Venus pe suprafața
agitată-a mării.

Dă, Doamne, să nu cadă, în ea
ne-am pus nădejdea,
nu mai puțin decât în însăși adolescența
noastră veșnică, în ea noi credem, zeiță
a celor mai ascunse visuri!
Deși-o izbește valul, n-a copleșit-o lovitura,
seară de seară, cuminte, se întoarce-n scoica
unde locuiește, chiar între perla și căpușeala
de sifid. Acolo, pe ecrane rotitoare, privește
lumi în dans.

Și, fiindcă simte duhul timpului,
pe zi ce trece mai vârtos, și îngroșarea,
sub tălpi, a apei odinioară transparente,
acum însă în gheme tot mai strânse împletită,
o cale-nșelătoare,
iar vastitatea mării, murdărită, pătrunsă
de curcubeie, câini,

fantasme și moloz,
pe brațe ea-și înalță darul, o tavă încărcată
de mere
din adâncuri, și-n chip de luminoasă prorocire,
ni-l arată.

Deși angoasa valurilor n-a-ncetat, ea pare
că a-nvins,
așa gândesc, senine, la unison cu noi,
acele roade marine, ațipite în argint. Dar
când ne apropiem și-ntindem mâna să alegem
unul,
ca, gustând, să dăm blândeții un drept de trecere
printre bulboane,

ea face îndărăt un pas și, împietrită, cere voie
să mai crească.
Ne roagă să nu ne supărăm: sub
coajă merele sunt crude,
iar ființa ei, față de cerințele zieiști,
încă neterminată.

Ștefania
MIHALACHE

Suc & tonic

Un narcisic și-o narcisică
stau pe-o jumate de piersică
vorbesc repede, tare și cu
stropi de suc
despre cum fiecare este
fructul întreg
despre cum celălalt
este mai bleg
un narcisic și-o narcisică
se păruiesc și-apoi se iubesc
ca să le fie foarte clar
că nici unul n-are nevoie de celălalt
adevărul e că
între ei este ceva
dar este între el și el
și între ea și ea:
de aici iese Tonica.

Un narcisic + o narcisică
egal deci o tonică
Tonica face spectacol
e plină de energie și curaj,
pentru ea
nimic niciodată nu-i un deranj
e ca un gândac
care-și etalează chitina strălucitoare
să-ți ia ochii
să-l privești
chiar dacă știe
că după aia
o să-l strivești cu papucul.
Tonica ar putea să-și facă sepukku
dar n-a găsit pentru asta
o regie veselă
o lumină avantajosă
și se teme
ca nu cumva din mațele ei
să sară afară
și să țopăie spre public
o piersică.

Poeta orbirii

a-lu-vi-o-nar
sunt sigură că a mai început ceva așa
un poem sau poate un univers oarecare
în toate accepțiile lui
cuvintele nu veneau așa ușor altădată
acum vin de parcă se cheamă unele pe altele
să alunece pe ghenă asta
ca oile care se duc în prăpastie toate deodată
mânate de prostie crede lumea
dar eu cred că au un morb al morții neidentificat
așa și aluvionarele mele
niște supraspecii de cuvinte
care se nasc ca supraomul lui Nietzsche
doar că din drojdie de bere
când vin ele
sângele maică-mii
îmi bușește pe nas
pentru că tensiunea e prea mare

și capilarele mele prea subțiri
prea ne-de-da-te cu
când îmi bușește pe nas sângele maică-mii
împreună cu drojdia de bere
eu sunt poeta orbirii
sângele ei cheamă poeta
pentru că ea vrea
cum un om nu poate să vrea
o poetă știe să scrie
numai dacă cineva în ea
vrea cum un om nu poate să vrea.

Poeta gesturilor ne-radical

Am tocmit profesorii copiii mei
acum poate să vină noaptea
viitorul vă strălucește pe umeri
eu nu sunt poeta gesturilor radicale
mă înalț repede și apoi cobor
strâng aripile
și între ele
între ele adăpostesc liniștea caldă
nevoia de ea de la mine o aveți
dar când mă înalț o-hooo-
stați așa că am și coborât
haideți aici între aripile mele pline de intenții
intențiile te spală
cum nu te spală șapte ape
când păsările se ciugulesc între aripi cu ciocurile
ele ciupesc din intenții,
iar când intențiile urcă
își iau și ele zborul
am tocmit profesorii copiii mei
acum poate să vină noaptea.

Cordiceps

Și cea mai dulce legătură poți să o tai
doar în fiecare zi se taie milioane de cordoane
ombilicale
și se aruncă la gunoi
cu încrederea oarbă pe care
o are de obicei știința
că după ea nu mai urmează nimic.
Little do they know
că poate cordoanele eliberate se întâlnesc
subteran
precum Cordiceps
și fac ce fac când se întâlnesc între ele
ființele dulci
pun de-o conspirație lipicioasă
scuipă chemtrails pe cer
ridică temperatura globală
și dacă sufletul nou-născutului
e de fapt în cordon
ce-ai făcut atunci știință
ce-ai făcut Bobiță
și cine v-a lucrat aici
hai heruvimii și serafimii
și cea mai dulce legătură
poate fi cusută la loc
noi încercăm dacă e
dar puțin-puțin
tot o să se vadă
să știți.

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Cum să explici picturi unui iepure mort

Acțiunea aparent absurdă din titlul acestui articol nu este chiar atât de greu de realizat pe cât am crede. E suficient să-ți vină ideea, iar ideea are șanse mari să-ți vină dacă ești un artist convins că arta are rolul de a schimba subtil, dar fundamental, viața pe care o reprezintă. Un astfel de artist a fost germanul Joseph Beuys (1921-1986) care, în 1965, cu ocazia primei lui expoziții personale de pictură la o galerie de artă privată din Düsseldorf, s-a gândit că trebuie să-și asume un rol activ în receptarea publică a lucrărilor sale.

La acea dată, Beuys devenise deja o figură publică oarecum controversată, deși recunoscută ca valoare. Trecuse, câțiva ani, inclusiv printr-un episod sever de depresie, iar în 1961 fusese numit profesor de sculptură monumentală la Academia de Artă din Düsseldorf. În 1964, participase la un festival organizat de Colegiul Tehnic din Aachen, unde un grup de studenți scandalizați de reprezentarea sau „acțiunea” lui artistică l-au agreat lovindu-l cu pumnul în față. Fotografia lui cu nasul în sânge a circulat în presa vremii, ceea ce i-a adus o notorietate prielnică. În așa-zisul CV cu care s-a prezentat la festival (și pe care l-a intitulat, în mod arbitrar, „Șirul vieții”), a amestecat date biografice reale cu elemente fictive, printre acestea din urmă numărându-se, de pildă, istoria salvării sale de la moarte de către un trib de tătari nomazi, în timpul Celui de-al Doilea Război Mondial la care a participat ca luptător în Luftwaffe. Conform relatării lui, după ce căzuse cu avionul în Crimeea, fusese găsit de acești tătari, care l-au uns cu grăsime și l-au învelit în păsă (ambele materiale devenind apoi reprezentative pentru arta sa). Tot în acest „CV” pretindea că o serie de desene făcute în 1961 și inspirate de romanul *Ulise* al lui James Joyce fuseseră făcute la solicitarea autorului irlandez, autor care murise cu vreo douăzeci de ani înainte...

Excentricul Beuys, ușor de recunoscut în public după cizmele lui de cauciuc, vesta de pescar și pălăria de păsă, era însă extrem de iubit de studenții care umpleau până la refuz amfiteatrele la cursurile lui. De altfel, de la un moment dat încolo, munca pedagogică a devenit, pentru el, mai importantă decât orice, considerând-o, nici mai mult, nici mai puțin decât „cea mai mare operă de artă” a lui. Actul didactic era, pentru el, menit să ducă dincolo de materie și obiecte la gândul din spatele lor, la originile lor spirituale. Nu e întâmplător că profesorul Beuys își asuma, în același timp, figura unui șaman mesianic implicat activ în efortul de a face „sculpturi sociale”, adică structuri bazate pe limbaj, idei, acțiuni și obiecte prin care artistul putea schimba societatea implicându-i pe membrii ei în efortul de a da acestor structuri o formă durabilă în realitate.

Cele două fațete ale personalității sale artistice au fost puse în scenă simultan de către Beuys în noiembrie 1965 la Düsseldorf, unde, pentru a trezi publicul printr-un gest șocant, asemenea înaintașilor săi avangardiști, dadaști sau suprarealiști, a încuiat pe dinăuntru ușile galeriei, lăsându-și spectatorii să-i urmărească reprezentarea din afară, de la ferestre. Timp de trei ore, cu capul uns cu miere și tapetat cu foițe de aur, a trecut încet prin fața fiecărui tablou despre care a discutat în șoaptă, serios și intens preocupat, cu iepurele mort pe care îl ducea în brațe. Din când în când, se oprea și se întorcea în mijlocul galeriei, unde pășea peste un brad uscat întins pe podea. După trei ore a deschis ușile, permițând publicului să intre, în timp ce el a stat nemișcat cu spatele la intrare, așezat pe un scaunel, strângând același iepure mort la piept.

E foarte probabil că nu a stărnit nimănui reacții convenționale, felicitări rostite cu voci gătuite de invidie sau străngerii entuziaste și ipocrite de mână. Prin prezența lui stranie, intimidantă, ne putem însă imagina că a reușit cu totul altceva: să trezească în vizitatori un anume simț fatalmente adormit de conformismul confortabil al existenței terestre, un simț prin care ei să se poată reconecta la originile inexprimabile ale sensului, la ideea întrupată într-o formă proaspătă, la fiorul electrocutant al unei vieți depline ce așteaptă mereu să fie trăită și care e atât de puțin trăită. „Orice om este un artist”, decreta generos crezul artistic al lui Beuys. Probabil e unul dintre lucrurile pe care i le spunea și memorabilului său iepure mort cu aproape șaizeci de ani în urmă.

Carmen MIHALACHE

Un nou și binevenit festival de teatru, cel al regizoarelor

Am primit, la început de toamnă, o plăcută, de nerefuzat invitație la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași, care a avut inspirata idee de a porni un festival dedicat regizoarelor, purtând numele Cătălinei Buzoianu, eveniment desfășurat în perioada 7-11 septembrie. În cuvântul său din caietul-program, regizorul Cristian Hagi-Culea, directorul instituției organizatoare (admirabile sunt deschiderea, generozitatea domniei-sale), amintește faptul că teatrul ieșean are o „lungă și fericită tradiție a colaborării cu doamnele regizoare”, numindu-le pe Sorana Coroamă-Stanca, Cătălina Buzoianu și Anca Ovanetz. Sigur, au mai montat aici spectacole și alte artiste, iar de ani buni, Naționalul ieșean are o regizoare în echipa artistică, pe Irina Popescu-Boieru, prezentă în festival cu un spectacol hors-concours: *Frici*, de Ana-Sorina Corneanu.

Concepută pe mai multe module, manifestarea a inclus conferințe, dezbateri, lansări de carte și de reviste, ateliere de lucru. În cele două colocvii s-a vorbit despre „Leadership și management teatral” și despre „Paradigmele regiei feminine”, iar cărțile lansate au fost *DammenVals. Voci feminine în critica de teatru a secolului XX*, de Miruna Runcan, *Teritorii de recuperat. Teatrul prin lentilele de gen*, un volum colectiv coordonat de Oltița Cîntec, *Puncte vulnerabile*, trilogie de Alexandra Badea și *[IN]Corect / Vrăbia*, de Leta Popescu. Interesantă a fost și prezentarea numărului 64/2004 al revistei „Scena.ro”, care a găzduit dosarul „Egalitate de gen în teatru. Modelul francez”. Amfitrioană la cele mai multe întâlniri a fost Oana Borș, redactorul-șef al revistei „Teatrul azi”, care a făcut și selecția celor unsprezece spectacole din festival. Pe afiș au fost: *Eu sunt propria mea soție*, de Doug Wright (Teatrul Mic), *SF (Super Fragil)*, concept Andrea Gavrilu (Teatrul Excelsior), *Sentimentul fragil al speranței*, cu un scenariu de Carmen-Lidia Vidu (Teatrul Odeon), *Agnes, aleasa lui Dumnezeu*, de John Pielmeier (Teatrul Nottara), *Caracatița*, de Mara Căruțașu și Catinca Drăgănescu (Teatrul Masca), spectacole bucureștene semnate de Teodora Petre, Andrea Gavrilu, Carmen-Lidia Vidu, Sânziana Stoican și Catinca Drăgănescu. Afișul a fost completat de *Anatomia unei sinucideri*, de Alice Birch (Teatrul Andrei Mureșanu din Sfântu Gheorghe), *Apocalipsa gospodinelor*, de Nicoleta Esinencu, (Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț), *Bujor*, de Doru Vătavului (Teatrul Dramatic Fany Tardini din Galați), *Tschick, de ce am furat mașina*, de Wolfgang Herrndorf (Teatrul German de Stat din Timișoara), *Magyarosaurus Dacus*, de Geanina Cărbunariu (Teatrul Maghiar Szigligeti din

• Bujor

Oradea), regizoare fiind Diana Mititelu, Nicoleta Esinencu, Leta Popescu, Irisz Kovács, Gianina Cărbunariu.

În argumentul său de selecționer al festivalului, Oana Borș a precizat că a încercat o sinteză a ceea ce înseamnă mișcarea actuală a regiei feminine românești, mult mai amplă în realitate, densă, activă, impetuoasă. Cert este că, în ultima vreme, femeile regizoare sunt tot mai numeroase și mai decise să-și spună cuvântul într-o profesie preponderent masculină, până la un moment dat. Sunt bine pregătite, talentate și, când nu-și scriu propriile texte, scenariu, regizoarele fac adaptări sau aleg, cu predilecție, piese contemporane, în care spectatorul se regăsește, recunoscând în ele probleme actuale, situații de care se izbește. Definiții pentru multe dintre ele sunt combativitatea, dimensiunea activistă, militantă a artei lor, indiferența, atitudinea apolinică, esteta nefăcând casă bună cu acest tip de creatoare. Care nu au avut un drum lin în teatru, până a se face vizibile, începând să lucreze în zona independentă, unde nimic nu e roz. Dar acolo se respiră un aer

de libertate, se poate îndrăzni altceva, se poate ataca un alt tip de expresivitate. Teatrul documentar, documentat și ficționalizat, formule de creație colectivă (*devised*), performance-ul, teatrul-dans, cabaretul politic sunt modalitățile prin care noul val de creatoare și-au făcut auzite vocile, puternice, îndrăznețe. Dezvăluind, în textele lor, în spectacole, realități care țin de condiția femeii în societate, probleme existențiale acute, traume, sensibilități de tip „jupuit de viu”, drame profunde, psihologii contorsionate, disforia de gen, inadaptații tragice, conflictul între generații, criza educației etc., cu siguranță, ele au adus un suflu nou în teatru, iar dorința lor de a schimba mentalități este una cât se poate de laudabilă. Mi se pare că ele avansează ca un pluton compact, că sunt solidare, având un ideal social, politic, și că între ele există un sentiment de „suroritate”, invocat de Nicoleta Esinencu în „Apocalipsa gospodinelor”, o biblie rescrisă de femei, o liturghie-punk. Rețin faptul că în acest virulent spectacol-concert, dincolo de partea de apăsată ideologie feministă, se afirmă totuși că

„umanitatea are chip și bărbătesc, și femeiesc; și gândire masculină, și feminină”. Ceea ce este adevărat, just, e o viuză echilibrată.

Nu am stat tot festivalul, dar din ceea ce am văzut am rămas cu bune impresii. Am apreciat stilul foarte diferit al regizoarelor și câteva interpretări actoricești de excepție. Inteligența, finețea analitică, ingeniozitatea montajului regizoral al Diane Mititelu, expresivitatea întregului, decupajul alert și precizia detaliului la Teodora Petre, directetea, vitalitatea și umorul Letei Popescu, stilistica flamboiantă a Gianinei Cărbunariu, construcția atent elaborată și nuanțată a Sânzianei Stoican. Iar Gabi Costin, Nicoleta Lefter, Vlad Volf și Cristina Juncu (foarte emoționantă, intensă creația ei din „Agnes, aleasa lui Dumnezeu”) au fost protagoniștii unor momente de actorie de înaltă clasă.

Cum în deschiderea festivalului am văzut o minunată expoziție de fotografie, numită „Cătălina Buzoianu, o călătoare”, și am ascultat sensibile evocări venite din partea Marinei Constantinescu, a lui Emil Coșeru și a Velicăi Panduru, fiica regizoarei, ajunsă acasă, mi s-a făcut teribil de dor să redeschid „Mnemosina, bunica lui Orfeu”, scrisă de Cătălina Buzoianu, care avea și un remarcabil talent literar. Paginile care descriu perioada ei ieșeană, când „pășea pe străzile unui oraș scufundat în istorie”, au un indubit, învălitor și persistent parfum. Citind, mă impregnez de el și îi simt marea, nostalgica dragoste împlinită pentru un oraș frumos, generos, solid, un loc unic, unde a zămislit prietenii pentru toată viața, după cum

mărturisesc rândurile scrise de o femeie tânără, o artistă fascinată de teatru, dăruită în absolut profesiei alese. Cătălina Buzoianu povestește că locuia în teatru și îi explora, curioasă, pasionată, toate spațiile, ungherele. Privea portretele actorilor celebri de aici și, ajunsă în magazia de costume, mângâia mătăsuri. Repeta „clandestin” noaptea, la lumina lumânărilor, cu niște tineri actori, și adesea petreceau, cântau și dansau până în zori. Râzând mult, într-o neuitată frenezie. Dulcea pasăre a tinereții! Privind de acolo, de sus, unde se află acum, cred că i-ar fi plăcut ce s-a întâmplat în toamna aceasta în Iașiul ei iubit, unde s-au strâns unele dintre cele mai talentate regizoare ale momentului actual.

Prima ediție a Festivalului de Regie „Cătălina Buzoianu” a fost o frumoasă reușită. Am ascultat ce spun regizoarele (nu știu dacă o să și facem ce spun ele, după cum sună o șagalică notă strecurată într-o margine a caietului-program și a afișului) și păstrez ceva din căldura, prietenia minunatelor gazde ale unui festival pregătit cu mult dichis, căruia îi urez viață lungă.

Palmaresul festivalului

Juriul format din Velica Panduru, scenograf, Ștefana Pop-Curșeu, director artistic al Teatrului Național Cluj-Napoca, actorul Emil Coșeru, societar al Teatrului Național Iași, a hotărât următoarele premii:

PREMIUL PENTRU CEL MAI BUN ACTOR, ex aequo: Gabi Costin – pentru rolul Charlottei von Mahlsdorf din spectacolul *Eu sunt propria mea soție*, de Doug Wright – și Vlad Volf – pentru rolul Bujor, Învățătorul, din spectacolul *Bujor*, de Doru Vătavului;

PREMIUL PENTRU CEA MAI BUNĂ ACTRIȚĂ, ex aequo: Nicoleta Lefter – pentru rolul Bonnie din spectacolul *Anatomia unei sinucideri*, de Alice Birch – și Cristina Juncu – pentru rolul Agnes din spectacolul *Agnes, aleasa lui Dumnezeu*, de John Pielmeier;

PREMIUL PENTRU CEA MAI BUNĂ REGIE, ex aequo: Leta Popescu – pentru spectacolul *Bujor*, producție a Teatrului „Fany Tardini” Galați – și Andrea Gavrilu – pentru spectacolul *SF (Super Fragil)*, producție a Teatrului Excelsior București;

PREMIUL PENTRU CEA MAI BUNĂ SCENOGRAFIE, ex aequo: Ioana Pashca – pentru concepția dispozitivului scenic al spectacolului *Eu sunt propria mea soție*, de Doug Wright – și Valentin Vârlan – pentru concepția dispozitivului scenic al spectacolului *Agnes, aleasa lui Dumnezeu*, de John Pielmeier.

• Apocalipsa gospodinelor

S-a încheiat *Bac-Fest* 2024, cu atâtia oameni adunați la un loc, buni prieteni, minunați convivi, scriitori, critici literari, personalități culturale din țară și de-afară, evenimente peste evenimente, dintre cele mai dinamizante. Un festival ridicat de Adrian Jicu și echipa Bibliotecii Județene „C. Sturdza” Bacău, cu susținerea excepțională a Consiliului Județean Bacău, la un nivel greu de imaginat, dar iată că el a fost realizat. Merită să mai trăim un an, ca să ne întâlnim din nou.

Deși cu o abundență de manifestări literare și culturale, „filmul” episoadelor, chiar dacă jucate pe scene diferite, nu este greu de urmărit. Festivalul s-a deschis cu o... ploaie bacoviană peste întreg orașul nu violet, ci plumburiu de această dată, care însă nu a oprit zecile de participanți să umple Sala multimedia a Bibliotecii Județene „C. Sturdza” pentru a se îmbiba de un spirit bacovian prin expoziția de caricatură coordonată de VEM. Astfel, „Umbra lui Bacovia. La Bacău” ne-a cuprins sub o mantie protectoare, potrivit exprimată de criticul literar Adrian Jicu: „E o vreme numai bună pentru cei 143 de ani de la nașterea lui Gheorghe Vasiliu (aka George Bacovia), poetul tutelar și brandul cultural incontestabil al Bacăului, scriitorul care a reușit să dea glas, într-un limbaj direct și percutant, angoselor, spaimelor, obsesiilor și visurilor noastre (ne)împlinite”. Înconju-rați de imaginile lui Bacovia ce ne priveau de pe simeze, oamenii au putut participa la Colocviile Revistei „Ateneu”, având ca temă „Ateneu 60 – amintiri în dialog”. Reflectat pe larg în acest număr al revistei, nu ne pierdem în amănunte. Ca un respiro, până la Gala Premiilor „Ateneu”, au avut loc câteva lansări de carte sub genericul „Cărțile Bac-Fest” a doi dintre apreciații poeți ai Bacăului: Val Mănescu, *Mai mult decât atât*, și Ion Tudor Iovian, *În țara asta miercurea cenușii cade întotdeauna luni*; apoi, dintre invitați, Angela Martin, cu romanul *Valentina*, și Ștefania Mihalache, cu volumul de poeme *Sunt liniștită, mi-e frică*. Și a venit acel moment electrizant, când actrița Eliza-Noemi Judeu a

Dan PERȘA

Bac-Fest – un brand cultural

• Expoziția *Bacovia* (curator: Victor Eugen Mihai – VEM)

transformat Sala multimedia într-o imensă scenă cu sunetul unei cavalcade de turnir, folosind ceva ce ar părea atât de puțin, vocea și gestică, dar iată că este posibil. Impresia și emoția ne-au copleșit în recitalul ei dintr-un *postbacovian*, cel mai distins poet al Bacăului: Ovidiu Genaru. În această atmosferă a sensibilității deschise, s-a desfășurat Gala Premiilor Revistei „Ateneu”, care a și încheiat prima zi a festivalului.

A doua zi, patru evenimente au început de la aceeași oră. Greu să te hotărăști la care să participi, toate la fel de atractive. În Sala multimedia a avut loc o importantă dezbateră: „Bacovia: umor, ironie și luciditate”, la care au participat Mircea Martin, Șerban Axinte, Bianca și Paul Cernat, Bogdan Crețu, Andrei Doboș, Alexandru Funieru, Vasile Gribincea, Alex Goldiș, Ștefania Mihalache, Andreea și Doris Mironescu, Florina Pîrjol și Gabriela Vieru. La Colegiul Național „Ferdinand I”, Dinu Flămând a ținut conferința „Bacovia – o excepție”, la Liceul „N.V. Karpen” a avut loc un atelier realizat de Alecart – „Cum se

formează un cititor”, iar la Colegiul Național „Gheorghe Vrânceanu” s-a desfășurat un dialog Adrian Alui Gheorghe & Vlad Alui Gheorghe.

Apogeul *Bac-Fest* a fost atins cu Gala *Bac-Fest*, moment cu deosebire așteptat, când au fost decernate premiile Festivalului Național „George Bacovia”, într-o ceremonie ce a avut loc pe scena Teatrului Municipal „Bacovia”. Cu un juriu prestigios, alcătuit din Bianca Cernat, Florina Pîrjol, Bogdan Crețu, Radu Vancu și Alex Goldiș, s-au acordat următoarele premii: **Premiul Național „George Bacovia”**: Nora Iuga; **Premiul pentru cartea de poezie**: Teodora Coman, *Piesă de rezistență* (Editura Nemira); **Premiul pentru debut poetic**, ex aequo: Alexandru Funieru, *candelabre în valul artificial* (Casa de Editură Max Blecher) și Vasile Gribincea, *Coerența labirintică* (Editura Cartier); **Premiul pentru cartea de critică a poeziei**: Andrei Doboș, *Bacovia: modernismul periferic*. Un premiu excepțional pentru promovarea poeziei a fost acordat Revistei „Poesis Internațional” și editorului Claudiu Komartin. Ziua însă nu s-a terminat cu acest eveniment, ci a continuat cu un lung concert susținut de trupa *Fără zahăr*, cu umor și ironie și talent – „Nevralgii de toamnă”.

Ziua a treia a început cu o vizită la mormântul familiei Vasiliu – Bacovia și a urmat acel moment aparte, Murala *Bac-Fest* 2024, proiect inițiat anul trecut prin realizarea unui portret mural de mari dimensiuni al poetului George Bacovia. Anul acesta colaborarea dintre Biblioteca Județeană „Costache Sturdza” și Zid-Art a continuat, tot cu finanțare din partea Consiliului Județean Bacău, prin omagierea unui alt faimos

Emil Nicolae, Dan Petrușcă, Sorina Rîndașu, Gabriela Vieru și Alina Vițel.

Și iarăși... Cărțile *Bac-Fest* – volumul unei biografii romanțate din seria Polirrom, „Anton Pann” de Cosmin Ciotloș, în prezentarea lui Bogdan Crețu și Paul Cernat.

Cum Biblioteca Județeană „Costache Sturdza” tutelează bibliotecile județului, credem că ideea mutării pentru o zi a *Bac-Fest* la Biblioteca Municipală „Radu Rosetti” din Onești a fost o premieră inspirată și fericită, un posibil germene al răspândirii *Bac-Fest*, prin aceste stații de telegraf care sunt bibliotecile, pe întreg teritoriul județului Bacău. De unde se vede clar că *Bac-Fest* este deja o sărbătoare județeană, cu puternice ecouri la nivel național. Primul eveniment de la Biblioteca „Radu Rosetti” a fost lansarea volumului coordonat de Ion I. Solcanu „Enciclopedie. Centenarul Războiului de Întregire și al Marii Uniri”, importantă carte despre care au vorbit Vasile Ciobanu, Valeriu Stoica, Alin Popa, Maria Dohotaru și Ionuț Munteanu. Eveniment urmat de concertul formației muzicale *Trei parale*, cu albumul „România. 100 de minute”, într-o regie specială, datorat și faptului că liderul grupului, Florin Iordan, este și etnomuzicolog la Muzeul Național al Țăranului Român, reușind astfel un context al interpretărilor muzicale ca în vremuri de altădată.

„Mașinăria” *Bac-Fest*, proiect finanțat de Consiliul Județean Bacău și organizat de Biblioteca Județeană „Costache Sturdza” din Bacău, a funcționat și de această dată perfect, grație și numeroșilor parteneri culturali și media ai Bibliotecii Județene, celor 40 de voluntari și, desigur, celor peste 60 de scriitori și artiști veniți întru omagierea lui George Bacovia și a culturii bacăuane, ca și celor peste două mii de participanți.

• *Alecsandri*, murala de Bogdan Scutaru

• Nora Iuga, în „grădina cu poeți”

Premiul de Excelență „George Bacovia“

Ion FERCU

Apropierea mea de Ateneu

Sunt printre cei care au investit suflet în istoria *Ateneu*-lui. De-o vreme, de când am început să ne prindem bucuria la butoniera sărbătorii a 60 de ani de istorie *ateniană* nouă, mă curtează insistent un gând al lui Nichita Stănescu: „Să nu vă scape mirosul de viață pe care-l are secunda“. Privesc astfel și către fiecare moment al acestei sărbători... Este una dintre împlinirile supraviețuirii mele faptul că mi-am intersectat pașii cu *Ateneu*-l. Cândva, m-a răvășit o întrebare formulată dramatic de Heidegger: „Ce facem noi cu restul vieții noastre – noi care am petrecut cea mai mare parte a vieții într-o știință neesențială?“ Astăzi i-aș putea răspunde amintindu-i și de apropierea mea de *Ateneu*.

Am explorat varii orizonturi, în căutarea unor mărturisiri despre istoria Revistei. Scriitorul Nicolae Băciuț mi-a spus ceva memorabil: „Aniversarea unei reviste de cultură începe să se asemene tot mai mult cu o «aniversare a biruinței». *Ateneu* intră în acest orizont al biruinței și rezistenței în/prin cultură. Între Iași și București, *Ateneu* e pata de culoare fără de care tabloul cultural moldav ar fi dizarmonic“. Regretatul Solomon Marcus a înălțat încă o statuie: „Revista *Ateneu* a devenit de mult pentru mine un ingredient al Bacăului, așa cum sunt Bistrița, Alecsandri sau Bacovia“. Discursul acestuia îmi amintește de Nichifor Crainic. Acesta, pornind de la Oswald Spengler, spirit îndrăgostit de Dostoievski, zice: „Vedeți, în loc să spună (Spengler, n.m., I.F.) «orice țaran rus e o bucată din Rusia», zice «orice țaran rus e o bucată din Dostoievski», confundându-l dintr-odată pe Dostoievski cu Rusia însăși“. *Mutatis mutandis*, am îndrăznit a spune că *orice bacăuan este o bucată din revista Ateneu*.

Ediția a 53-a a Colocviilor Revistei „Ateneu“ se alipește unui moment fast din existența publicației: 60 de ani de apariție neîntreruptă, 60 de ani ai seriei noi. Serie inaugurată în 1964, marcând o renaștere în vremuri grele, de poetul Radu Cârneli. Dar în același timp e un moment în care o echipă bine sudată, cu oameni având o experiență publicistică vastă, cu un manager determinat să realizeze acest proiect cultural emblematic al orașului Bacău la cea mai înaltă cotă, face din actuala revistă un lunar dintre cele mai bune din istoria sa. „Cea mai veche revistă a Bacăului“, după cum a spus Carmen Mihalache la Colocvii. Editată, din anul 1999, de Consiliul Județean Bacău, *Ateneu* este o instituție publică de cultură care-și înțelege și respectă importanta misiune. Prezent la eveniment, domnul Valentin Ivancea, președintele Consiliului Județean Bacău, a adresat salutul editorului la sărbătoarea Revistei, a avut calde cuvinte de apreciere pentru brandul cultural *Ateneu* și a înmănat redacției o frumoasă plachetă aniversară.

Ateneu se deosebește de alte reviste ale urbei prin programul unic, urmărit și realizat cu perseverență de-a lungul anilor. Oamenii de valoare ai echipelor ce au făcut în trecut revista au dus la o tradiție respectată și îndeplinită și azi. „Colocviile Revistei *Ateneu*“ au fost și în acest an, așa cum s-a întâmplat în ultima perioadă, parte integrantă dintr-un proiect mai

Atunci când conf. univ. dr. habil. Elena Ciobanu mi-a spus că *Ateneu*-l este „spațiul acesta imaginat, împărțit, unde autorii și cititorii [...] călătoresc dintr-o convingere încăpățânată că a scrie un text reușit e ca și cum ai îmbunătăți universul printr-o rugăciune“, am înțeles că *fiecare cititor, de pe orice meridian al inimii ar fi, este o bucată din revista „Ateneu*“.

Oricine este invitat, aidoma mie, să semneze în paginile acestei reviste care are statut național/istoric, altfel se îmbrățișează cu *amor fati*, cel de pe care Nietzsche a aruncat istoricul colb, propunându-ne un amantlâc necondiționat cu acesta. Onorându-mă la ceas aniversar cu acest premiu care i-a bucurat pe unii dintre cei mai importanți scriitori români, *Ateneu* îmi trimite în istoria sufletului o poveste frumoasă pe care o voi depăna în timp, într-un registru bacovian-sisific zămislit din îndrăzneli căutătoare de provocări și neliniști ale limitelor. Mulțumiri!

Colocviile și Premiile Revistei ATENEU

vast, „Bac-Fest. Festivalul Național George Bacovia“, manifestare organizată de Biblioteca Județeană „Costache Sturdza“ Bacău (manager, Adrian Jicu). Inspirată de momentul aniversar, Carmen Mihalache a ales o temă a Colocviilor cum nu se putea mai potrivită: „*Ateneu* 60 – amintiri în dialog“. S-a făcut astfel apel la memoria afectivă a „martorilor“. Și-au depănat amintirile redactorii de azi ai revistei, vorbind despre întâlnirea lor cu revista, despre personalitățile pe care le-au cunoscut dintre mai vechii redactori, între care Sergiu Adam, George Bălăiță, Constantin Călin, Ovidiu Genaru, George Genoiu, Victor Mitocaru, Stelian Nănianu, Vasile Sporici ș.a., aducând astfel în prezentul nostru spiritul ateneist păstrat și azi cu mândrie, perpetuat întru dănuirea sa în inimile viitoarelor generații de

creatori ai orașului. Un moment special a fost cel al rememorărilor făcute de Iacob Florea, martor și factor activ în proiectul ce a dus la apariția noii serii a Revistei *Ateneu*.

Ocupând orele dimineții în Sala multimedia a Bibliotecii Județene „C. Sturdza“ până seara, când s-au decernat Premiile *Ateneu*, s-au succedat câteva lansări de carte sub genericul „Cărțile Bac-Fest“ și... „Cărțile *Ateneu*“, semnate de Val Mănescu, Ion Tudor Iovian, Angela Martin și Ștefania Mihalache. Momentul special, care a electrizat sala, a fost savurosul recital al actriței Eliza-Noemi Judeu, „Ovidiu Genaru – un postbacovian“.

Ceremonia decernării Premiilor *Ateneu* pentru anul 2024, moderată de Carmen Mihalache, a încheiat prima zi a Bac-Fest. (D.P.)

Premiul pentru Poezie

Ștefania MIHALACHE

Un dialog al afinităților elective

Premiul de poezie al Revistei „Ateneu“ pentru volumul „Sunt liniștită, mi-e frică“ (Editura Paralela 45, colecția *Metamorfoze*, 2024) a fost pentru mine, pe lângă o onoare, o ocazie să mă apropiu mai mult de istoria acestei prestigioase și deja longevive reviste, într-un moment de sărbătoare pentru ea: împlinirea a 60 de ani de apariție neîntreruptă. M-am bucurat foarte mult să mă înscriu și eu, astfel, în istoria ei.

Întâlnind redacția, formată de Carmen Mihalache din oameni calzi, erudiți, excelenți profesioniști și cu spirit artistic, am înțeles și motivul pentru care revista a dănuit peste decenii, fără să cedeze niciodată din ținuta ei, din substanța analizelor și articolelor, din deschidere.

Alături și în perfectă consonanță cu manifestările Revistei a avut loc și deja tradiționalul *Bac-Fest*, un festival care omagiază poezia bacoviană și literatura cea mai bună din România. Sub bagheta omni-

prezentului și neobositului Adrian Jicu, Festivalul crește de la an la an într-o manieră care te face să te gândești că în orice oraș din țară, indiferent de mărimea sa, cultura poate fi așezată pe treapta care o merită și, mai ales, poate avea un public receptiv la evenimente de acest fel atunci când ele sunt făcute ca la carte.

Reîntorcându-mă la „Ateneu“, sunt bucuroasă să primesc recunoaștere din partea unei reviste care știe nu doar să păstreze valori și tradiții, devenind ea însăși o tradiție, dar știe să facă lucrurile acestea fiind, în același timp, o revistă vie, mereu în ton cu tot ce se petrece în actualitatea culturală, receptivă la înnoiri de formule și estetici din toate domeniile artei, o revistă în care nu se simte nicio tensiune între tradiție și noutățile orei, o publicație care, deși înrădăcinată în local, poate fi de oriunde. Îmi place să mă gândesc că, prin Premiul pentru poezie, volumul meu, cu ilustrațiile lui Laurențiu Midvichi, intră cu Revista „Ateneu“ într-un dialog al afinităților elective.

Premiul pentru Proză

Angela MARTIN

Moment de bucurie și de nostalgie

Sunt, astăzi, pentru prima oară la Bacău, la Biblioteca Județeană „Costache Sturdza”, iar momentul acesta îmi umple sufletul de bucurie și de nostalgie. Aceste sentimente sunt legate de amintirea primei mele colaborări la Revista „Ateneu”, ca traducătoare, când publicam în română celebrul eseu al lui Jean Starobinski – *Van Gogh și „fratele” său, medicul*. Nu-mi imaginam pe atunci că peste 33 de ani voi fi eu însămi eseistă, autoarea volumului *Plenitudinea posibilă*, dedicat criticului genevez, și că el va cuprinde și o analiză a eseului apărut în 1991 în „Ateneu”. După cum nu-mi imaginam cătuși de puțin că voi scrie vreodată un roman, că el se va intitula *Valentina* și că un critic literar redutabil, pe numele său Adrian Jicu, îl va comenta generos în aceeași revistă băcăuană.

Dar iată-mă aici! Vă mulțumesc pentru premiu; el mă onorează și mă bucură. Este important pentru mine, fiindcă semnaleză prezența mea în spațiul nostru literar ca romancieră, în contextul în care eram cunoscută până acum ca traducătoare, publicistă, eseistă. Cât despre *Valentina*, afirm cu mulțumire că este o carte cu adevărat fericită. A fost întâmpinată cu numeroase articole în presa literară, cu două nominalizări la premiile de proză ale Revistei „Observator cultural” și ale Uniunii Scriitorilor, iar acum, la Bacău, primește Premiul Revistei „Ateneu”. Faptul că îmi este acordat în cadrul tradiționalelor *Colocvii* ale Revistei, într-un an aniversar marcând 60 de ani de apariție a actualei sale serii, dă o semnificație deosebită acestui premiu, oricum încărcat cu valoare de colegele și colegii premiați în edițiile precedente.

Vă urez, cu toată căldura, la mulți ani, doamnă Carmen Mihalache, dumneavoastră și destoiniceii dumneavoastră echipe! Și vă felicit pentru că ne oferiți o publicație de calitate, de echilibru, capabilă să solidarizeze în jurul ei colaboratori și cititori din toate generațiile, de la cele mai vârstnice, până la cele mai tinere, active și promițătoare.

Premiul pentru Dramaturgie

Alexandra FELSEGHI

Ce ține publicul aproape este povestea

Sunt onorată să primesc acest premiu într-un an atât de special – aniversarea de 60 de ani ai Revistei „Ateneu”. Mulțumesc pentru această distincție redacției, în frunte cu doamna Carmen Mihalache. Este pentru prima dată când

particip la Festivalul *Bac-Fest*, însă din momentul în care am ajuns în Bacău, am avut senzația că am nimerit în sânul unei familii care m-a primit cu brațele deschise, iar acest lucru înseamnă mult pentru un artist.

Volumul *Patru piese de teatru* nu ar fi fost posibil și nu ar fi arătat în acest fel fără sprijinul și colaborarea unor echipe minunate de oameni de teatru – oameni pe care îi știam de ani buni sau pe care am ajuns să-i cunosc în repetiții. Printre aceștia, aș vrea să o amintesc pe regizoarea Adina Lazăr, scenografa Andreea Tecla-Valea, alături de actorii, muzicienii, coregrafii și producătorii spectacolelor după textele mele. De asemenea, mulțumesc doamnelor Oana Cristea-Grigorescu și Mihaela Michailov, care au semnat prefața și postfața volumului, colegilor mei de la Facultatea de Teatru și Film Raluca Sas-Marinescu și Claudiu Turcuș și Editurii Presa Universitară Clujeană. Toți aceștia au lăsat o urmă în poveștile celor patru piese și m-au ajutat să transform experiențele ultimilor patru ani într-o carte de care sunt foarte mândră și care, în viitor, sper să-i inspire și pe alții.

Aș dori să amintesc o întâmplare din timpurile de început, când neavând un spațiu destinat teatrului, eu și colegii mei actori și regizori ne imaginam lumi posibile prin cafenele, unde o dată sau de două ori pe săptămână ne produceam artistic. La vremea respectivă, noi ne construim tot: texte, costume și recuzită, lumini, strategie de promovare. Și, într-una din seri, chiar înainte de spectacol, în timp ce „deranjam” clienții localului cu vânzarea de bilete pentru eveniment, unul dintre aceștia m-a întrebat: „De ce ți-aș plăti biletul? Merită? Ce oferiți la schimb?” Pe lângă lecția de umilință primită, am câștigat un crez pe care l-am purtat cu mine întotdeauna de atunci: publicul nu-ți datorează nimic. Atenția și dragostea lui nu vin la pachet cu achitarea unei taxe mai mici sau mai mari. Nu. Ce ține publicul aproape sunt povestea și modul în care o spui. Teatrul este poveste. Am învățat să spun povești ca să pot supraviețui – uman și artistic. Și a fost o călătorie foarte lungă și foarte dificilă, în care am învățat ce înseamnă răbdarea, negocierea, iadul și raiul, trădarea, dezamăgirea, prietenia și iubirea. Toate acestea, ca acum, să pot avea privilegiul de a răspunde, atunci când sunt întrebată cu ce mă ocup în viață, foarte simplu: „Spun povești”. Merită? Eu cred că da.

Vă mulțumesc!

Premiul pentru întreaga activitate

Petre ISACHI

Ateneu și nihilismul activ-bacovian

Să primești Premiul unei reviste fondate de George Bacovia și Grigore Tabacaru (1925) – publicație ce perpetuează re-evaluarea culturii și literaturii autohtone, bântuită de ipostazele istorice ale virtualității (virtualul digital, teologic, filosofic, politic, critic, istoric etc.), printr-un nihilism estetic, activ-bacovian, armonios cu sine, cordial-polemic – este un noroc destinic, pentru un anonim critic literar, eseist și fondator de revistă, ce încă mai apreciază valoarea Artelor, prin conceptele de scop estetic, de unitate, de adevăr dionisiaco-apolinic, de posibilitatea interpretării caracterului cosmic și de ansamblu al existenței. Îmi place să-l văd (trăim doar în virtual!) pe Măria Sa Cititorul cum se va întoarce asupra volumelor mele, ficțiuni ale ficțiunilor nevăzute și necunoscute – ce vrei, mă întrebat doar eu, dacă nu sunt văzute și cunoscute *Faust*, *Lucașăru!* – *Convorbiri imaginare cu Jorge Luis Borges*; *Aut Cioran, aut nihil*; *Despre dramaturgia lui Viorel Savin*; *Conversații în oglindă cu Mircea Eliade*, vol. I-II; *Docuficțiuni critice*, vol. I-IV; *Cartea Sfinx și deriva hermetică*; *Jocul de-a adevărul*; *Romanul, încotro?* etc., încât transmit duble Mulțumiri Revistei *Ateneu* – 60: din partea Lectorului nerecunoscut drept Împăratul Literelor, nici de Autori și nici de Texte – fără mine, voi, scriitorii, textele, nu existați, ne șoptește mefistofelic –, dar și ale Criticului de la *13 Plus*, condamnat să fie liber precum metaversul! La Mulți Ani și o eternitate estetică!

O introducere în poezia arabă modernă

Conjuncturi,
prejudecăți, inerții (1)

Există un adevăr pe care criticii și istoricii literari comparațiști ar trebui să și-l asume: poezia arabă modernă, inclusiv cea contemporană, nu e suficient cunoscută în Europa și în cele două Americi, iar în alte zone ale „republicii mondiale a literelor“, total necunoscută. În ciuda unor studii, câteva consistente, în ciuda unor antologii (cea mai bogată pare a fi, din câte știm, cea apărută în Franța, cred că la sfârșitul secolului trecut), poezia arabă modernă nu s-a impus cum ar fi meritat, nu a stârnit decât interesul unor arabiști și al unor traducători, arabi sau străini, care au lucrat nesistematic și neconsecvent, mai mult pe cont propriu (ce e drept, araba este o limbă extrem de dificilă, mai ales când e vorba despre traduceri de poezie). Eclectismul, prejudecățile și deseconjuncturi politico-istorice au contribuit la această stare de lucruri.

Târziu goliță de idealul arabic, ieșită dintr-o ruptură conceptuală impusă de mutația radicală a lumii urbane, poezia arabă modernă inventează o limbă aproximativă, emancipându-se de formele retorice dominante. Poezia occidentală i-a revelat fertilitatea cuvintelor vulgare, impure, pe care prozodia clasică le proscrisesese – cuvinte „uneltitoare“, provocatoare de viziuni pe care elocvența tradițională nu le avea. Reluând limbajul de la punctul de plecare, poemul modern sfâșie vălul unei gramatici puritane. Tulbură urmele sacralului cu amprentele sale profane. Poeții care, astăzi, redescoperă pur și simplu „le language qui sert, depuis de dizaines de siecles, a reparer les dégâts causés par le Verbe“ (Georges Henein, „L'esprit frappeur“, 1980), sunt niște zei în căutarea lor înșiși...

Înainte de invazia israeliană în Liban, experiența poetică arabă evolua în nebuloasa unei căutări unificatoare și optimiste. Se creaseră condiții noi pentru poemul arab: fragmentarea verbului s-a instalat în viața mutilată și izbăvită. Tineri poeți dornici să-și joace gândirea și viața în afara oricărui dictat estetic sau moral... Maniera de a învăța poezia ca pe o disciplină elementară devenise ea însăși o tradiție a Evului Mediu arab musulman, adoptată de toți poeții. În „Discurs asupra Istoriei universale“ („Prolegomene“ – „Al-Muqaddimah“), Ibn Khaldun (1332-1406) realizează, printre altele, o sinteză a acestei tradiții: „Mai întâi, trebuie să fi studiat temeinic ce este genul poetic la arabi. Tocmai de aici se va naște în

suflet un obicei ce va fi ca un meșteșug sub semnul căruia poetul își va așeza lucrarea. Se vor reține în minte niște versuri alese, cele mai adevărate, cele mai pure și cele mai deosebite. [...] Poeții care își ignoră înaintașii fac versuri rele. Căci, la indignare ca și la satisfacție, este necesar ajutorul memoriei. Cei care nu au învățat nimic pe de rost nu pot face nimic bun. Scriu versuri mediocre și ar face mai bine să se abțină. Dimpotrivă, cine este pătruns (de versuri vechi) și și-a ascuțit spiritul cu imaginea marilor modele poate să se apuce să facă versuri, fiindcă exercițiul constant întreține în el obișnuința [...] rimei. S-a spus deseori că poetul ar trebui să uite ceea ce a învățat, pentru a se debarasa de influențele exterioare, deoarece, odată îndepărtate, acestea își lasă urmele în spirit, unde se gravează «modelul» (literar): este ca o îndeletnicire, nu mai ai decât să țevi aceleași cuvinte. [...] Din momentul când primul vers capătă formă, poetul trebuie să aibă rima bine fixată în cap: pe ea se va sprijini întregul său poem, de la un capăt la altul. Dacă o pierde din vedere, îi va fi dificil s-o pună unde îi este locul, atât de intratabilă și rebelă este. Când un vers este reușit, dar nu este potrivit pentru poemul în curs, trebuie păstrat pentru mai târziu. Fiecare vers este autonom și tot ce se cuvine făcut este să îl pui în contextul său. Poetul are de ales să procedeze după cum îi place. După ce poemul este încheiat, autorul îl revede cu grijă, cu un ochi critic. Dacă nu îl crede bun, să-l arunce! Însă unui poet îi plac mereu propriile versuri, care sunt produsul spiritului și creația talentului său. Poetul nu trebuie să folosească decât locuțiunile cele mai corecte și o limbă curată: licența poetică este inadmisibilă în plan lingvistic. E necesară evitarea întrebunțării ei: asta ar împiedica-o să fie elocventă. Maeștrii acestei arte nu i-au interzis oare poetului musulman (*muwallad* îi desemnează, în literatură, pe cei din tâi poeți arabi, pe cei de la începuturile Islamului, n.n.) utilizarea acestor licențe, fiindcă doar prin evitarea lor se poate atrage perfecțiunea? Trebuie, de asemenea, să te ferești de

• Statuia poetului al-Mutanabi (Bagdad)

expresiile prea complicate și să preferi frazele simple, cu sens mai clar ca al cuvintelor, luate separat, pe care le conțin? La fel, nu este bine să vrei să exprimi prea multe idei într-un singur vers; asta l-ar face mai dificil de înțeles. Cel mai bun vers este cel ale cărui cuvinte se potrivesc conceptelor pe care le exprimă și pe care le depășesc chiar în totalitate. Prea multe idei supraîncarcă versul: spiritul, ce se scufundă înăuntru, trebuie să se dedice unei veritabile munci (de exegeză), iar cititorul pierde, aici, gustul adevăratului sens și al elocvenței poemului. Poezia nu este ușoară decât atunci când spiritul înțelege ideile mai grabnic decât cuvintele. Maeștrii noștri îi reproșau lui Ibn Khafadja, poet din Spania ori-

• Marcel Lupșe – Tescani, sfârșitul verii

entală (mort în 1139), că vrea să acumuleze prea multe idei în versurile sale. Îi acuzau și pe al-Mutanabi și pe al-Ma'arri că nu s-au conformat modelelor arabe și că au făcut, în loc de poezie, proză ritmată, care este inferioară. Singurul judecător, în astfel de materii, este gustul fiecăruia. / În sfârșit, poetul trebuie să se păzească de termeni căutați și pretențioși, ca și de cuvinte vulgare, uzate prin folosire, ce ar lipsi poemul de orice elocvență. Ar fi în același pericol folosind idei prea banale, ce l-ar îndepărta de stilul cel bun. El nu va spune prin urmare că «fierul este cald» ori «cerul este deasupra noastră». Cu cât un poem este mai puțin încărcat cu sens, cu atât este lipsit de șansa elocvenței, fiindcă trivialitatea și elocvența se situează la cele două extreme. De aceea se întâmplă rar să găsești versuri frumoase despre subiecte mistice sau profetice: doar la marii scriitori. Într-adevăr, chiar și pentru fragmente scurte, sarcina este aspră, atât de comune și vulgare au devenit ideile. Odată reunite atâtea condiții, dacă nu se reușește să se facă versuri, trebuie să o tot iei de la capăt, căci talentul este ca ugerul unei vaci, care dă lapte doar când îl mulgi; altfel, secătuieste și se usucă dacă este abandonat“.

O autentică și riguroasă artă poetică a secolului al XIV-lea, surprinzătoare de la un capăt la altul! Convingătoare și cu bătaie lungă... O fericită întâmplare face ca, în cursul unei plimbări prin bazarul din al-Basra (în Irakul de azi), gramaticianul arab de origine persană al-Khalil ibn Ahmad al-Farahidi (mort prin 791), notându-și cadența loviturilor de ciocan ale alămarilor, a reușit să dezvăluie, să „divulge“, poate, un secret: ritmul compoziției poeziei preislamică! El a stabilit apoi regulile prozodiei, distingând 16 tipuri de metri specifici numiți *tawil*, *basit*, *madid*, *kamil*, *wafir*, *radjaz* etc., relevându-se fiecare într-un vers cu număr fix de picioare, cu rimă unică și împărțită în două emistihuri separate unul de altul printr-un blank tipografic monoton. Urmând aceste principii, poeții arabi clasici au produs tot genul de capodopere elegiace, satirice, erotice, bahice, gnomice și chiar mistice. Prozodia a cunoscut și remarcabile înnoiri/reînnoiri, datorate, mai ales, școlii *Badi* („trop“), în epoca abbasidă, islamică (720-1257), ce aducea o nouă viziune, după o cercetare poetică fără precedent: retorică măsurată, figuri de stil elaborate, rafinament stilistic, limbaj șlefuit, atent la detalii, interogații insolite.

Dar nici tentativele îndrăznețe de a erotiza temele poetice (Bașșar ibn Burd, mort în 783), nici poezia libertină a lui Abu Nuwwas (mort prin 810), nici căutările inovatoare ale lui Abu Tammam (804-846), nici idealizarea vieții beduine exersată de al-Mutanabi (915-965), nici chiar pesimismul amar al lui al-Ma'arri (979-1058) n-a repus în discuție regulile khaliliene. Canonul prozodiei arabe enunțat de al-Khalil constituia cadranul solar ce dădea ora epocilor de splendori, unde sufletul arabilor își afla referințele morale, știința și înțelepciunea. Prozodia arabă, veritabilă supapă de siguranță a Revelației și Supunerii, a epuizat posibilitățile vremii sale, ducând chiar la repetarea supărătoare a unor proceduri și tehnici de versificație, cum s-a întâmplat cu plictisitoare și monotona poezie a epocii otomane. Prozodia ajunsese să stăpânească experiențe dintre cele mai libere, spre a le reformula în genuri și a le încredința exercițiilor stilistice netulburate...

Gheorghe IORGA

Marius MANTA

Blues in the Garden Festival 2024

Materialul de față e mica cronică a unui festival mare, ajuns în vara lui 2024 la a cincea ediție, un festival inițiat și „condus” cu măiestrie în principal de Marius Diaconescu, omul care cu o încăpățănare de bun augur a făcut ce a făcut și a adus în ținuturile Dărmăneștilor nu doar această manifestare care se întâmplă de-a lungul a trei zile, ci un suflu nou, o poveste multi-compartimentată, creându-i/construindu-i logistica și – cel mai important – constituind o familie. Nu sunt afirmații de complezență, ci realitatea din iarbă; da, e un festival în iarbă, locul fiind înconjurat de priveliști care îți bucură ochiul, în timp ce serile cu a lor răcoare contrapuncează mai mult decât fericit arșița zilelor de august.

Așadar, *Blues in the Garden* Dărmănești, același vis frumos care se împlineste de cinci ani, la sfârșit de august, la Dărmănești, în județul Bacău, la inițiativa Asociației „Sunetul munților” și – o spun pentru încă o dată – a lui Marius Diaconescu. Aici se (re)întâlnesc oameni ce discută despre Gârâna, despre Smida și despre Brașov ori Brezoi, despre locuri unde jazzul și mai ales blues-ul reușesc să descopere noi căi către inimile ce cântă și simt laolaltă. Încă de la început, una dintre mizele manifestării a fost aceea de a aduce către arealul genului noi prezențe, ceea ce, evident, nu e deloc puțin lucru.

În cadrul conferinței de presă ce a dat practic startul oficial celei de-a cincea ediții, Marius Diaconescu, flancat de nume importante ale blues-ului mondial, artiști prezenți la conferință, a și au punctat rostul muzicii de calitate și al unui festival de o asemenea factură, de ce să nu adaug – mai ales pentru zona Dărmăneștiului –, scoțând în evidență și plusurile pe care le aduce un asemenea eveniment, atrăgând pe bună dreptate atenția și asupra unor activități conexe ce au avut loc în zilele festivalului; vorbim aici fie de susținerea unui masterclass de chitară, copiii având bucuria de a-l avea în mijlocul lor încă o dată pe Krissy Matthews, fie de existența unor artiști plastici care ulterior au și expus o parte dintre lucrări în serile de concert.

În paranteză, nu am cum să trec peste faptul că în prezioa primelor concerte am avut bucuria să lansez „Povestea unui festival” la Hotel Romanitza, volum prezentat în principal de Adrian Crețu și Alexandru Rusu (Radio-România Actualități), ultimul semnând și prefața volumului despre care afirma: „Cartea pe care o aveți în față nu este una de interviuri, ci o poveste. Povestea unui vis, a unor entuziaști «bolnavi de blues» care au adus genul la un nivel de top în stirpea festivalurilor din ce în ce mai multe în România. [...] Nu vreau să lungesc nici prefața, nici

amintirile mele. Numai câteva cuvinte despre dialogurile realizate de Marius Manta. Dincolo de ușurința cu care se mișcă în universul acesta minunat al blues-ului, are talentul și ușurința de a răscoli în sufletele invitaților și a scoate destăinuri de excepție”. O carte pe care am dedicat-o *Blues in the Garden*, ca un omagiu muzicii de calitate, în toate formele sale.

Dar să revin la... prima zi, care a început cu un recital Vali Răcilă & Raul Kusak. Cei doi au propus o serie de cântece apărute cu mai mult timp în urmă pe LP-ul „Sweepin' the dust”, din seria „Handmade blues”. Primul moment al serii a fost destul de convingător, chiar dacă pe alocuri am găsit mai degrabă un plus pentru improvizațiile lui Raul Kusak. Vali Răcilă a fost așa cum l-am perceput dintotdeauna: bun, însă cumva liniar... A urmat JJ Thames, acompaniată de Luca Giordano Band. Ei au ridicat publicul sub vraja unei voci cu adevărat aparte, deopotrivă puternică dar și cu inflexiuni dintre cele mai surprinzătoare. Din ce în ce mai prezentă pe marile scene din Statele Unite, JJ Thames – supranumită Mississippi Blues (pentru iubitorii de cancan – fiica unui director de la General Motors) – a demonstrat calități reale, grație cărora a avut prilejul să cânte și să lucreze cu și pentru Outlaw Nation Fishbone, Bad Brains, Slightly Stoopid, Marvin Sease, Bobby Blue Band, Denise LaSalle, Willie Clayton. A urmat King Solomon Hicks, fără doar și poate main starul primei serii: fenomen de doar 29 de ani, din Harlem, nume deja cunoscut în bransă ca un excelent chitarist, vocalist, compozitor. Premiile și colabo-

• The Boneshakers

rările nu pot fi trecute în lungul prezentului material, însă voi aminti măcar faptul că a fost pe aceeași scenă cu B.B. King, Tony Bennett, Jeff Beck, Ringo Starr, Beth Hart, Bruce Springsteen, Mavis Staples și mulți alții – da, cam acesta-i nivelul *Blues in the Garden* Dărmănești! Un recital foarte, foarte bun, dimensionat în sfera blues-ului clasic. Prima seară s-a încheiat cu Krissy Matthews, binecunoscut de acum publicului de la Dărmănești, el însuși un iubitor autodeclarat al „oamenilor locului”, însoțit de această dată de doi muzicieni din Norvegia, implicit pentru a prezenta proiectul Viking Blues Band. Pe aceeași scenă, alături de „copilul minune” al muzicii din Marea Britanie (l-am numit, evident, pe Krissy), a urcat și Will Wilde, de-a dreptul magician al „muzicutei”.

A doua zi a început cu adevărat excelent, aducând în fața publicului un proiect românesc, „Soul Serenade”, format din Adelina Chivu – voce, Andrei Rotariu – chitară, muzicuță, Alexandru Olteanu – pian. Cu un repertoriu inspirat din jazz-blues-ul anilor '30-'40, Soul Serenade și-a construit deja o carte de vizită impresionantă,

obținând un meritoriu loc secund la European Blues Challenge 2023. Abia le aștept primul album! A urmat Noreda Graves, cântăreață din Carolina de Nord, un amestec de gospel, funk, blues și R & B, în fapt o muzică pe care ea însăși o cataloghează a fi... soul. Voce puternică cu un timbru catifelat, extensie nelimitată și tehnică vocală ireproșabilă, Noreda Graves a ales Dărmăneștiul drept prima locație pentru un concert în România. Sper să o revedem cât mai curând. Cu sinceritate, admit că toate recitalurile din a doua seară au fost la cote foarte înalte, însă personal m-a surprins cel mai mult un francez care merită să fie urmărit de acum încolo; e vorba de Felix Rabin. A concertat prima dată la Montreux Jazz Festival în 2013, împărțind scena cu Avishai Cohen. Apreciat de Quincy Jones, a pornit imediat în marea aventură a muzicii blues & rock, înregistrând și primul disc, produs de Ross Hogarth (Van Halen, Ziggy Marley, REM). Ultimul recital al zilei de sâmbătă: Jamell Richardson probabil nu are nevoie de prezentare. Și totuși... cântă de la 14 ani, influențat de muzica gospel, până în 2012 în turneu cu legendarul Southern Soul Bluesman Mel Waiters. În 2021 primește premiul „King of the blues awards”, un tribut adus lui B.B. King de către Fundația Jus Blues Music. În prezent, scrie și produce, înregistrează la Legendary Sun Studio Memphis, Tennessee.

Ultima seară a propus un recital „Rareș Totu and friends”, o formulă cu care Rareș Totu ne-a obișnuit deja. Și aici ne-am întâlnit cu muzica bună, Rareș Totu fiind deja un nume important pentru blues & rockul est-european (cel puțin!). Merită mulțumiri și pentru munca depusă ca inginer de sunet, a „omului din spatele scenei” care s-a asigurat că totul s-a auzit „sticlă”. Seara a

continuat în forță cu Brave Rival, trupă solidă cu influențe de la Aretha Franklin, Heart, Fleetwood Mac, dar și Led Zeppelin ori Tedeschi Trucks. Apreciată în mod deosebit de Joe Bonamassa, Brave Rival au fost nominalizați la un premiu UK Blues în 2021, iar 2023 l-au început cu cinci nominalizări la aceleași premii. Un hâtru din public a catalogat-o cu multă simpatie drept „ABBA a bluesului”. Cu siguranță a cucerit publicul, afirmație demonstrabilă și prin numeroasele albume (sub formă de CD și vinil) vândute la standul organizat. A urmat Stephen Hull. Pentru mine, Stephen Hull a fost numele Festivalului, cel mai bun show realizat, un artist cu toate atuurile, cu prezentă de scenă și cu toate disponibilitățile artistice duse către superlativul excelenței. De fapt, un trio, fiind acompaniat de un baterist care mi-a adus aminte de celebrul Elvin Jones și de un basist cu trăsături navajo. Stephen Hull înseamnă „Best Guitar Award” și „Band Division Award” la International Blues Challenge, 2024, Memphis, Tennessee, o prezentă de care însuși publicul american e mai nou pe deplin îndrăgostit. Programul tipărit al Festivalului consemnează: „Repertoriul lui Stephen numără peste 250 de melodii, deoarece opinia sa este aceea că «la naiba, nimeni nu ar vrea să mă audă cântând de 40 de ori același setlist»”. Poate e genul de afirmație care ar trebui să dea de gândit și unora de pe la noi... În fine, ultimii urcați pe scenă au fost The Boneshakers, și ei foarte buni, cu un single – „I forgot to be your lover” – nominalizat în 2023 la Grammy pentru cea mai bună prestație R & B. În această formulă l-am întâlnit pe Randy Jacobs, unul dintre cei mai apreciați chitariști ai planetei; a cântat alături de B.B. King, Seal, Elton John, Tears 4 Fears, Dire Straits, Bob Dylan, Stevie Wonder, Iggy Pop etc.

Am ales să trec în prezenta pseudocronică a Festivalului și mici aspecte din CV-urile celor prezenți la Dărmănești din dorința explicită de a lărgi în anii ce vin familia festivalului, de a consolida invitația de a veni „în iarbă”/la fața locului, chiar dacă de calitate a tot ceea ce se întâmplă la *Blues in the Garden* oricine se poate convinge pe deplin dacă urmărește concertele existente pe pagina de Facebook a evenimentului. În tot cazul, Revista „Ateneu” va fi onorată să fie pe mai departe partener a *Blues in the Garden*, iar personal trăiesc cu speranța că acest festival poate crește și mai mult, cu mult mai mult. Nu mă refer la prezența scenică – aceasta e deja una cu totul fericită! –, ci la un public pe care mi-l doresc mai numeros, mai implicat. Long live the blues!

• Rareș Totu

Personalități băcăuane

In memoriam
Constantin Călin

Începând cu 2 septembrie 2024, literatura română și spiritualitatea băcăuană au devenit și mai sărace, criticul și istoricul literar Constantin Călin alăturându-se celorlalți mari critici ai generației sale plecați la ceruri: Alex Ștefănescu, Nicolae Manolescu, Dan Cristea. Născut pe 22 iunie 1940, în Udești, județul Suceava, cel mai autorizat bacovianolog a fost fiul țăranilor Nicolae și Minodora Călin. Și-a început studiile în localitatea natală, după absolvirea Școlii Generale (1946-1953; azi, „Acad. Haralambie Mihăescu”) fiind admis la Liceul Militar „Ștefan cel Mare” din Iași (1953-1956), care se reînființase de curând. În această perioadă a citit cu patimă, dar fără o anumită pedagogie, cam tot ce se găsea în biblioteca sătească și în cea a liceului, de la literatura de colportaj la cea rusă și sovietică ori literatura română de autori „angajați”. Așa se face că era fascinat deopotrivă de Pavel Korceaghin, Căpitanul Nemo, Mikluho Maklai sau Simion Stălpnicul, care l-au pus însă pe o direcție morală ce avea să fie decisivă pentru viitoarea carieră. În pofida pregătirii pentru viața militară, proaspătul sublocotenent de artilerie anti-aeriană, absolvent al Școlii Militare de la Brașov (1956-1958), ajunge bursier al Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” (1958-1963), unde îi are ca profesori, între alții, pe Constantin Ciopraga, Al. Dima, I.D. Lăudat, Maria Platon, Teofil Simensky, Al. Husar, Liviu Leonte, Gavril Istrate. Într-o vacanță, când tatăl său i-a povestit nu numai cum a fost silit să intre în „îtovărășire”, ci și să se despartă de calul său, Bicu, a scris o primă povestire cu acest titlu, râvnind apoi să devină prozator. Traiectul profesional nu i-a permis atingerea acestui țel, însă nu a abandonat literatura, la absolvirea facultății fiind repartizat ca preparator la Institutul Pedagogic de 3 Ani din Bacău. În această calitate, apoi în cea de asistent a predat, până în 1969, cursul de Istoria literaturii române (epocile veche, premodernă și modernă) și a ținut seminare de Istoria literaturii române contemporane și Istoria literaturii universale. Inițiat în viața culturală băcăuană de criticul de artă Grigore V. Coban, s-a alăturat, începând din 1964, echipei de tineri scriitori băcăuani care, în august același an, a editat noua serie a Revistei „Ateneu”, asigurând încă de la început sectorul de critică. Indiferent că a scris pentru noua publicație sau la ziarul regional „Steagul roșu”, în care a debutat, la 30 decembrie 1963, cu o recenzie la

volumul „Pe Valea Bistriței”, de Gheorghe N. Fănică, s-a plasat de fiecare dată „sub semnul lui Hermes”, abordând mai multe domenii și genuri publicistice, de la editoriale, recenzii, cronici, note, însemnări, interviuri, până la eseuri sportive și traduceri. Adept al promptitudinii, corectitudinii și al observației ascuțite, a deranjat nu de puține ori, dar numele său a devenit pe cât de cunoscut, pe atât de respectat. Pentru scurte perioade a figurat, astfel, în conducerea publicației și a unor instituții culturale, între 1969 și 1971 fiind promovat redactor-șef adjunct al Revistei „Ateneu”, în 1973 – 1974, redactor-șef, iar din noiembrie 1971 și până în ianuarie 1973 i s-a încredințat funcția de președinte al Comitetului Județean de Cultură. Cum din 1974 revista băcăuană a fost transformată, în urma unei hotărâri aberante a politrucilor vremii, în trimestrial editat de săptămânalul „Steagul roșu”, până în decembrie 1989 a lucrat ca redactor de rubrică. Deși noul ritm de apariție ar fi putut să-l ducă la plafonare, a folosit din plin timpul ivit, adâncind studiul operei bacoviene, colaborând la revistele „Caietele Teatrului Bacovia”, „Orizont”, „Tribuna”, „Cronica”, „Luceafărul”, „Pagini bucovinene”, „România literară” ori îngrijind diverse ediții. A scris, bunăoară, postfața la volumul „Amintiri dintr-o călătorie”, de Calistrat Hogaș (Editura Minerva, 1974; ediția a II-a, 1980) și prefața la versiunea rusă a povestirii acestuia, „Părintele Ghermănuță” (Biblioteca „România” nr. 9/1975); a îngrijit volumele „Călărețul orb” (Editura Minerva, 1975) și „Cartea de piatră”, de Eusebiu Camilar (Editura Dacia, 1981), la primul redactând prefața, iar la cel de-al doilea, notele și postfața; a antologat „Discursuri(ile)” lui Barbu Delavrancea (Editura Minerva, 1977), semnând și postfața; a fost inclus cu un interviu cu Eusebiu Camilar („Despre universalitate și specific național”) în „Romanul românesc în interviuri. O istorie biografică” (Editura Minerva, 1985), volumul I, cu două studii – „Poezia lui Perpessicius” și „Ediția și statuia” – în antologia „Perpessicius interpretat de...” (Editura Eminescu, 1988). A consacrat, de asemenea, câte un an „șantierelor” Mircea Eliade și Constantin Stere, propuse ca subiecte pentru teza de docto-

rat, la care se înscrisese în 1970, și nenumărate alte zile unor cărți ce nu și-au mai găsit finalizarea decât fragmentar: „Romanul istoric românesc” și „Introducere în opera lui Perpessicius”. După 1990, s-a implicat activ în publicistica băcăuană, devenind șef al secției „Cultură – învățământ” a cotidianului „Deșteptarea” (1990-1995) și coordonator al săptămânalului „Sinteze” (1990-1995; 1997 – iulie 1999), printre primele suplimente literare ale cotidianelor din presa postdecembristă, bine primit atât de colaboratori, cât și de revistele literare. În urma suspendării apariției acestuia, în perioada 1995 – august 1996, a fost redactor al paginii de „Opinii” din „Monitorul de Bacău”, iar de la ivirea cotidianului „Ziarul de Bacău” (2002) a devenit colaborator permanent, susținând săptămânal două rubrici. Tot din 1990, a revenit la catedră, în calitate de lector asociat la Universitatea Bacău predând cursul și ținând seminarul de Literatură română (anul I). Din 1995 a devenit lector suplinitor pentru aceleași cursuri și seminare, dublate de Ziaristică și Istoria criticii literare românești, apoi, din februarie 1996, a activat ca lector pentru cursurile și seminarele de Literatură română (anul I), Stilistică, Istoria criticii literare românești și Ziaristică (ultimele două fiind repetate în anul universitar 1998-1999). Din 1999 a început un curs de Memorialistică (jurnale, memorii, corespondență), iar din 2001 a reluat Ziaristica. În toată această perioadă a continuat să publice, la revistele amintite adăugându-se publicațiile sucevene „Bucovina literară”, „Scriptum”, „Crai nou”, precum și „Acolada”, „Antares”, „Baaadul

literar”, „Plumb”, „Cronica veche”, „Meridian 27”, „Polemici”, „Pro Saeculum”, „Tribuna învățământului”, „Vitralliu”. În perioada 1995-1997 a fost, de asemenea, redactor asociat la Revista „Ateneu”, unde a deținut penetranta rubrică „arte & meserii”, dar și altele. În ultimii ani, mai ales, ponderea textelor au avut-o fragmentele din „Dosarul Bacovia” și cele din jurnalul „Cronica anilor defuncți”, ambele stârnind nu de puține ori polemici virulente. Transformat în teză de doctorat, trecută la Universitatea „Al. I. Cuza” (2000) cu *magna cum laude*, dosarul cu pricina, anunțat încă din 1970 de Editura Junimea, a văzut lumina tiparului abia în 1999, la Editura Agora din Bacău, sub genericul „Dosarul Bacovia I. Eseuri despre om și epocă”. Viu comentată de toată presa literară, această primă parte a trilogiei anunțate a primit în scurtă vreme Premiul Fondului Literar al Uniunii Scriitorilor (1999), Premiul pentru critică al Revistei „Ateneu” (2000) și Premiul Asociației Scriitorilor din Iași (2000). Din „motive bibliografice”, peste doi ani a publicat, la aceeași editură băcăuană, „Despre șapcă și alte lucruri demodate. Miscelanea. Două drumuri la Malmö (Memorial)”, care reunește o parte dintre cele peste 1000 de texte publicate prin gazete de-a lungul a aproape patru decenii), apoi „Dosarul Bacovia II. O descriere a operei” (idem, 2004), „Gustul vieții. Varietăți critice” (2007), „Stăpânirea de sine. Miscelaneu” (Editura Ateneul Scriitorilor, 2010), „În jurul lui Bacovia” (Editura Babel, 2011) și, tot aici, „Provinciale. Fragmentarium, 1975-1989” (2012), „Cărțile din ziar” (vol. I: *Interviurile*, 2013; vol. II: *Pagini de critică literară*, 2015; vol. III: *Acorduri și conflicte locale*, 2015), „Scrisori către un redactor” (vol. I, 2014), „Dosarul Bacovia III. Triumful unui «marginal»” (2017), distins cu Premiul „Lucian Blaga” al Academiei Române și Premiul pentru critică și istorie literară al filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România la „Toamna bacoviană – 130”, Diploma de Excelență și Premiul Centrului Internațional de Cultură „George Apostu” (2011), Premiul Festivalului Național „George Bacovia” (2017) și titlul de *Cetățean de onoare al municipiului Bacău*.
Cornel Simion GALBEN

Bacovia!... Glose și jurnal” (2022), răsplătit cu Premiul „Ion Rotaru” pentru cartea anului de critică literară și eseu al filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România, „Întoarceri la Alecsandri. Fragmentarium” (2023) și „Scrisori către un redactor” (vol. II, 2023). La aceste volume de referință nu doar pentru biobibliografia acribiosului critic și istoric literar se adaugă antologia „George Bacovia. Opere. Poezie și proză. Alte scrieri” (idem, 2011), prefețele și postfețele la volumele semnate de Eugen Verman, Elisabeta Isanos, Cornel Galben, Ion Dinvale, Emilian Drehuță, Sergiu Adam, Raluca Neagu, Violeta Savu, Ioan Vicoleanu, Laurențiu Stan ș.a., semn că a fost la fel de generos și de atent atât cu noii veniți, cât și cu colegii. În coloanele publicațiilor la care a colaborat au rămas, de asemenea, numeroase pagini de traduceri din creația lui Tsegaye Gabre-Medhin, Tor Obrestad, Svetlana Matta, Irving Howe, Vuolab Kerttu, Valkeapa Niisaslak, John Fitzgerald Kennedy, Umberto Eco, Edouard Schuré, Ernest Renan, Serge Raffi, Manuel Vázquez Montalbán, Jean-François Fogel, Pierre Assouline, Rene de Obaldia, Jacques Laurent, Jean-Pierre Tarot, Pascale Fay, Gilles Perrault, Octavio Paz... Lor li se adaugă, totodată, sute de cronici de artă plastică, de teatru și muzicale, care completează o operă și o biografie exemplare. Numele său va fi și de acum încolo greu de ocolit de către confrății interesați, pe lângă Bacovia, iubitorii de literatură și cultură română având la îndemână nu doar un reper documentar, ci și un model de intelectual rafinat, mereu atent la fenomenele ce l-au înconjurat. Membru al filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor, a fost distins, între altele, cu Medalia „Meritul Cultural”, clasa I, cu titlul de *Cetățean de Onoare al comunei Udești*, Premiul *Opera omnia* al Fundației Culturale a Bucovinei (2004), Premiul de Excelență pentru ansamblul operei și pentru ciclul monografic dedicat lui Bacovia al Asociației Române pentru Patrimoniu (2006), Premiul special pentru exegeza bacoviană al Revistei „Ateneu” (2011), Premiul Uniunii Scriitorilor din România la „Toamna bacoviană – 130”, Diploma de Excelență și Premiul Centrului Internațional de Cultură „George Apostu” (2011), Premiul Festivalului Național „George Bacovia” (2017) și titlul de *Cetățean de onoare al municipiului Bacău*.

Am revăzut recent câteva „sondaje de opinie“ din ciclul *Vax populi*. În mod evident, fără pretenții sociologice, științifice, nici vreo urmă de relevanță statistică. Totuși ascunzând sau spunând doar în parte ceva important și demn de atenție.

Am ajuns la ele într-o seară de amuzament în familie. Însă la final, am văzut comicul produs de majoritatea răspunsurilor caraghios de anapoda, ca o pojghiță subțire sub care palpită viața cea mai simplă în chip elementar, oarecum trist. Se insinuează, e drept, și subtila amenințare a prostiei ca armă de distrugere în masă. Însă mai relevant pare aici paroxismul finei revolte interioare ce ar trebui să vină din întrebarea firească: e așa multă ignoranță în lume sau „reporterul“ s-a jucat discreționar cu secvențe resimțite drept savuroase, mustind de seva umorului? Subit, excesul de naturalism sarcastic amintește, prin contrast, „tezisul“ de sens contrar al curentului ce domină opinia publică, „îndreptând-o“, ca o protecție, înspre formula anchilozată a „gândirii corecte“. Reflectedată în țesătura de păreri culese iute din stradă, cu privire la orice problemă de actualitate scoasă pe tapetul media la marea urgență. A cărei selecție operată tacit prin scenariul știrilor din agenda publică se supune unui algoritm asemănător.

Iată coarnele dilemei, între care se zbate a neputință ochiul

atelier de lectură experimentală

Daniel-Ștefan POCOVNICU

Infraumanul

hienei: disprețul mizantropului sau supraprețul inflaționist al manipulatorului. La fel de nedrepte, nu la fel de lucrative, de profitabile amândouă. De o parte, hiperluciditate amăgindu-se în jocul de oglinzi al compromisului cu lustrul pur intelectual. De cealaltă, marketing (social, comercial și politic) ce vinde marfa industrializării obsesive a emoției pozitive unui cumpărător minat metafizic de abandonarea Absolutului. După o vreme, revenind la subiect, cumpânirea aceasta a lăsat în mine, puternic încrustată și deci demnă de scris, senzația unei confruntări „grațioase“ cu ceea ce aș numi acum *infraumanul*. Termen fără nimic peiorativ, doar conștiință trează a ideii că omul autentic, așa cum se vede el chiar și în atmosfera de frescă socială din *Vax populi*, rezistă în fiecare figură pictată oarecum grotesc, ca de Bruegel cel Bătrân sau de Goya. E o limită fericită ce ar trebui să ne oprească a mai exersa oricât de estetic orice

mască de superioritate sau dispreț intelectual, cultural de-a binelea.

Infraumanul e omenescul adânc și nepieritor, fără de care nimeni n-ar putea să se refugieze pe o insulă oricât de pustie. Fie ea chiar și cea a culturii. O valoare calmă, senină ce nu absolutizează nimic. Nici măcar sărăcia, mizeria, neputința sau boala. Fiindcă nu încearcă a întoarce nicio parte a umanității împotriva alteia. Nicio credință adevărată ori biserică nu servește legitimitate reacției inverse, fiindcă nu e organizație de bază pentru niciun partid. Nici măcar comunist. Semnul crucii are cu totul altă însemnătate odată eliberat de frustrare. Ceea ce nu înseamnă că brusc totul e simplu. Sărăcia cu duhul nu se socotește prin buzunare. După cum e greu să găsești mijlocul acela unde se zice că s-ar afla adevărul.

Ideea s-a conturat și mai clar când, terifiat, înghețat aproape, de soluția oferită printr-un

deznodământ aiuritor de crud la o miniserie polițistă britanică, m-am regăsit aproape în același punct de reflecție. Pare greu verosimil, „scrântitor“ pentru sufletul omului obișnuit, ce măcar se crede cuminte când își trece în revistă biografia, să compătimizească un criminal în serie! Prin film, eresul parcă a depășit orice limită a imaginației bolnăvicioase, veritabil laborator unde se testează dincolo de orice limită scânteia ființei omenesti. Nu de mult, eram în acord cu un scriitor bucureștean care, pe o rețea socială, sublinia tendința extremă a umanizării ticălosului absolut din filmografia (în primul rând) americană. Protagonistul nu mai e haiduc, însă ascunde adânc, tocmai în abisul unei sensibilități îngropate de tăcere, neputință sau nedorință a comunicării, un suflet mare de victimă absolută. Odinioară, un personaj pozitiv ar fi spus că orice pramatie are povestea ei tristă. Dar acum? Ce s-a ales de ide-

alul binelui într-o lume unde răul și-a rafinat iscusința rățcirii în detalii până la veritabila artă a tehnicalității? Ce departe mai suntem de arhitectura suferinței ce însoțea înclștarea dintre bine și rău în *Crimă și pedeapsă!* Într-o nișă neașteptată pentru cei mai sofisticați dintre noi, dintr-un combinat industrial al perfidelor angrenaje orchestrând – cu bună-știință (cred eu) – curbarea mentalului colectiv înspre „direcția bună“.

Infraumanul transpare chiar din hipertragismul elaborat al unui asemenea produs rafinat de ficțiune brodată excepțional. Însă altfel decât și-ar fi dorit arhitectii. Fiindcă scoate în evidență cum răul se hrănește din răscolitoarea experiență ce transfigurează victima în călău. O condiționare a dialecticii negative ce transpune cantitatea în alibiul calității. Pe românește spus, a trăi prea multă suferință ca să mai poți rămâne bun. Altcumva tradus în aria cerșetorului: „Da' ce vrei, să dau în cap?“ Poate că asta e morala pe care aș oferi-o unei noi sensibilități aplecate asupra *infraumanului*: a nu-ți plânge de milă, oricât de mult ți se pare că ai (de) suferit. Ca să poți să plângi pentru lucruri mai importante, mai demne, mai demne de înălțimile sufletești la care oricine poate ajunge. Când nu-și mai ascunde privirea după lentila meșterită din lacrimi de crocodil.

Yasunari Kawabata și alții (2)

Frumusețea tristă a caducității sau tristețea frumuseții

„Iar frumosul este neantul, vidul sublimat înspre transcendență și revelat în lume pentru ființa umană sub forma *frumuseții lumilor trecătoare și efemere (mono no aware)*; [...] frumusețea este echivalentă cu tristețea“ (Rodica Frențiu, *Yasunari Kawabata*, p. 58). A fi trist de frumos. A sorbi până la ultima picătură frumusețea evanescenței. A trăi în clipă, ca și cum ar fi ultima, de fiecare dată, încă o dată. A nu spune clipei *rămâi*, pentru că nu te va asculta niciodată.

Oglinzile

Oglinda de seară

„[...] în geam se răsfărâgea profilul fetei așezate în fața lui în compartiment. Întunericul de-afară, lumina electrică aprinsă în vagon transformaseră geamul într-o oglindă, dezvăluită numai atunci când, distrat, trăsese o linie prin aburul ce-l încețoșă“ (Yasunari Kawabata, *Yuki guni*, „Țara zăpezilor“, apud Rodica Frențiu, *ibid.*, p. 290). Dincolo de geamul din tren, întunericul

vade mecum

Liviu FRANGA

Variațiuni pe teme japoneze

de afară. Dincoace de geam – lumina artificială a electricității. Geamul vagonului devine oglinda sufletului și poarta de intrare în el.

„Lumina din compartiment era slabă, astfel că fereastra nu dobânda tăria unei oglinzi. Nu era propriu-zis reflectare ce vedea în ea. De aceea, privind-o îndelung, uită de persoanele din fața lui și văzu doar chipul de față plutind ca o nălucire în priveliștea de seară“ (Yasunari Kawabata, *ibid.*, apud Rodica Frențiu, *op. cit.*, p. 64). Între în afară și înăuntru, geamul ferestrei de vagon. El separă două lumi, cea din afară și cea de dinăuntru, și le unește prin chipul fetei. Care plutește peste tot ceea ce se perindă dincolo de geam și peste tot ceea ce, dincoace de el, stă imobil, în expectativă, în compartimentul din vagonul luminos.

Oglinda de dimineață: culori

„În oglindă, albeața zăpezii reflectate era orbitoare și în mijlocul ei se răsfărâgeau obrăjii purpurii ai fetei. Toată imaginea era de o puritate neasemuită.

Soarele începuse să urce, întetind în oglindă flăcările reci ale zăpezii, în timp ce lucirile vineții din părul ei băteau tot mai mult în negru“ (Yasunari Kawabata, *ibid.*, apud Rodica Frențiu, *op. cit.*, p. 291). *Obrăjii purpurii ai fetei, flăcările albe ale zăpezii, lucirile neatinsse ale părului negru.* Culori în oglindă.

Lumea celor două oglinzi

„Cu obișnuita lui ușurință de a se transpune în propriile utopii, Shimamura își închipui că oglinzile lui, cea cu peisaj de seară și cealaltă cu zăpezi, din zori, nu erau nici una făurite de mâna ome-nească. Le simțea apărute din natură, venind dintr-o lume a lor, străină și îndepărtată“ (Yasunari Kawabata, *ibid.*, apud Rodica Frențiu, *op. cit.*, p. 292). Născute din propria închipuire a bărbatului stând nemișcat în vagonul din trenul care aleargă fără oprire, cele două oglinzi ale chipului fetei vin dintr-o altă lume, a lor și numai a lor, pierdută în profunzimile îndepărtate ale naturii sălbatice și străine, pe care doar bărbatul o putea vedea cu ochii sufletului.

Oglinda oglinzii

„Își aminti iar de oglinda cu zăpezi trandafirii sub soarele de dimineață. Întoarse ochii spre măsuța de toaletă. Acum se oglindeau în ea fulgi reci și mari ca niște flori, alunecând în vârtejuri albe în jurul chipului fetei. În mijlocul fulgilor mișcători era Komako, cu gulerul kimonoului desfăcut, frecându-și gâtul cu un prosop umed“ (Yasunari Kawabata, *ibid.*, apud Rodica Frențiu, *op. cit.*, p. 291). Oglinda de dimineață își găsește dublul în luciul măsuței de toaletă. Oglinda oglinzii nu mai este oglindă.

Vocea zăpezilor

„Vocea ei dureros de frumoasă îi rămăsese în urechi. Din nou i se păru că-i aude ecoul întors din zăpezile munților“ (Yasunari Kawabata, *ibid.*, apud Rodica Frențiu, *op. cit.*, p. 70).

„[...] o voce atât de frumoasă încât părea tristă“ (Yasunari Kawabata, *ibid.*, apud Rodica Frențiu, *ibid.*).

Yoko se întoarce în amintirile lui Shimamura ca un glas rostogolit în ecou, pornit din eternitatea munților acoperiți de zăpadă. Vocea ei coboară din înălțimea până la cer a munților încremeniți. Este vocea zăpezilor palpitând în suflul memoriei involuntare. Singura frumusețe a vocii lui Yoko era tristețea ei.

Opera lui F. M. Dostoievski a devenit treptat una dintre rațiunile de a fi ale lui Ion Fercu, ba chiar o filosofie de viață, mărturisită în ultimele rânduri ale importantei sale cărți despre marele clasic al literaturii universale: „Feodor Mihailovici Dostoievski este un uriaș al Spiritului. Îi sunt îndatorat chiar dacă, după ce i-am zămislit sta-tuie în suflet, i-am mărturisit faptul că am și rezerve față de unele dintre superbe sale provocări. În unele clipe simt că sunt frate de cruce cu Ivan Karamazov. Nu pot accepta nici eu Suferința copiilor. Dar, dincolo de toate, Dostoievski mi-a rezumat, prin vocea unuia dintre Karamazovi, esența ființării: viața este duelul lui Dumnezeu cu diavolul; iar câmpul de bătălie sunt eu. Și fiecare dintre noi, firește. Cum să nu-l iubești pe un asemenea OM?” (*Prin subteranele dostoievskiene*, Iași, Editura Junimea, 2018, p. 573). Așa este, nu poți să nu iubești un asemenea OM, chiar dacă te simți cu totul neputincios în fața textelor sale, ca un eunuc devotat haremului, și te mai alegi și cu ceva vânătași de la el, drept semne de bună purtare: „Mă simt ca un eunuc incapabil de a fi putut răsplăti provocarea frumuseții... [...] Am mediat între El și Tolstoi, le-am gădilat sensibilitățile, vanitățile, dar am rămas cu ochii când în Soarele siberian, când în cel al stepii... [...] m-am ales cu niște vânătași nici până astăzi lecuite în acest fantastic triunghi al Bermudeilor cugetării” (*Ibidem*, p. 26).

Cu siguranță că este vorba despre o suferință pricinuită de vânătașile sufletești, deoarece durerea își manifestă simptomele doar la nivelul trupului, pe când suferința afectează întotdeauna sufletul. De altfel, impresionantul număr de suferinzi din opera dostoievskiană, precum și diversele tipuri de afecțiuni surprinse cu deplină autenticitate, l-au avut drept model pe însuși autorul lor,

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Îmbrâncirea în paradisul nevrotic

care s-a confruntat cu experiențe extrem de dure în cursul întregii sale vieți. Diversificata galerie a personajelor suferinde atinge climaxul prin starea de nebunie, Dostoievski punând în evidență în acest caz două forme clinice îngroșate: nebunia demonică și nebunia angelică. În esul său, Ion Fercu urmărește îndeaproape evoluția personajelor și, implicit, impresionantul destin al unui mare scriitor care a marcat în chip profund literatura, filosofia, psihologia, psihanaliza și teologia secolului trecut.

Problematika singurătății este recurentă în opera lui Dostoievski, iar eseistul băcăuan, neavând unde se duce, bacovian parcă, și disputat între trei voci dostoievskiene – Raționalul, Diabolicul și Umanul – care recită la unison un *Tatăl nostru* tulburător, găsește alean sufletului la auzul glasului lui Marmeladov: „Căci orice om trebuie să aibă măcar un loc pe lume unde să se poată duce! Fiindcă vine o clipă când îți trebuie neapărat o ieșire. [...] Înțelegeți, stimate domn, ce înseamnă asta, să nu mai ai unde te duce?” (F.M. Dostoievski, *Crimă și pedeapsă*, București, Editura Cartea Românească, 1982, pp. 20-23). Se înțelege! Ba, mai mult, Ion Fercu a ajuns chiar să audă... voci printr-un neașteptat efect de stereofonie: „Suntem în universul discursului filosofic. Auzim parcă vocea *subteranității*, a lui Ivan Karamazov, cre-

atorul poemului Marele Inchizitor, a lui Mișkin, cel care ne zorește să facem Binele și să mântuim lumea prin Frumusețe, a Soniei, cea care, paradoxal, predă o etică superbă, deși unii ar cârți spunând că este rostită de la o catedră a prostituției, dar și vocile lui Aleoșa și starețului Zosima, strigătele sincopate de nihilism ale lui Verhovenski, Șigaliiov și Kirillov sau de depravare, precum cea a lui Karamazov-tatăl” (*Prin subteranele dostoievskiene*, ed. cit., p. 107).

Oricând și oriunde, gândul îi fuge mereu lui Ion Fercu către opera marelui scriitor rus, în universul căreia dislocarea, imprevizibilitatea și haosul ținut oarecum sub control se află în prim-planul narațiunilor. „Primul pas trăit/trudit alături de el a fost pentru mine ca o îmbrâncire în Paradis...” (*Ibidem*, p. 25) – mărturisește eseistul, dar a fost vorba de fapt despre o îmbrâncire (cuvânt des utilizat în cartea sa) pentru intrarea într-un Paradis nevrotic. Fiind atent la dezastrul unei lumi dostoievskiene care trăiește în regim de urgență, Ion Fercu a învățat că marea taină a existenței umane nu constă în a trăi, ci în a ști că trăiești, că suntem nefericiți tocmai pentru starea de fapt că nu știm că suntem fericiți: „Mesajul lui Dostoievski este simplu și tulburător: fericirea fără libertate este o imposibilitate. Călea către fericire trebuie să treacă prin încercările libertății.

«Legenda Marelui Inchizitor» este tratatul filosofic al lui Dostoievski despre libertate. Cel mai tulburător tratat pe care l-a putut scrie cineva. Sau, dacă vreți, este Poemul Libertății. Cel mai frumos poem care a fost scris despre Libertate” (*Ibidem*, p. 247).

Pentru a ajunge să aibă „minte cea de pe urmă”, profesorul de filosofie Fercu s-a adâncit în studiul operei lui Dostoievski și a învățat să sperie că este liber atât cât trăiește, unica limită a libertății punând-o doar extincția. (Ivan îi spune lui Aleoșa că nu poate renunța cu niciun preț la formula „totul e permis”, altminteri nu ai cum să înfrunți limitele). Eseistul pare a-și fi luat pentru această incursiune o deviză găsită în scrierile lui Lev Șestov: „Cine dorește să se apropie de Dostoievski trebuie

să îndeplinească o serie de *exercitio spiritualla*: trebuie să trăiască ore, zile, ani întregi în sânul evidențelor contradictorii. Nu există altă soluție” (*Ibidem*, pp. 94-95). Iar pentru aceasta trebuie să ai aptitudini pentru o veritabilă asceză intelectuală, iar nu simple veleități pentru o vibrantă critică ocazională, entuziastă.

Cuprins de frământări tulburi și de îndoiele rigide, Ion Fercu dorește să scape din ghearele șovăielii hermeneutice și investighează profunzimea abisale ale textelor preferate, intrând în carnea textului. Și totuși, el are mereu impresia că rămâne la suprafața detaliilor sau la „coaja lucrurilor”, că se menține lipit de paginile din măiastra carte, ținându-se doar grapă de suprafața rândurilor citite: „Cu Dostoievski nu-ți poți propune să ajungi la un liman. El te poartă mereu pe valul involburat, te lasă să-ți citești singur sentința sau să te izbăvești prin propriile puteri” (*Ibidem*, p. 316). „Lucrurile mărunte au importanța lor, totdeauna prin ele îți vine pierzania” – spunea Dostoievski undeva, iar eseistul băcăuan știe că nimic nu este întâmplător în sfera amănuntelor presărate de romancier pe ici, pe colo. Orice precizare aparent anodină făcută de celebrul romancier aspiră la semnificație dinspre subteranele textului, de sesizat doar în condițiile unei lecturi care să nu fie „oarbă”. Recitirea, epuizantă, dar nu și epuizabilă, a universului de celuloză dostoievskian înseamnă întotdeauna „căderea în lume” de pe un tărâm al Binelui și al Răului. De aceea, grație lecturii aprofundate a operei lui F.M. Dostoievski, Ion Fercu se poate considera mântuit (îndeosebi când i se pare lumea mai urâtă) prin frumusețea care ar putea salva chiar Lumea, nu numai pe unii dintre *subteraniștii* imaginați de marele clasic al literaturii universale.

Alți doi scriitori băcăuani cu succese internaționale

Cea de-a treizeci și una premieră din existența dramaturgică a lui **Viorel Savin** s-a produs peste hotare: pe 26 august 2024 a avut loc, la Teatrul Dramatic și Muzical Regional din Kharshi (Uzbekistan), premiera spectacolului *Old lady and thief* (*Bătrâna și hoțul*), în regia lui Rodion Ghilaș. Rolurile principale au fost interpretate de actorii Hurriyat Israilova și Sarvar Bodirov. Spectacolul a fost organizat de Ministerul Culturii din Uzbekistan.

Antologia *Rănirea vederii* a lui **Victor Munteanu** a fost tradusă de Christian W. Schenk și publicată în Dortmund (Germania), cu titlul *Sichtverwundung*, la Editura Dionysos. (A)

Petre ISACHI

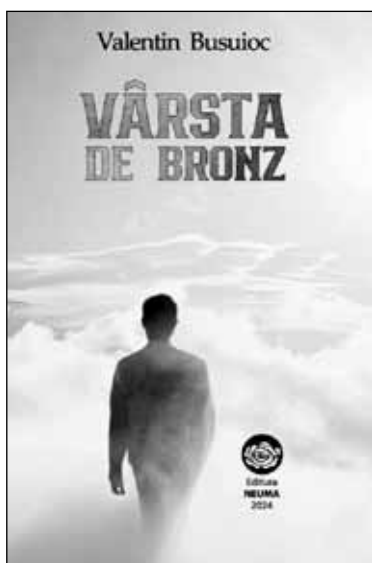
„Taina cea mai mare a ființei omenești e că în marginile ei poate cuprinde nemărginitul.“

Nicolae Iorga

Permanenta conexiune cu lucrurile și locurile spirituale/noologice – în special satul natal trăit, văzut ca veșnicie/teofanie –, vocația înăscută de militar de carieră, ortodoxismul sofianic: „Ce mare ești, Doamne, / că intri într-o sămânță de mac / și o ajuți să te arate lumii“ (p. 9), panteismul (*Icoana, Inima, A fi fericit, Dumnezeu se gândește la mine, Nu mai sunt copil, Caut ceva*), mitologia mamei, tatălui, familiei, melancolia amintirilor, fatalitatea iubirii, mitul nemuririi, moartea tatei, *sic transit gloria mundi* etc. îl vor fi determinat pe poetul gnostic Valentin Busuioc, ajuns la „vârsta de bronz“ a liris-mului, să gloseze „ca un muritor“, adică să integreze în scriitura blagian-expresionistă firesc-estetic, poetica tainei și ceea ce Antichitatea numea modestia tragică. Acestea i-au permis să transfigureze simultan-simfonic nostalgia desăvârșitului, cum ar fi spus Buddha, și a îndumnezeirii, cum ne glăsuiește Cristos, cel ce ne-a învățat că nașterea e supremul Bine, iar Răul se găsește la „sfârșitul“ și nu la „începutul“ vieții noastre. Altfel spus, Fiul exclude teza buddhisto-cioraniană despre „catastrofa nașterii“. Dar să-l ascultăm pe Valentin Busuioc fascinat de taina morții – Eminescu i-a spus „geniul morții“ – și de corelațiile ei cu funcțiile fricii, uitării, plânsului, resemnării: „în tinerețe / radeam adeseori pe seama ei / și credeam că moartea e departe departe / mică și neînsemnată / ca un fir de nisip ascuns într-o scoică // însă vine o vreme / cel mai adesea la mijlocul vieții / când privirea ne este atrasă de o pată / din colțul ochiului // atunci / frica pătrunde încetșor în suflet / și rămâne acolo / uitată // dar anii trec / și pe

măsură ce părul alb / ne luminează linia vieții / ne-o amintim și învățăm iarăși a plânge // iar ea / de bucurie / începe a crește / pentru ca într-o zi să-și ia zborul / cu totul // pe urmă ne liniștim dintr-odată / trupul devine mic și neînsemnat / ca un fir de nisip ascuns într-o scoică // iar când toți l-au uitat / pata se întoarce ca la propriul copil / și-l învelește cu drag“ (*O taină*, pp. 83-84).

Nostalgia îndumnezeirii și a desăvârșitului/absolutului, perfecțiunii îl obligă pe Valentin Busuioc, poetul, poate și pe generalul de brigadă al Armatei române, născut în Blăgești Bușuiului (în același topos miraculos-poetic și binecuvântat s-au ivit pe Lume și scriitorii Ion Rotaru, Ion Fercu, Ion Dinval, Ion Tudor Iovian etc.), să gloseze creștinește la spusa lui Buddha: „Dacă n-ar exista pe lume trei lucruri – nașterea, bătrânețea, moartea –, o, ucenici, Desăvârșitul n-ar apărea pe lume“. Coincidența nenăscutului cu increatul naște întreburile – polemica insolubilă, la care a meditat printre alții și Cioran – dacă „adevăratul rău e totuși în urma, nu înaintea noastră“. Nu dacă Răul e înaintea sau în urma noastră se întreabă generalul-poet în volumul *Vârsta de bronz*, ci cum poate fi el metamorfozat în Bine. Un poem-parabolă transfigurează într-un limbaj aparent accesibil soluția biblică de a învinge ubicuitatea răului existențial: „la

ora de dirigenție / copiii au fost întrebați ce este dragostea // o fetiță din prima bancă a zis: / dragostea este când măcăleandru / crește puiul de cuc // un altul a ridicat mâna și a spus: / dragostea este când bunica îl înjură pe bunicul / iar el râde și zice că e surd // și așa / rând pe rând / au răspuns toți / numai cel din ultima bancă tăcea // răspunde și tu / l-a îndemnat învățătorul / nu te rușina // atunci el s-a dus la fereastră și a zis: / priviți / deși l-a lovit cu ea de zeci de ori / câinele linge mâna rănită a stăpânului“ (*Lección despre dragoste*, pp. 88-89).

Remarcăm în scriitura poetului – vizionar cu moderație, îl caracterizează Horia Gârbea – un inconfundabil *modus vivendi*, o fidelitate față de sine, față de

propriul tipar al vieții, față de propriul fel de a fi, încât citim o paradigmă estetică a existentului uman, prefigurată de sintagma nietzscheană din *Nașterea tragediei*: „Omul nu mai este artist; a devenit operă de artă“. Volumul *Vârsta de bronz* configurează o asemenea „operă de artă“ – întocmai metafizica scriitorului convins de necesitatea câștigării propriului suflet, de importanța unei inimi curate, care-ți permite să „îl poți vedea pe Dumnezeu / chiar din palma în care te ține“. În viziunea autorului, fenomenologia devine existențială prin negarea primatului cunoașterii din perspectiva spectatorului, încât câștigarea autenticității, a propriului sine, a adevărului personal echivalează cu acceptarea incompletitudinii, a libertății și a responsabilității esențiale: „pe prizonier / l-au trezit devreme / l-au bărbierit / i-au dat cea mai bună mâncare / i-au oferit mai apoi o cafea și-o țigară / apoi l-au rugat să-și spună ultima dorință // el a spus că nu mai vrea nimic / viața a fost cu adevărat minunată // când a bătut gongul / s-a auzit o salvă de foc / apoi a căzut // toate păsările s-au speriat și s-au înălțat la cer / numai corbul s-a apropiat și l-a privit în ochi // soldatul visa că zboară // îl urmau stoluri de păsări / și niciun călău“ (*O salvă de foc*, p. 56). Este transfigurat în acest poem omul ca prizonier/soldat al condiției date, omul etern, care nu doar privește lumea, ci

o trăiește stăpânit și guvernat de geniul morții. Paradoxal, doar moartea este cea care „ne trezește la viață“, ne face conștienți asupra faptului că trebuie să trăim firesc, să ne împlinim viața. Poetizând în stilul-i caracteristic, filosoful Lucian Blaga definește mioritic subiectul morții: „Floarea soarelui și-a câștigat forma – privind soarele; omul a ajuns să fie ceea ce e – privind moartea.“ Cioranian exprimându-ne: când vorbim de enigma morții, nimic nu se explică, nimic nu se dovedește, „totul se vede“. Ca orice scriitor existențialist, pe Valentin Busuioc nu-l preocupă feomenul natural al morții, ci importanța perenă a modului cum ne alegem existența, în pofida faptului că trebuie să murim. Poate și de aceea „îl poți vedea pe Dumnezeu / chiar din palma în care te ține“. Criteriul de realitate și de valoare al temelor și motivelor transfigurate este actualitatea lor sufletească în trăirile individuale și colective, cu predilecție ale satului, în timpul afirmărilor maxime – religioase. Permanent, trecutul are înțeles doar ca dimensiune a prezentului: „garsonieră de închiriat / confort sporit / etaj / pe sud / vecini liniștiți // vederea spre cimitir face toți banii / seara / fluturii se adună în jurul lumânărilor / bat din aripi până le sting // dis-de-dimineată / femei îmbrăcate în negru / vin și fac iarăși lumină“ (*De închiriat*, p. 85).

Ființa morală actualizată a satului înveșnicit și îndumnezeit este supratema volumului. Însăși realitatea ca atare nu există decât în și prin actualizarea/actualitatea a tot ce există, adică existentul într-un prezent etern, în care domină latențele sufletești și primatul trăirii. Omniprezent și autoactual este numai Dumnezeu, încât nimic din ceea ce există nu este plasat de Valentin Busuioc în afara proniei divine, nici chiar „leacul / pentru a avea tinerețe fără bătrânețe / și viață fără de moarte / există // din motive care ne scapă / îl luăm abia la sfârșit“ (*Panaceu*, p. 104). Asemenea unui celebru filosof german, autorul vol. „Vârsta de bronz“ pare convins că trăim în cea mai bună dintre lumi posibile, împreună cu un Dumnezeu „ascuns chiar pe partea partea nevăzută a inimii“. Așa se explică jocul admirabil al categoriilor estetice: poeticul, ludicul, grațiosul, frumosul, tragicul, absurdul etc., cât și modestia tragică a poetului autentic – autentică este ființa umană, care rămâne ea însăși.

*Valentin Busuioc, *Vârsta de bronz*, Apahida, Cluj, Editura Neuma, 2024

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Rodica Bretin – Vikingii. Războinicii Nordului

Lección de istorie devine memorabilă prin faptele prezentate, prin personalitățile evocate sau prin modul în care este spusă povestea. Apărută la Editura Creator, cartea *Vikingii. Războinicii Nordului*, de Rodica Bretin, este captivantă prin maniera în care este valorizat adevărul istoric, autoarea creând o narațiune plină de suspans și prin valorificarea unei teme: rolul și condiția femeii într-o lume dominată de războaie, de cuceriri.

Titlul cărții îl trimite pe cititor la un portret colectiv. Vikingii sunt prezentați drept un popor civilizator, autoarea valorificând și interpretând surse primare: *Cronica vieții și faptelor unor războinici din nord*, *Cronica lui Nestor*, *Analele din Ulster*, *Analele Sf. Bertin* etc. Demersul bine documentat este prezentat prin reproducerea unor fotografii din arhiva personală care ilustrează că pentru cercetarea și scrierea cărții a fost necesar un timp îndelungat, că o carte nu este rezultatul doar al unor lecturi într-o bibliotecă, ci înseamnă chiar mai multe călătorii ce îți relevă aspecte noi sau aduc anumite clarificări ori te conduc spre alte piste de cercetare.

Rodica Bretin le conturează vikingilor un portret complex: navigatori, neguțatori, jefuitori în dorința lor de a cuceri și de a stăpâni lumea, luptători curajoși dominați de instincte primare, oameni mândri, dar foarte pricepuți în fabricarea armelor din cel mai bun oțel și meșteri iscusiți în construcția navelor („drakkare“). Faptele bine documentate și analizate obiectiv întregesc portretul vikingilor care „după ce acumulară avere, faimă și experiență, se transformau în negustori“. Autoarea mărturisește că în demersul ei investigator a urmărit să nu se limiteze la stereotipuri: „Imaginea vikingului crud, sângeros și – mai rău decât orice – păgân, lăsând în urma lui doar victime și ruine fumegânde, s-a imprimat definitiv în conștiința occidentală“. Însă încercarea de a demonta niște stereotipuri nu reușește, deoarece cronicile relatează pe larg fapte de luptă care înseamnă și cruzime, dar și lipsa emoțiilor, a scrupulelor morale și religioase.

În demersul de a contura trăsăturile colective ale vikingilor, se distinge povestea Theodorei, nepoata patriarhului Ignatius din

Bizant, care a fost răpită de vikingii-uriasi și care, în 863, a devenit soția lui Toke Karlsson. Theodora seamănă cu Șeherezada, deoarece „dăruindu-i soțului ei mereu altceva și niciodată destul, îi crea dependență“. Bineînțeles că Toke se schimbă, însă Theodora își dă seama că nu se mai poate întoarce acasă și este nevoită să se adapteze într-o lume nouă și diferită de cea în care se formase. Este uimită de faptul că fiul lui Toke, Ragnar, „trăia numai în prezent. Nu era o problemă de memorie, ci de conștientizare. Pentru el nu existau trecut sau viitor, amintiri sau dorințe; doar un prezent continuu, care îngloba întreaga existență“. Cei doi se îndrăgostesc și Theodora descoperă o altă diferență între nordici și bizantini: „Trăiește cum vrei și lasă-i pe ceilalți să facă la fel“.

Cartea este o lecție de viață, despre supraviețuire și adaptare la o altă civilizație, despre modul în care istoria îi marchează destinul unei femei. Autoarea este foarte atentă la detalii, are harul de a povesti și-i demonstrează cititorului că istoria rămâne un subiect fascinant despre epoci, atitudini, mentalități, fapte.

Gabriela GÎRMACEA

Debuturi în „Ateneu“

Leșirea mea „în lume“

Leșirea mea „în lume“, cum se zice, ca scriitor, e strâns legată de emblematica revistă *Ateneu*, care n-ar fi ceea ce este și azi și va fi *in aeternum* dacă n-ar fi existat Bacovia, despre care Nicolae Manolescu a afirmat într-un studiu: „Dintre poezii române, Bacovia e singurul care s-a coborât în Infern. Vedeniile aduse la suprafață sunt, la lumina zilei, stranii și tulburătoare ca imaginile de la panoramă“ (*Metamorfozele poeziei*, București, Editura pentru Literatură, 1968). Poate că atunci, în 1968, după lectura *Metamorfozelor poeziei*, s-a înfiripat în mintea mea ideea că Bacovia n-a fost singurul poet român care s-a coborât în infern. El a fost primul, ca Dante la italieni, urmat de alți poeți nu epigonici, ci cu viziuni puternic individualizate. Mărturia lui poetică e cutremurătoare și unică în felul ei. Desigur, Bacovia nu e Dante și nici Dante, Bacovia, căci deosebiriile dintre ei sunt de esență și foarte multe. Aparțin unor culturi, istorii, vârste și orizonturi diferite ale umanității. Bacovia este poetul „sfârșitului continuu“ (Ion Caraion). Lumea de după Bacovia, și nu numai aceea românească, pare să fie o extensie *sans frontiere* a viiziunilor lui, dar și a altor poeți europeni, în cap cu Baudelaire. Alți scriitori știuți și neștiuți, dar și oameni de toate condițiile au trăit și trăiesc în infern sau cu sentimentul infernului și caută *leșirea la lumină sau naufragiul în negru putregai*, fiecare cum și cât poate. Parte din omenire nu mai vietuiește poetic, holderlinian, ci în crunta realitate a unei lumi despre care știe că e *cea mai bună dintre toate lumile posibile* și totuși una care a rătăcit calea cea dreaptă, care s-a lepădat de adevărurile fundamentale, revelate de instanțe superioare, și le-a înlocuit cu adevărurile mărunte, relative, egoiste, ale ei. Una în care omul crede că este propriul său Dumnezeu și trăiește delirul expansiunii egoului într-o transcendență goală. E o lume al cărei cer nu de albastru uranic, ci de catran s-a umplut, monstrous, de propria ei *irealitate* lipsită de orice strop de metafizică. Bacovia este unul dintre poezii ei. În literatura română, e primul care s-a coborât în Infern, adică în sine însuși, în propria-i irealitate.

Eu mă străduiam, la 14 ani, să depun mărturie scrisă despre cele văzute, trăite, imaginate, în felul meu și altfel decât poetul *Plumbului*. Umplusem câteva caiete cu poezii, schițe, povestiri, pagini de jurnal. Cred că unele s-au pierdut ori le-am dat flăcărilor, în clipe de îndoială cumplită. Acum cred că ar fi trebuit să le păstrez ca documente credibile ale copilăriei și adolescenței despre viețuirea într-o lume schizoidă, paranoică, nefească, de gulag românesc. Ciudat este că, oficial, nu era nimic anapoda în lumea românească, nimic fals; nu

existau nemulțumiri, răzvrățiți, devieri de la marșul neapărat măreț spre viitorul comunist. De fapt, nu se voia să se știe nimic despre subteranele realităților sumbre românești. Cei care vorbeau despre propaganda mincinoasă, despre cancerul social galopant, schizoidia generalizată, urâțul tot mai pronunțat care atacase structurile profunde ale poporului erau repede declarați dușmani, bolnavi, iresponsabili, duși la spitalele de psihiatrie ca să fie educați, aduși, indiferent cum, pe calea cea bună. Adolescent fiind, nu aveam cum să-mi explic mulțumitor prăpastia dintre imaginea oficială, tipător de falsă, de societate socialistă multilateral dezvoltată, în care se construia cu fals entuziasm omul nou care va înfăptui visul de aur al omenirii, pe de o parte, și, pe de altă parte, realitatea contradictorie, urâtă, crudă, nefardată, nefalsificată, de la firul ierbii, cum se spune. Realitatea lipsurilor de tot felul, a suferințelor înăbușite. A singurătății și neputinței de a fi tu însuși liber și responsabil. Realitatea cumplită a lașității și rușinii de a nu putea să te împotrivesți unui proiect inuman, aberant, impus cu forța, al unei puteri politice în care viața ta, visele, gândurile tale nu valorau nimic. Realitatea înjurăturilor grele, sarcastice, amar-umoristice împotriva a tot și a toate puse pe seama unui personaj burlesc, a celebrului Bulă, pentru care mulți și-au pierdut și dramul de libertate de a avea măcar un nume și un număr în registrele stării civile... Realitatea cumplită a cedării câtimii de libertate și demnitate umană, în urma schingiuirilor fizice și psihice, pentru o viață de unică folosință în genunchi și de azi pe mâine, pentru o slujbă nenorocită cu un salariu care să-ți ajungă să nu crăpi până la viitorul salariu, pentru o locuință nesigură, înadins prost făcută, de confort redus, pentru acces la școli mai acătării, pentru un tratament mai uman în spitale și în instituțiile statului totalitar, pentru... Răsfoiam manualele, cărțile din biblioteci, ziarele, revistele literare, ascultam profund contrariat emisiunile de radio, mai apoi de televiziune, și descopeream aceeași prăpastie între ceea ce găseam în ele și ceea ce cunoșteam, trăiam, simțeam și încă nu puteam spune cu voce tare lumii.

Organisme diverse ale puterii de partid și de stat, în *dorința de a-i face fericiți cu de-a sila pe oameni*, își întindeau tentaculele terorii nu numai în viața politică și economică a țării, ci în absolut toate manifestările spiritualității românești, inclusiv în literatură și artă, pentru legitimarea aleșilor neamului cu 99,9 %, politrucii veniți de pe pustia neagră ca să se „introducă“ în istorie drept urmași demni de Burebista, Decebal, Ștefan, Mihai... Erau anii aducători de nenorocire, de după dejismul falimentar, ai

Deschidem această rubrică previzibilă într-un moment aniversar al revistei, cu speranța continuării în 2025, alt an omagial. La 30 de ani de serie nouă, revista găzduiește un grupaj de creații ale câtorva scriitori care „Au debutat în Ateneu“ (oct. 1994). Cu satisfacție constatăm că debutanți de atunci au devenit nume cunoscute în literatura română, unii dintre ei răsplățiți pentru calitatea scrisului.

Care a fost contextul debutului în „Ateneu“ (mentor, redactorul girant, frecventarea unui cenaclu, semnalare la „Poșta redacției“ etc.)?

În ce măsură a fost de bun augur prezența în coloanele revistei băcăuane? (I.D.)

ceaușismului biruitor. Nimic nu se putea întâmpla fără să știe careva dintre aparatnici despre ce e vorba și cum trebuie să se desfășoare viețile oamenilor, nimic nu exista dacă nu erau prezenți și vigilenți „ochii și urechile“ puterii. Erau anii în care se voia obținerea omului nou, fără însemne personale, fără memorie, fără identitate. Anii în care se desăvârșea spălarea creierelor prin îndocrinarea cu ideile unui egalitarism anihilant, prin omogenizarea socială. Mai relevant spus, cu un termen dintr-un roman celebru al lui Cinchiz Aimatov, *O zi mai lungă decât veacul*, erau anii *mancurtizării* la propriu, nu în povesti. Cei tineri ar trebui să citească această capodoperă scrisă chiar în Imperiul Răului. Puțini se încumetau să numească răul. Și mai puțini îndrăzneau să-l arate cu degetul ori să-l exorcizeze. Pentru oamenii în care *mancurtizarea* reușise cu succes, *Răul acesta era chiar binele* (!) posibil pentru care trebuie să mulțumești celor care conduc, care gândesc pentru tine, care trăiesc în numele tău și pentru tine. Spun *trebuie*, căci era un fel de imperativ categoric a te preface că nu vezi, nu auzi, nu suferi când ți se scuipă în farfurie, când ești mințit în față, când ți se fură femeia sau copila în numele dragostei de aproapele, al interesului obștesc. Se demonstrase prin tortură că oamenii în cele din urmă acceptă să-și însușească răul ca pe o binefacere, ca pe o binecuvântare, ca pe o etapă inițiativă, la început dureroasă, dintr-un proiect al *salvării lor cu de-a sila*. Toate acestea se realizau cu cohorte de yesmeni selectați *dintre noi, pentru liniștea noastră*, gata oricând să se lepede chiar și de ei înșiși. De fapt oameni de cârpă, fără identitate, imbecilizați, mecanisme făcute să execute fără crâcnire ceea ce li se ordonă.

În 1964, într-o scurtă sin-copă de respirație și poate de apatie ideologică, apărea seria nouă a *Ateneului*, revistă

despre care auzisem, în timp, întâmplător sau nu, câte ceva. Chiar văzusem și răsfoisem paginile revistei. Semănau cu ziarele și cărțile pomenite mai sus, în multe privințe, mai ales prin primele pagini cu bla-blau politic indigest, cu textele mustind de lozincărie și lătrături la comandă, împănate de minciuni atât de inabil ticluite, încât nici cei care le scriau nu le credeau. Maculatura asta, cerută de sus, de către organe, controlată de o cenzură mai vigilentă decât soacra humuleșteanului, era semnată cu inițiale, cu pseudonime sau străluceau prin anonim glorioși, dar fetid. Paginile astea, probabil, nu erau citite de nimeni dintre cei interesați cu adevărat de fenomenul literar-cultural în chintesența lui estetică, dar în mod sigur stârneau atenția cenzorilor și a politrucilor/aparatnicilor plătiți de noua putere politică. Nu aveau nimic de a face cu literatura. Și totuși exista, în afara paginilor de propagandă obscenă și delirantă, și în *Ateneu*, ca și în alte câteva reviste literare, înființate atunci, în celelalte pagini, ceva special: poezie, proză, teatru, eseu, critică și istorie literară, traduceri, ceva care provoca spiritul tânăr iscoditor, dornic de a lua în stăpânire, prin cuvânt, cât mai mult din lumea văzută și mai ales nevăzută, de a crea el însuși frumusețe, de a face concurență *Demiurgului în imaginarea de lumi posibile* (Ion Barbu). Liber și responsabil. Asta căutam și, slavă Domnului, găseam! în revistele literare, în proporții diferite, desigur, din pricina vremurilor nestatornice. Oaze de literatură adevărată – poezie, proză, teatru, critică și istorie literară, eseistică, traduceri din literatura universală, prin semnături puternice ale unor scriitori importanți de la noi sau din lumea largă, despre care se vorbea nu în gura mare, dar se vorbea cu admirație și respect. Nu conta că aceste oaze apăreau exilate în locuri mai puțin vizibile, cu fonturi mici, mici, însoțite de comentarii ten-

dențioase, rezumate abuziv și răstălmăcite adesea, croșetate grosolan în unele cazuri sau date ca exemple negative de a face literatură. Important era că apăreau și puteau fi culese cu grijă de ici și de colo, scuturate de lepra ideologică, contextualizate corect și profitabil. Uneori cel interesat trebuia să pună cap la cap fragmente din aceeași carte risipite prin reviste diverse, să refacă pasajele croșetate în spiritul adevărat al autorului cu care, fără să știe unul de altul, se simțea plămădit din același aluat stelar.

Poate că atunci, când răsfoiam *Ateneul*, ușor amețit de șansa de a fi în preajma și chiar în interiorul frumuseții create prin cuvânt, mirosul de cerneală tipografică, foșnetul foilor întoarse, imaginile mai mult sau mai puțin clare care însoțeau textele, așezarea în pagină, titlurile de mărimi și forme diferite, numele autorilor puse sub text mi se vor fi părut daruri extraordinare, pline de mister, cu puterea de a te abstrage din timpul tău, din biata și neînsemnata istorie a vieții tale. De a evada din uriașă, strivitoare mașinărie de produs vise false, realități goale de conținut uman autentic, bântuite de aerul toxic al înstrăinării omului de propria lui esență. Erau daruri extraordinare obținute din viețile și visele altor oameni, care se numeau scriitori. Voiam să fiu unul dintre ei.

Intrasem, în 1967, la liceu. Începea cu adevărat formarea mea prin câteva lecturi fundamentale. Îmi procuram cu dificultate și spaime cărți care nu figurau în programa școlară, de la oameni cu biblioteci vechi, bogate. Îmi cereau, când îmi împrumutau cărți puse pe listele negre de noua putere politică, discreție și bună-credință.

Făceam parte din redacția revistei liceului, *Floarea albastră*, în paginile căreia am publicat poezii, recenzii, chiar și „Cronica unui posibil roman“, din care aveam scrise ceva

pagini. Făceam și grafica, asiguram și serviciul de „cap limpede” prin rotație cu ceilalți tineri redactori. Ne conducea, din umbră cumva, Gheorghe Neagu, profesor de literatură, care ni se prezentase drept *Printul*. Avea ceva din printul Mășkin ca înfățișare și mister, mai puțin religiozitatea și simțul pericolului. Nu era întotdeauna convingător prin și în istoriile lui. În tinerețe, ne spunea, a fost un risipitor de frumuseți de-o clipă, de cărți care se găseau greu sau figurau în *listele rușinii* întocmite de cenzorii cu capete dublu pătrate; a fost un risipitor de prietenie fără de rest, dar și un păgubos, care a dat la schimb pe mai nimic iluzii, promisiuni, speranțe, ideea că paradisul poate fi, în monstruoasa colonie penitenciară ceaușistă, chiar aici, în Bucureștii Mici (Buhussy-City!), ori pe Strada Mare a Bacăului...

A întreținut în mulți, tineri și maturi, credința că țara asta trebuie refăcută în hotarele Daciei Fericite, mitice, imaginată de Eminescu și Sadoveanu. Dorul de Basarabia sub sceptrul mușatin l-a întezit în mulți oameni, mai ales după ce un poet, Cezar Ivănescu, publicase poemele însângerate despre o Moldovă tragică, mai degrabă ireală... Profesorul amesteca dorințele cu ceva tulpure din realitățile fugoase în care trăiam. Cultiva în noi, tineri literați în devenire, un fel de boemă iresponsabilă în acele vremuri nesigure și întreținea în fiecare flăcăruia visătoriei, a „aruncării în necunoscut”. Voia să fim albatroșii baudelairieni, avântați, sinucigași, peste limitele *lumii aievea*. Cu Gheorghe Neagu și colegii de redacție ai *Florii albaste* am ajuns la *Ateneu*, la una dintre ședințele de cenaclu. Atunci i-am cunoscut pe George Bălăiță, Ovidiu Genaru, Sergiu Adam, Constantin Călin, Vlad Sorianu și alții, individualități distincte, cu istorii misterioase-cețoase, cu cărți despre care se scria, se vorbea. Ne-au primit ca pe niște prieteni în care își puneau multe speranțe. Ei ne-au dat, cum se spune, B.T.-ul!

Am debutat revuistic cu un grupaj de poeme în revista *Ateneu*, în 1968. O revistă importantă, de nivel național. Mai publicasem și prin alte reviste, însă cu o circulație restrânsă. Câteva poeme, traduse în limba franceză, au apărut în *Le journal des poètes roumains*, revista de poezie a lui Michel Steriadi din Belgia. Altele figurează în antologia *Tineri poeți*, apărută la Editura Tineretului din București și prefăcută de Eugen Simion, încă tânăr și el în anii aceia.

A publica în revista lui Bacovia și Tabacaru constituia pentru mine, atunci, un fel de botez al focului. Deveneam mai conștient de mine însumi, mai responsabil față de actul

scrisului, act esențial, actul viețuirii înseși pentru mine. Să semnez în aceeași revistă alături de Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Andrei Pleșu, George Bălăiță, Ovidiu Genaru, Sergiu Adam, Eugen Uricaru, Radu Cârneli, Constantin Călin, Vlad Sorianu, Ioanid Romanescu și mulți alții era pentru mine o șansă extraordinară de validare a valorii. Evenimentul s-a petrecut într-o toamnă nu neapărat bacoviană, prin țesătura căreia, în filigran, se străvedea iarna. Mi-am văzut cu emoție numele sub coloana „Vă propunem un poet” într-una din rarele și, atât cât se putea pe atunci, relativ bunele reviste literare ale vremii, revistă devenită singulară prin destinul bacovian topit în ea. Era o investiție de mare curaj din partea redacției într-un tânăr căruia nici nu i se știa istoria personală, aspirațiile, lecturile, dar care deja își alesese destinul (sau a fost ales de el).

Ar fi trebuit să fie o mică sâr-bătoare pentru mine și ai mei. N-a fost. Trăiam totuși, într-un coșmar vopsit țipător într-un *roz-bonbon toxic*, de o falsitate incredibilă. Minciuna ideologică a socialismului biruitor era prezentată, cu surle și tobe, drept singura realitate de dorit întru veșnicie nu numai pentru noi, ci pentru toată umanitatea. Delirul paranoic al partidului unic încă nu atinsese cotele amețitoare de mai târziu, dar se desfășura militărește și securistic, girat, Dumnezeule, de tăcerea complice a unui popor rățăcit, terorizat, supus în cele din urmă, forțat să trăiască la limita supraviețuirii cu convingerea, goală de orice conținut real, că asta e, de fapt, fericirea. Mancurtizarea atinsese și la noi, ca în toată lumea comunistă, proporții înspăimântătoare, dar puțini, în afară de conducătorii perveși, *învechiți în zile rele*, știau ce se petrece. Dar chiar dacă știau, nu îndrăzneau să spună adevărul adevărat, direct și neted despre ce se întâmpla în țară și în lumea contemporană cu experimentul comunist, să-și asume destine de martiri, să lupte pentru calea cea dreaptă, pentru viața în libertate, pentru adevărul care ne face liberi. Între cei care nu s-au lăsat îngenunchați au fost, puțini la număr, ce-i drept, scriitorii, artiștii. Care creau, esopic, o realitate paralelă care va să vie!

Opt ani mai târziu debutam în *România literară*. Nicolae Manolescu, cu flerul său ieșit din comun, întrucâtva asemănător cu darul magic care lucra prin proverbiale nuielușă de alun a lui Lovinescu folosită pentru a descoperi scriitorii, a fost cel care m-a scos în lumea mare, cu adevărat, în 1974.

La mulți ani noii echipe a Revistei „Ateneu”, colaboratorilor și cititorilor săi!

Ion Tudor IOVIAN

Poeme de Ioan POPOIU

Marea dilemă

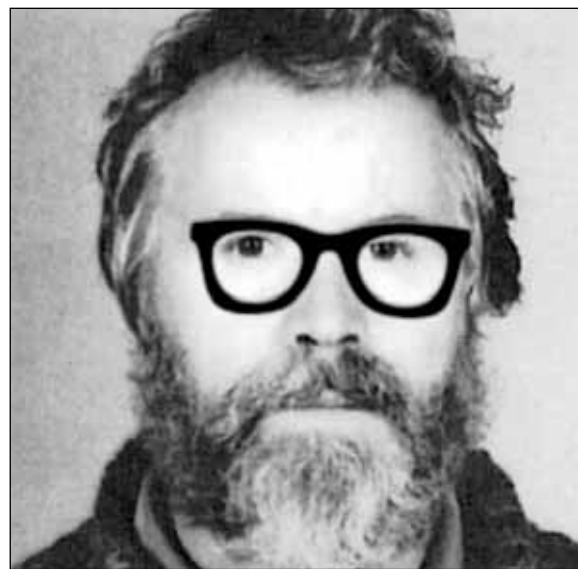
Motto: „Și eu, ca toată lumea, sunt cinstit, / dar pot cu atâtea vini să mă gădesc, / că ar fi fost mai bine / să nu mă fi născut“
(*Hamlet*)

ceasul mării dileme al grelei judecăți / nu ne găsim calea care este drumul în lume / putem vorbi liber între noi îți spun ce gândesc / nu putem trăi fără luciditate / ce este adevărul ar trebui să ne-ntrebăm din nou / pornind chiar de la întrebarea lui Pilat / cât de acută cât de modernă este problema întrebarea / nu se poate altfel / nu ne place adevărul să fim sinceri cu noi / dar Horatio nu există existență veritabilă / fără luciditate fără tensiune fără metafizică / restul nu e decât iluzie înșelare aparentă / un simplu joc gratuit fără rost prietene / nu ne mai putem înșela și nu ne mai putem întoarce la greșelile tinereții / trecutul nostalgic viața la castel s-a încheiat / în fața noastră stă altceva viitorul începe aici și acum / drumul spre necunoscut începe cu primul pas / să ne eliberăm pentru totdeauna de iluzii / ne-am mințit destul singuri trăind într-o falsă existență / cu o ierarhie și valori închipuite / o lume s-a sfârșit abia acum poate începe ceva nou / privind în oglinda sufletului nostru putem afla cine suntem / sfâșiind aparențe și obstacole imaginare / în care ne-am complăcut atât vinovat și complice / armura să o îmbrăcăm pentru a trăi în adevăr / nu avem la ce să ne-ntoarcem / prezentul e aici viu colorat și frugal / nu mai e timp pentru refugii / nu există profunzime fără pasiune fără suferință / căutare a ceva mai presus de noi imposibil de atins / lumea aceasta chiar ispititoare este mărginită / orizontul nostru de așteptare obturat / nu e destul să atingem adevărul / trebuie să trăim în interiorul lui / să devină natură trăită asumată / nu adevărul abstract străin ca un idol / acela cald uman devorator / la fel de palpabil ca o ființă iubită / nu fetișuri moarte inerte care nu încălzesc pe nimeni / ci adevăruri salvatoare vii carnale...

Renovatio

Motto: „lăsați-mă în pace... / afară se întunecă / stingeți lumina / începe noaptea cea mai lungă“ **A.E.B.**

atmosferă încărcată toxică frig și întuneric / ce se petrece acolo pe malurile Niprului... / da prietene aici suntem într-un timp al disperării / când sub pașii noștri se prăbușește o lume / nu mai avem ce să așteptăm o Renovatio / este tot mai îndepărtată pur și simplu imposibilă / câtă vreme omul este prăbușit de unde să vină salvarea / resuscitarea unei lumi aflate pe moarte / precum reanimarea unui cadavru / tablourile lui Hieronymus Bosch ne spun multe despre agonia unei lumi / nu era inevitabil să ajungem aici existau soluții și scenarii / dar acum e prea târziu / ne-am jucat cu soarta noastră / la ruletă și am pierdut pe mâna proprie / a fost un joc periculos / mai multe generații cu o înverșunare oarbă / s-au străduit să ducă lumea la pieire / am ajuns victorioși (!) în punctul de extincție / de unde nu mai era cale de întoarcere / nu avem cui sau de ce să ne plângem / tot ce se-ntâmplă răul ce se contemplă cu ochiul liber / e opera noastră nicio intruziune dinafară /

jocul a durat prea mult și nu vedeam rătăcirea / calea pe care pășeam era un drum în întuneric / ne-am jucat cu ființa cu ideile cu Absolutul / inofensiv la început jocul a devenit încet / pe nesimțite o aventură sinucigașă / în care era antrenată lumea întreagă / ca să fie oprită prăbușirea ar trebui să se schimbe omul / abandonat lui însuși în timp ce Dumnezeu tace / ne-a lăsat singuri pe seama noastră / la judecata omenească relativă precară dilematică / ca tot ce e uman discutabil / de la începutul timpului (lumii) omul a fost o ființă vulnerabilă / care nu a știut nu a putut să se învingă pe sine / darurile divine s-au transformat în jucării în mâinile sale / ca la copiii mici fără minte / în primul rând libertatea darul lui Dumnezeu / convertită într-o armă împotriva lui însuși / apoi împotriva Creatorului care l-a plăsmuit / ce vreți tragedie mai mare ca aceasta / de-aici începe sfârșitul său / cum să se schimbe lumea / când omul zidit de Dumnezeu e de neschimbat...

Dincolo e abisul

Motto: „Pentru masca fericirii / Ce din moartea ei se naște / Și o clipă ține poate / [...] / Nu spera și nu ai teamă“ **Mihai Eminescu**

starea mea una pe marginea prăpastiei / zgomotul armelor înainte de execuție în zori / numeri pașii care te duc până la zid / dincolo e abisul moartea orice... / simt fiorul adâncului cum mă soarbe / nimic nu mai rămâne doar un morman de cenușă / tristețea imensă urcă până la ceruri / nu văd în jur decât un munte întunecat / care obturează lumina suprimă orizontul / nu mai e loc pentru o Renovatio timp reînnoit vagă speranță / lumea acum e un imens deșert / un ținut întins fără viață precum marea moartă / lumea a fost atomizată pulverizată / zile de cenușă și nopți fără stele / pustiul în inima lumii în inima omului / sub grămezile de moloz lumea nu mai e decât o iluzie o aparență de normalitate / o idee în conștiința noastră o traumă o rană deschisă / universul însuși e ceva abstract / o noțiune din cărțile filosofilor și savanților / *sic transit gloria mundi...* / dar la ce ne putem aștepta prietene / îți mărturisesc cu sufletul la gură / nu știu cine (mai) sunt nu mă regăsesc în dorințele vise și pasiunile mele / disperarea ca o apă neagră care ne acoperă până sus / îți spun această taină tristă / potopul are loc în fiecare zi / și e mult mai greu de îndurat / nicio Arcă oricât de încăpătoare nu mai poate salva ceva / pe această planetă așa cum e oamenii au dispărut primii / pe cine ce să mai salvezi... / poate reptile și păianjeni / oamenii au fost înghițiți de valuri ucigașe / lumea civilizația zac azi pe fundul oceanului / în pântecul noii Atlantide / scufundată sub ochii noștri absenți plictisiți / privim cu detașare sfârșitul lumii noastre / ca și când am urmări un film science fiction / dar toate sunt reale se petrec aievea...

Se dedică acest expozeu lui Ion Covaci (1940-2010), vechi coleg și prieten din anii studenției ieșene, care îmi vorbea adesea despre poezii ruse Ahmatova, Tsvetaeva, Mandelștam și Pasternak.

Motto: „Am știut de mult că această carte trebuia să existe. Scrierile risipite ale lui Isaiah Berlin despre politica și cultura rusă din epoca sovietică sunt consistente atât calitativ, cât și cantitativ, fiind totodată diferite de cele aparținând altcuiva.“

Henry Hardy

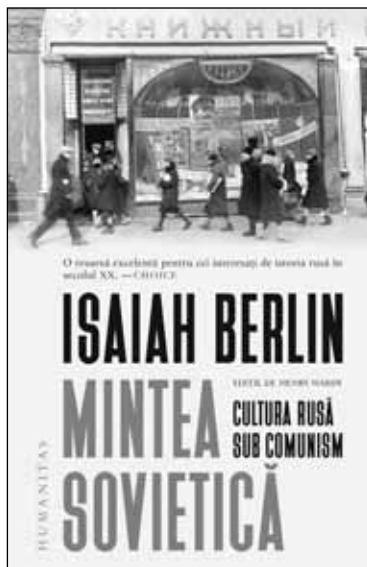
Autor prolific de eseuri, articole, studii dedicate culturii și intelectualității ruse, pe care a neglijat să le adune în volume, sarcină realizată de apropiatii săi, Isaiah Berlin (1909-1997) este o prezență constantă pe piața ideilor din România. Dintr-o sumară notiță însoțitoare la volumul de față am constatat că acesta dispune de șapte cărți traduse în românește, ultima fiind cea pe care dorim să o prezentăm. Isaiah Berlin a trăit puțin timp sub regimul țarist. Născut la Riga, stabilit cu familia pentru o scurtă perioadă la Leningrad, de unde a emigrat în Anglia, Berlin va reveni adesea cu plăcere asupra culturii ruse, dorind să viziteze Rusia sovietică, să discute cu poezii și prozatorii ruși. Așadar, *Mintea sovietică* este formată din zece eseuri, o anexă, urmate de un glosar întocmit de Helen Rappaport (specialistă în cultura rusă, autoare de cărți traduse în limba română), o listă de lecturi suplimentare, un indice, prefață și două introduceri. În cele ce urmează vom prezenta câte ceva din cele zece eseuri.

Începem cu *Artele în Rusia în timpul lui Stalin* (decembrie 1945). Așezată pe două continente, socotită când țară europeană, când asiatică, Rusia a cunoscut o existență izolată, cu toate încercările țarului Petru cel Mare de a o moderniza, civiliza și apropia de Occident. După moartea lui Petru I, Rusia va reveni la izolare, lucru remarcat și de Marchizul de Custine într-o carte celebră, situație păstrată de-a lungul secolului al XIX-lea. După 1917, izolarea Rusiei s-a accentuat. Prima jumătate a secolului XX este împărțită în 3 etape: 1900-1928, 1928-1937, 1937-1945. Dintre aceste trei etape, cea mai nefastă a fost ultima, care a culminat cu Marea Teroare (1937-1938), în timpul căreia i-au căzut victime activiști de partid, ofițeri superiori, scriitori și oameni de rând, culacii. Dintre șefii poliției secrete (NKVD), lagoda și Ejov vor fi împușcați, iar scriitorii vor fi exilați sau exterminați. Decimarea culturii ruse în timpul lui Stalin este „un fel de Noapte a Sfântului Bartolomeu – o noapte întunecată, pe care puținii par să o fi uitat cu totul și

Ionel SAVITESCU

Explorări în cultura rusă sub comunism*

despre care astăzi se vorbește arareri altfel decât într-o șoaptă nervoasă. [...] Marile epurări și procese din anii 1937 și 1938 au schimbat scena literară și artistică, făcând-o de nerecunoscut, [...] încât literatura și gândirea rusă arătau în anul 1939 ca o zonă devastată de război, cu câteva clădiri splendide rămase încă intacte, dar solitare, în mijlocul unei țări ruinate și abandonate“ (p. 63). Vizita la Leningrad îi provoacă lui Isaiah Berlin dese comparații cu Moscova. Veche capitală imperială, ridicată cu eforturi și sacrificii imense de Petru cel Mare, Leningrad a avut de întâmpinat un asediu devastator din partea armatei germane, care se resimțea și în 1945. Aspectul străzii era jalnic: oameni prost îmbrăcați și hrăniți, străzi pustii, excepție Nevski Prospekt, mijloacele de transport în comun erau ticsite, împrejurimile orașului se aflau încă în ruină. Petrece în compania scriitorilor leningrădeni trei seri, constatând cu satisfacție că nu este urmărit. Prin librăria Rahlin îi cunoaște pe Joșcenco, Ahmatova, Orlov, Dubin. Deși bolnav, Rahlin îi primește pe Berlin și pe Randolph Churchill, iar la plecare le dăruiește câte o carte. La Leningrad, nu a constat semne de xenofobie, întâlnite deseori la Moscova printre intelectuali și membrii guvernului: „Leningrad se consideră, și în anumite privințe chiar este, leagănul vieții intelectuale și artistice care privește spre Occident“ (p. 101). Născut la Saint Petersburg în 1891, Osip Emilievici Mandelștam dispărea în 1938, într-un lagăr din Extremul Orient. Împreună cu Gumiliov și Ahmatova, Mandelștam se socotea un discipol al lui Annenski și au fondat *Atelierul poezilor*. „Poezia sa, deși cu un orizont voit limitat, avea o puritate și o perfecțiune a formei care nu au mai fost atinse în Rusia“ (p. 103). Schimbarea regimului în 1917 nu i-a fost favorabilă lui Mandelștam. În 1934, scrie o epigramă în versuri despre Stalin, care a fost tradusă în limba română de regretatul Emil Lordache: „Este o poezie magnifică, care îți îngheață sângele în vine și nu are nevoie de comentarii; și poate că e cauza imediată a mâniei tiranului împotriva poetului“ (p. 106). Totuși Nadejda Mandelștam, în *Speranța abandonată. Memorii. Cartea a*

doua (Poliorom, 2005), consideră că versurile contra lui Stalin „sunt proaste și nu vor intra în moștenirea lui poetică“. Caracteristice pentru poezii ruși sunt viața dificilă, un sfârșit imprevizibil și dizgrația autorităților. După lectura poeziei ofensatoare, Stalin îl sună la miezul nopții în 1934 pe Pasternak, dorind să știe dacă a fost de față la citirea epigramei de către Mandelștam. Pasternak se eschivează, iar Stalin îi spune: „Dacă eram prietenul lui Mandelștam, aș fi știut să-l apăr mai bine“ (p. 109). Condițiile inumane din lagăr i-au grăbit moartea. Conversațiile lui Isaiah Berlin cu Pasternak și Ahmatova s-au desfășurat în 1945, când Berlin beneficiază de o slujbă de câteva luni la Ambasada britanică din Moscova. Discuția dintre ei este axată pe literatura rusă și pasiunea lui Pasternak pentru o seamă de scriitori străini. Pasternak iubea Rusia, care îi iartă toate greșelile, excepție barbaria regimului stalinist. Îi relatează conversația cu Stalin. Pentru Pasternak, „Rusia este o galeră, un vas de sclavi, iar oamenii partidului erau supraveghetorii care îi biciuiau pe văslași“ (p. 127). După această întrevvedere, cei doi s-au revăzut după 11 ani, ocazie pentru Pasternak de a-i înmâna *Doctor Jivago*. În privința literaturii franceze, Pasternak credea că Franța și-a epuizat creativitatea. Isaiah Berlin revine asupra lui Pasternak în 1958, an în care scriitorul rus fusese recompensat cu Premiul Nobel. Considerat cel mai mare scriitor rus al timpului său, Pasternak era celebru în toată lumea: „El este ultimul și unul dintre marii reprezentanți ai

ășa-numitului *Veac de argint* al literaturii ruse. [...] Se bucură deopotrivă de respectul comuniștilor, al necomuniștilor și al anticomuniștilor. Niciun alt autor nu a ajuns la un asemenea statut în timpurile noastre“ (p. 154). În sfârșit, Isaiah Berlin se deplasează de la Moscova la Leningrad pentru a o cunoaște pe Anna Ahmatova. Revede astfel Leningradul, după ce trecuse prin el în 1920: „Orașul suferise mari distrugerii, rămânând totuși, în 1945, de o frumusețe indescriptibilă (părea pe deplin refăcut când l-am revăzut unsprezece ani mai târziu“ (p. 134). Printr-un intermediar cunoscut la Librăria Scriitorilor, Berlin este așteptat de Ahmatova în aceeași zi, la ora trei după-amiază, vizită întreruptă de un incident: „Anna Ahmatova Andreeva era extrem de demnă, cu gesturi lente, un cap nobil, cu trăsături frumoase, oarecum severe, și o expresie de imensă tristețe. M-am înclinat. Părea potrivit, fiindcă arăta și se comporta ca o regină dintr-o tragedie“ (p. 135). Vizita este reluată în acea seară, la ora nouă. De față mai era o doamnă erudită, asiolog. Discuții variate: literatura rusă și engleză, despre poezia ei și alte multe mai bune ale unui prieten poet dispărut în condiții tragice. Marea Teroare a fost neașteptată și cumplită: „Peste orașele din Uniunea Sovietică atârna un giulgiu al morții, în timp ce milioane de inocenți erau torturați și masacrați“ (p. 140). Ahmatova aduce în discuție pe cei doi Tolstoi, Cehov, Dostoievski, Turgheniev, Kafka, Annenski („cel mai pur și mai rafinat dintre poezii“, p. 146), Gumiliov („un mare maestru uitat“, p. 143). Ahmatova iubea Renașterea și Rusia din care, asemenea lui Pasternak, nu voia să emigreze: „Conversația noastră care a ajuns și la detalii intime din viața ei și a mea a fost despre literatură și artă și a durat până în dimineața zilei următoare, târziu“ (p. 144). După ce o revede prin Leningrad și Helsinki, Isaiah Berlin își ia rămas-bun la începutul anului 1946. În 1956, Berlin revine în Uniunea Sovietică, dar nu o întâlnește pe Ahmatova. În 1965, Ahmatova primește la Oxford titlul de doctor honoris causa. Pentru Ahmatova, Pasternak „era un poet magic, unul dintre

cei mai mari poezii ai pământului rus; orice propoziție scrisă de el, în vers sau în proză, vorbea ca o voce autentică, cum nu mai auzise. Blok și Pasternak erau niște poezii divini (pp. 146-147). Surprinzător, din această enumerare de scriitori ruși este omis Paustovski. În 1956, Berlin revine în Uniunea Sovietică. Este impresionat de felul cum arăta Leningradul, mai bine ca în 1945. Are convingerea că între cei care conduc și cei conduși există o prăpastie. Dacă cei guvernați sunt oameni acceptabili, cei care guvernează se disting prin aroganță și lipsă de înțelegere față de semenii lor. După 1945, Uniunea Sovietică alege *singularizarea* și nu *izolarea*. Rusia dorea să aibă relații internaționale fără ca vreun alt stat să se amestece în treburile ei: „Principalele motive pentru care Rusia nu are încredere în Occident sunt cunoscute: nu a fost mult timp partea Europei, nu s-a amestecat prea des cu națiunile europene și, în consecință, se simte într-o inferioritate periculoasă“ (p. 155). În epoca sovietică, Rusia nu a cunoscut opere de gândire critică sau opere de artă. Dacă Lenin avea reputația unui om citit, deși lecturile sale nu l-au ajutat prea mult în crearea unei societăți în care despotismul, exploatarea, poliția secretă să nu existe, regimul instaurat de el în 1917 a constituit o mare înșelătorie, Lenin explicându-i lui G. Papini că, de fapt, clasa privilegiată s-a mărit, iar Rusia urma să fie condusă tot prin mijloace despotice. În ceea ce-l privește pe Stalin, Isaiah Berlin spune: „Era un membru semianalfabet al unei minorități oprimate, plin de resentimente împotriva forțelor superioare și intelectualilor de orice fel, însă mai ales împotriva socialiștilor, care știau să vorbească răspicat și cu argumente, ale căror abilități dialectice în domeniul teoriei trebuie să-l fi umilit adeseori atât înaintea Revoluției, cât și după aceea, și dintre care Troțki era doar reprezentantul cel mai arogant și strălucit.“ (p. 218).

În final sunt discutate rolul inteligenței ruse în societatea sovietică și existența unor idei marxiste și nemarxiste în politica sovietică. Evident, o carte exemplară care ne introduce în interiorul societății rusești din epoca comunistă.

* Isaiah Berlin, *Mintea sovietică. Cultura rusă sub comunism*, București, Ed. Humanitas, ediție de Henry Hardy, cu o nouă introducere; cuvânt-înainte de Strobe Talbott, glosar de Helen Rappaport; traducere din limba engleză de Marina Vraciu, 2023, 351 p.

CIPRU

Yiannoula ADONI

Ploaie dezbrăcată pe străzi...

Rătăcită... stinsă, lipsită de somn...
Urmărită de-un bâzâit ciudat...
care-i biciuiește buzele zdrobite...
Nu era furia înlănțuită a cerului...
smulgând venele fisurii sale ruginite...
Nici strigătul tăcut al nopții
care-și poartă în umilință
destinul întunecat...
A fost lipsa ta...
Da... vibrația propriei tale absențe...
Falsificând unghiile speranței mele
sărăcite...

Iar eu... În așteptarea ta...
Condamnată la o viață ce așteaptă...
În adâncurile aceluiași drum...
Mereu în aceleași locuri...
Înfruntând visele sfărâmate...
strivite în cutii de hârtie
cu numele tău scris pe ele...
Și de fiecare dată când alerg,
mă despart de lumina subțire
a umbrei mele...

Care continuă să te urmărească...
Și țipă la mine cu încăpățănare...
Că totul... Totul a devenit, din nou...
o obișnuință lipsită de milă...
Beau fără strop de vin...
Pentru tine...
Mă împiedic și tremur
Pe o bucată de cer
Făcută de mâinile tale ceruite...
din care picură sudoarea
și care spulberă idolul sinelui meu
neînduplecat...

Pentru tine...
Acolo unde viața ți-a zdruncinat
credița
și a împrăștiat-o mărunțită pe cărări
sterpe...
Iar tu... O, tu...
Cu amestecul cărnii tale
ai ridicat ploaia
care îmbrățișează cu rușine
tălpile viselor tale sărăcite...
O, tu... care nu știai altă cale
de a curba literele dragostei...
Doar pentru a le rosti una câte una
cu buzele sângerii ale renunțării de sine

Beat fără niciun strop de vin...

Pentru tine...
Căruia îi era de ajuns să mă privească
în ochi
pentru a-mi descătușa închisorile
de piatră

fără ca eu să protestez...
Și te târai împreună cu mine
prin acele nopți fără zori
care mă țineau legată fără scăpare...
Și alunecai într-o mulțime fără viață...

Asta nu era considerată o crimă
care nu trebuie pedepsită...
Dragoste fără durere...
Cupidon fără sacrificiu...
Viață fără moarte...
Dar eu...
nu mă puteam sprijini pe nimic
fără tine...

Nu credeam în nimic fără tine...
Nu toleram nimic în absența ta...
Pentru că fără tine viața
nu și-ar fi cerut partea convenită...
Nu aș fi avut curajul... Nu aș fi avut
voința...

Aș fi negat...
Aș fi fost îndărătnică...
Aș fi jurat
că niciodată, fără tine... niciodată...
nu aș fi luat-o de la capăt...

Poezia

Poezia este marea...
E vântul...
E ploaia...
Noaptea...

Seara...
Apusul...
Ochii tăi sunt poezie...
Mâinile tale...
Poezia este zâmbetul tău...
Transpirația...
Respirația ta...
Poezia e sufletul care vorbește
fără să scoată un cuvânt...

* * *

Flori pe calea ta...
Voi așeza, îngerul meu...
Și în interiorul lunii tale...
Îmi voi închide cerul...
Marea și pământul...
O voi decora cu flori...
Și-n trupul tău nesfârșit...
Voi călători
Cu mireasma lor mă voi îmbăta...
Și dacă mă emoționez...

Ies cu valurile...
Să te cunosc...

Rochia ta roșie

În această noapte de vară...
Ai renunțat complet la vânt
Singur – ai trap în infinit fără întârziere
Ai fost însetat după nuanța tăcută
a stelelor
și ai ieșit aerisit pe respirația lor beată

Această noapte de vară...
Cu polul vieții ai marcat timpul
În forma lui intangibilă ai sculptat

pământuri transparente
Neîngrădit ai fost lăsat în veșnica
trâmbiță a tinereții
Faci cu mâna pe bulevarde luminoase

Îmbrăcată în rochia aceea roșie
care ți se potrivea atât de bine
Îmi zâmbești și ești frumoasă
Aceasta noapte de vară...
Privirea ta se oprește și mă întind
Vă scriu poezii cu mâinile goale
pentru a vă oferi puținul pe care
l-am avut
Și asta părea să fie atât de mult...

Traducere din limba engleză
de Radu ANDRIESCU

